TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU
0000-0002-9300-4558

Prof. Dr. Murat TAŞ
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA – 2019

Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU tarafından hazırlanan "TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman :Prof. Dr. Murat TAŞ

Başkan	:	Prof. Dr. Murat TAŞ Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı https://orcid.org/0000-0001-6152-5650	İmza
Üye	:	Prof. Dr. Nilüfer TAŞ Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı https://orcid.org/0000-0002-3627-2011	İmza
Üye	:	Doç. Dr. Gül ATANUR Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı https://orcid.org/0000-0001-7240-88-39	İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü
13/09/2019

U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

13/09/2019

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TARİHİ ÇEVRELERDE ALAN YÖNETİMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Murat TAŞ

Tarihi çevreler aynı toplumdaki insanların ortak geçmişlerini anlatan, tarihi birikimlerini ortaya koyan, sadece üzerinde bulunduğu toplum ve gelecek kuşaklar için değil tüm insanlık için anlam ifade eden zenginliktir. Tarihi çevreleri korumak ve yaşatmak tarihi çevrelerin yönetimi konusunda temel hedef olmasına rağmen korumayla beraber ekonomik ve sosyal gelişimin de sağlanması, toplumun kültürel kimlik değerleri gözünde bulundurularak toplumsal beklentilerinin gelecek kuşak ve insanlık için ön plana çıkarılması, korumada sürdürülebilirlik kavramını ortaya çıkarmıştır.

Tarihi çevrelerde alan yönetiminin sürdürülebilirliği, tarihi değerler, toplum ve çevre arasındaki ilişkinin uzun süreli ve sadece günümüz toplumu için değil gelecek kuşak için de yaşamasının sağlanabilmesi bakımından önemlidir. Tarihi çevrelerde alan yönetiminin sürdürülebilirliği için, değerlerin neden korunması gerektiği konusunda toplumsal bilinç oluşturulmalı ve bu bilinç artırılmalıdır. Bu konudaki önemli konulardan biri korumada katılımcı yaklaşımlardır. Sürdürülebilir yönetimde katılımcı yaklaşım ile korumanın amacı, değeri toplumdan soyutlamak değil değeri topluma kazandırıp kültürel ve sosyal yaşamda yer edinmesini, ekonomik ve sosyal gelişmede kültürel miras değerinin katkıda bulunmasını sağlamaktır. Katılımcı yaklaşımlarda tarihi çevrelerde kullanım, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan sürdürülebilir olmalıdır, değerlerin bütünlüğünü olumsuz yönde etkilememeli ve ekonomik kaygılarla kullanım ön plana çıktığında, fiziksel zararın önüne geçilebilmelidir. Yönetimin sürdürülebilirliğinin sağlanması için tarihi çevrelerde uygulanan alan yönetim planlarının, tarihi çevrelerde oluşturduğu sonuçlar ve yarattığı etkiler ölçülmeli, takip edilmeli ve bir sonraki planı etkilemelidir.

Bu çalışmanın temel amacı; tarihi çevrelerde, koruma ve yaşatmaya yönelik güncel ve evrensel yaklaşımları yönetimin sürdürülebilirliğinin sağlanması anlamında ele alarak, tarihi çevrelerde alan yönetiminin sürdürülebilirliğinin incelenmesidir. Çalışmada öncelikle tarihi çevreleri koruma ve yaşatma, koruma yönetimi konularında ulusal ve uluslararası yayınlar incelenmiş ve tarihi çevrelerin yönetilmesinin sürdürülebilirliği için öneriler geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alan yönetimi, sürdürülebilirlik, tarihi çevre

2019, vii + 148 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

SUSTAINABILITY OF SITE MANAGEMENT IN HISTORICAL AREA

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU

Bursa Uludag University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Murat TAŞ

Historical area riches that express the common past of people in the same society, reveal their historical accumulation, and make sense not only for the society and future generations, but also for all humanity. Although preserving and utilization historical area is the main objective in the management of historical area, providing economic and social development along with protection, bringing the social expectations of the society into consideration for the next generation and humanity have brought out the concept of sustainability in protection.

One of the key issues in this regard is participatory approaches to protection. The participatory approach in sustainable management aims to ensure that not to abstract the value from the society but to make it a valuable gathering place in cultural and social life and to contribute cultural heritage value in economic and social development. For the sustainability of site management in historical area, social awareness should be raised and this awareness should be raised about why values should be protected. The aim of preserving the participatory approach in sustainable management is not to isolate the value from the society but to ensure that the value is added to the society and take place in the cultural and social life and that the value of cultural heritage contributes to the economic and social development. In participatory approaches, the use in historical areas should be sustainable in economic, cultural and social terms, should not adversely affect the integrity of values and physical harm should be prevented when use with economic concerns comes to the fore. In order to ensure the sustainability of the management, the results and impacts of the area management plans implemented in historical areas should be measured, followed and influenced the next plan.

The main purpose of this study is; to examine the sustainability of the site management in historical areas by considering the current and universal approaches to conservation and survival in the sense of ensuring the sustainability of management. In this study, primarily national and international publications on conservation and conservation of historical areas, conservation management issues have been examined and recommendations for sustainability of management of historical areas have been aimed.

Key words: Area managment, historical area, sustainability

2019, vii + 148 pages

TEŞEKKÜR

Tez konumu belirleme aşamasından tezimi tamamlama aşamasına kadar bana her zaman yol gösterici olup cesaretimi toplamama yardımcı olan, ders ve tez sürecim boyunca çok kıymetli bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşıp tezimi tamamlamama çok büyük katkıda bulunan çok değerli danışmanım Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Murat TAŞ hocama en içten şekilde sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecim boyunca yapıcı değerlendirmelerde bulunup kıymetli tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşıp tezime katkılarını sağlayan çok değerli hocam Bursa Uludağ Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Nilüfer TAŞ'a en içten sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatımdaki en büyük destekçilerim sevgili annem Ayşen Öksüz ve sevgili babam Ali Öksüz'e tüm emekleri ve özverileri için, sevgili eşim Uğur Kuşçuoğlu'na anlayış ve desteği için çok teşekkür ederim.

Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU
13/09/2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET i
ABSTRACT ii
TEŞEKKÜR iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ v
ŞEKİLLER DİZİNİ vi
ÇİZELGELER DİZİNİ vii
1. GİRİŞ……. 1
1.1. Problem Tanımı 2
1.2.Çalışmanın Amacı 3
1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları 4
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI 5
2.1. Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunması ile İlgili Genel Tanım ve Kavramlar . 5
2.2. Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunmasının Gelişimi 10
2.3. Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunmasında Sorunlar 20
2.4. Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Konusunda Uluslararası/Ulusal Kurumsal Yapı, İlke ve Anlaşmalar 21
2.5. Kültürel Miras Yönetimi 29
2.6. Koruma Yönetimi 30
2.7. Alan Yönetimi 33
2.7.1. Yönetim planı, örgütü, yürütülmesi ve denetlenmesi 37
2.7.2. Alan yönetiminde yaşanan sorunlar 46
2.8. Alan Yönetiminin Sürdürülebilirliği 50
3. MATERYAL ve YÖNTEM 53
3.1. Dünyada ve Türkiye'de Tarihi Çevrelerde Alan Yönetimi Üzerine Örneklerin İncelenmesi……. 53
3.2. Bath Şehri Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı 55
3.3. Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı 69
3.4. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı 87
3.5. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planı 115
4. BULGULAR 133
4.1. İncelenen Yönetim Planları İçin Çizelgeler Oluşturulması 133
4.2. İncelenen Yönetim Planlarının Değerlendirilmesi 138
5. SONUÇ……. 143
KAYNAKLAR 146
ÖZGEÇMİŞ 148

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Varlıklarını Koruma Vakfı
DSİ	Devlet Su İşleri
EAHTR	Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICAHM	International Commite on Archaelogical Heritage Managment Uluslararası Arkeolojik Miras Yönetimi Bilimsel Komitesi
ICCROM	International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Properties Uluslararası Kültür Varlıklarını Koruma ve Restorasyon Çalışmaları Merkezi
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IIC	Internatıonal Instıtute For Conservatıon Uluslararası Tarihi ve Sanat Eserlerini Koruma Enstitüsü
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
KORDER	Tarihi Türk Evleri Derneği, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği
KUDEB	Koruma, Uygulama ve Denetleme Bürosu
KÜMİD	Kültürel Mirasın Dostları Derneği
PPG	Planning Policy Guidance Planlama Politikası Klavuzu
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats Güçlü ve Zayıf Yönler; Fırsat ve Tehditler
TAÇ	Turizm Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKB	Tarihi Kentler Birliği
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Dünya'da korumanın tarihsel süreci 13
Şekil 2.2. Türkiye'de korumanın tarihsel süreci 19
Şekil 3.1. Bath şehri konumu 55
Şekil 3.2. Bath Şehri Yönetim Planı sınırları 56
Şekil 3.3. Bath 61
Şekil 3.4. Liverpool konumu 69
Şekil 3.5. The Restored Albert Dock, Liverpool Maritime Mercantile 71
Şekil 3.7. Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanının şehir içerisindeki konumu 87
Şekil 3.10. Bursa Hanlar Bölgesi (Anonim 2019d) 94
Şekil 3.11. Bursa Cumalıkızık Köyü 106
Şekil 3.13. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı sınırları 115
Şekil 3.14. Bergama 117
Şekil 3.15. Kızıl Avlu ve kent dokusu 118

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 2.1. Koruma yönetimi kavramı öncesi ve sonrası koruma alan kavramı 33
Çizelge 3.1. Bath Şehri Yönetim Planı hedefleri ve eylem planları 62
Çizelge 3.2. Liverpool Yönetim Planı'nda sorumlu kuruluşlar 72
Çizelge 3.3. Liverpool Yönetim Planı'nda konulara bağlı hedefler.....78
Çizelge 3.4. Bursa alan yönetimi paydaşları.....91
Çizelge 3.5. Bergama Yönetim Planı'nda danışma kurulu katılımcıları.....119
Çizelge 3.6. Bergama Yönetim Planı'nda eşgüdüm ve denetleme kurulu katılımcıları120
Çizelge 3.7. Bergama kültürel peyzajının bütüncül şekilde korunması ve yönetimi ile ilgili hedefler ve eylem planları 123
Çizelge 3.8. Araştırma ve farkındalık geliştirme ile ilgili hedef ve eylem planları.....125
Çizelge 3.9. Çevrenin korunması ile ilgili hedefler ve eylem planları 127
Çizelge 3.10. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ile ilgili hedefler ve eylem planları.....129
Çizelge 3.11. Sorumlu turizm yaratma konusu ile ilgili hedefler ve eylem planları 131
Çizelge 4.1. Bath Şehri Yönetim Planı değerlendirilmesi 134
Çizelge 4.4. Bergama Yönetim Planı değerlendirilmesi.....137

1. GİRİŞ

Tarihi çevrelerde alan yönetim planları, birbirinden farklı birçok uzmanlık alanın bir araya gelmesiyle çeşitli bileşenlere sahip olup bu çeşitlilik ile beraber plan yapım sürecinden uygulama sürecine kadar çeşitli karmaşık sorunları içermekte, yaşayan ve gelişen toplum ile beraber birçok etmenden etkilenmektedir. Tarihi çevrelerde alan yönetiminde hedef, kurumlar ile yasalar arasındaki uyumun sağlanması, uygulamalar için gerekli çalışma planlarının belirlenmesi, etkin bir koruma ve yaşatma için katılımcıların görev ve sorumluluklarının tespiti ile planlanacak projelere bilgi ve finansal kaynağın temin edilmesi, alanın etkin şekilde korunması ve yaşatılması için yönetsel mekanizmanın oluşturulmasıdır.

Dünyada korunması gerekli görülen değerlerin bulunduğu tarihi çevrelerin yönetimleri için etkin ve verimli yönetim planlarının yapılması, öncelik verilen ve gelişim ifadesini gösteren hassas bir konudur. Yönetim planlarının oluşturulması süreci, nasıl korunacağı yönetilecek olan tarihi çevrelerin değerlerinin tanınmasını, tehdit kaynaklarının belirlenmesini, uzun vadeli koruma yaklaşımı için planlar, hedefler ve uygulamalar geliştirilmesini kapsar. Tüm bu sürecin sürdürülebilir kılınması için yönetim planı aşamalarının şeffaflığı önem teşkil etmektedir.

Tarihi çevrelerin yönetiminin öneminin kavranması için öncelikle kültürel mirasın öneminin ve değerinin, "neyi, neden, nasıl ve kimlerle" koruyacağımızın kavranması gerekir. Tarihi çevrelerin sahip oldukları özgün değerleri için korunmalarının toplumların gelişmişlik düzeyinde rol oynamasındaki etkisi fark edilmiştir. Bu farkındalık ile beraber tarihi çevrelerin alan yönetimi anlayışı yeni bir boyut kazanmış, tarihi çevrelerde alan yönetiminin sürdürülebilir, bütüncül ve katılımcı bir yaklaşımla geliştirilmesi sürecine girilmiştir.

Plan yapım aşamasında ve sonrasındaki etkilerin yönetilmesinde katılımcıların rolü büyüktür. Yönetim planlarının uygulanmasında yaşanan birçok problem katılımcıların arasındaki bilgi paylaşım eksikliğindendir. Alan yönetim planlarında koruma için geliştirilen hedeflerin etkin bir şekilde uygulanması için koruma uzmanlarının kişisel

değerlendirme ve tecrübelerinin yanında, karar verme eylemlerini gerçekleştirilebilmesi için standartlaştırılmış sistematik bilgilerin erişilebildiği bir rehbere ve bilgilerin arşivlendiği sisteme ihtiyaç vardır.

Tarihi çevrelerdeki korumaya yönelik projeler ve yenileme çalışmaları yönetim alanı dışındaki ve içindeki diğer yapılarla fiziksel anlamda, bölgedeki yaşayan yerel halk ile sosyal ve ekonomik anlamda, ilgili kurumlarla politika ve ekonomik anlamda doğrudan ilişkili durumdadır ve bu ilişkinin sonuçlarında çeşitli etkiler ortaya çıkmaktadır. Alan yönetiminin sürdürülebilirliği için bu etkilerin ve aynı zamanda alan yönetim planını uygulamaları sonrası tarihi çevrelerde ve etkileşim halinde olduğu birimlerdeki etkilerin ölçülebilmesi ve yönetilebilmesi gerekmektedir. Ülkemizde henüz bu etkilerin ölçülebileceği standart bir mekanizma kurulma aşamasındadır. Alan yönetim planlarının hedeflerine ulaşabilmesi ve bu hedeflerin tarihi çevrelerde planlanan şekilde olumlu sonuçlar yaratması beklenmektedir. Bu sonuçların ölçülebilir olması yenilemeler ve koruma için sürdürülebilirlik kavramında anlam kazanmaktadır.

Gelişen çağın değişimleriyle birlikte bilgi teknolojisinde yenilikler tarihi çevrelerdeki yapılan çalışmalara önemli katkılar sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler tarihi çevredeki değerlerin belgelenmesi, veriler toplanması ve toplanan bu verilerin katılımcılar arasında paylaşımının sağlanmasında etkili rol oynamaktadırlar. Katılımcılar arası paylaşım tarihi çevrelerdeki yönetimsel sorunların çözümünü destekler. Yönetim planlarında karar vericiler ve karadan etkilenenler arası düzenli bir bilgi paylaşımı olması ve paylaşılan bilgilerin değerlendirilip, ölçülüp yönetim planlarına yansıtılması tarihi çevrelerde alan yönetiminin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında en önemli ölçütlerdendir.

1.1. Problem Tanımı

Tarihi çevrelerin değerlerinin niteliklerini, önemini, olanaklarını ve karşı karşıya olduğu sorunları ortaya koyarak, tarihi çevrelerin kültürel kimliğin önemli ve ayrılmaz bir parçası olarak korunmasını sağlamak ve bu konularda farkındalık yaratmak etkili bir tarihi çevre yönetiminin amaçları arasındadır. Tarihi çevrelerin yönetilmesinde

karşılaşılan disiplinler arası örgütlenme sorunu, stratejik ve yönetimsel yaklaşımlardaki sorunlar, maddi kaynak sorunları tarihi çevrelerin korunmasının etkin ve verimli bir şekilde yönetilememesine sebep olmaktadır. Tarihi çevrelerde uygulanan alan yönetim planlarındaki eylemlerin fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik sonuçları, katılımcıların bakış açısıyla değerlendirilmediğinden yönetim planları hedeflenen amaca ulaşamamaktadır. Bu aşamadaki söz sahibi olması gereken en önemli katılımcılar yönetim kararlarından etkilenen, tarihi çevrelerde yaşayan yerel halktır fakat yerel halk yönetim planları konusunda ve tarihi çevrelerin değerleri konusunda yeterince bilinçlendirilmemektedir.

2019 yılı itibariyle Türkiye'de on sekiz tarihi değer UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Miras listesindeki bu değerlerden sadece on biri alan yönetim planına sahiptir. UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınma şartı olarak Dünya Miras Sözleşmesi ile tarihi değerlerin alan yönetim planına sahip olması zorunluğu getirilmiştir. Türkiye'de alan yönetim planı olmayan tarihi değerler mevcuttur. Koruma yönetiminin sürdürülebilirliğindeki problemlerden biri de budur.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı tarihi çevrelerde korumaya yönelik güncel ve evrensel yaklaşımları sürdürülebilirlik kavramı ile birleştirip, tarihi çevrelerde alan yönetimi konusunun sürdürülebilirlik çerçevesinde nasıl ele alınması gerektiğinin incelenmesi ve ortaya konulması, tarihi çevrelerdeki korumanın yönetilmesi ile ilgili güncel yaklaşımlarının anlaşılması için alan yönetim planlarının incelenip, yönetim planlarının neden sürdürülebilir olamadığının anlaşılmasıdır. Geleneksel yönetim anlayışının yerini sürdürülebilir yönetim anlayışına nasıl bırakacağına dair litaratür araştırmaları yapılmıştır ve veriler toplanarak yönetimin sürdürülebilirliğinin sağlanması için yapılabilecek çalışmaların belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları

Kültürel miras; kimliğimizle, geleneklerimizle, kültürümüzle, geçmişimiz ile ilgili somut ve soyut değerlerin tamamıdır. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar, kadar dil, gelenek, dans gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur. Uluslararası kurumlarca hazırlanan sözleşmelerde ve uluslararası hukuk metinlerinde kültürel miras kavramı somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, sualtı kültürel mirası, doğal miras olarak kategorize edilmiştir. Bu çalışmada taşınamaz kültürel miras değerlerinden mimari kültürel miras değerleri üzerinde inceleme yapılmıştır.2019 yılı itibariyle Türkiye'de on sekiz alan UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Miras listesindeki bu alanlardan sadece on biri alan yönetim planına sahiptir. Tez kapsamında incelenecek ve değerlendirilecek yönetim planları alanın mimari miras değerlerine sahip olması, yer altı arkeolojik kalıntılarından ziyade yer üstünde mimari miras değeri olan tarihi çevreleri barındırması, alan yönetim planlarının beş yıllık revize süreçlerini geçirmiş olması ve güncelleme çalışmalarının yapılmış veya yapılıyor olması ölçütleri ile seçilmiştir. Bu ölçütlerle Türkiye'den Bursa ve Cumalıkızık Alan Yönetim Planı ile Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planı, Dünya'dan ise Bath Alan Yönetim Planı ile Liverpool Alan Yönetim Planı incelenmiştir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm de çalışmanın yapılma amacı, belirlenen problem açıklanmıştır. İkinci bölümde tarihi çevre ve kültürel miras ile ilgili kuramsal tanımlar yapılmıştır, tarihi çevrelerin yönetilmesi ile ilgili literatür çalışması yapılmış ve tarihi çevrelerde alan yönetimini sürdürülebilirliği ile ilgili inceleme yapılmıştır. Üçüncü bölümde dünyadan ve Türkiye'den alan yönetim planları örnekleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde incelenen alan yönetim planları değerlendirilmiştir. Son bölümde de sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

Bu bölümde litaratür taraması ve kaynak araştırması yapılarak, tarihi çevreler ve kültürel miras ile ilgili tanımlar ve kavramlar ortaya konmuştur. Tarihi çevrelerin korunması ve korunmasının yönetilmesi ile ilgili veriler toplanmıştır.

2.1. Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunması ile İlgili Genel Tanım ve Kavramlar

Tarihi Çevre

Çevre, insanın bireysel ve sosyal olarak kurduğu fiziksel ilişkilerin tüm alanını kapsamaktadır.

Tarihi çevre, bir milletin geçmişinden gelen ve geleceğe aktaracağı en büyük miras özelliğindedir. Milletler geçmişlerinde öğrendikleri ile bugünkü kültürlerini birleştirerek geleceklerini oluştururlar. Tarih, toplumları, toplumların belirledikleri amaçları yönünde amaca ulaşılmasını sağlayacak yol özelliğindedir. Bu amaçlar yolunda tarihi bilgilere ulaşılmasını sağlayan araçlar tarihi çevrelerdir. Tarihi çevreler dünden bugüne ulaşabilen kültür ve sanat eserleridir (Sayan 1994).

Tarihi çevreler, geçmiş dönemlerde yaşayan toplumların yaşantılarının, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam biçimini ve felsefesini yansıtmaları, toplumların doğa ile bina ve bina ile insan ilişkileri arasında kurdukları ilişkinin doğruluğunu anlatması açısından büyük bir birikimin ifadesidir.

Kültürel Miras

Kültürel miras, bir toplumun ortak geçmişini anlatan, toplumun dayanışma birlik ve beraberlik duygularını sağlamlaştıran, toplumun tarih boyunca biriktirdiği yaşanmışlıkların ve geleneklerin devamlılığını sağlayan, gelecekteki yaşamlarına yön veren değerlerdir. Kültürel miras geçmişle bugün arasında bağlantı kurarak, içinde

yaşanılan kültüre ve dünyaya bir temel oluşturarak geleceğin şekillenmesine sağlam bir referans verirken, manevi anlamda da o toplumda yaşayan insanların hayatlarını zenginleştirir (Anonim 2014a).

Kültürel miras; toplumların kimliğiyle kültürüyle, tarihiyle ilgili somut ve soyut değerlerin bütününü kapsar. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar gibi somut değerler kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan soyut değerler de kültürel mirası oluşturur. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) gibi uluslararası kurumlar tarafında hazırlanan sözleşmelerde ve uluslararası hukuk metinlerinde kültürel miras kavramı somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras, sualtı kültürel mirası, doğal miras olarak kategorize edilmiştir. Somut kültürel miras taşınabilir ve taşınamaz kültürel miras olarak ayrılmaktadır. Taşınır kültürel miras tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserleri, taşınamaz kültürel miras, anıtları, arkeolojik sitleri, tarihi kent dokuları gibi yapı topluluklarını, sualtı kültürel mirası batıkları, sualtı kalıntıları ve kentlerini, somut olmayan kültürel miras sözlü gelenekleri, gösteri sanatlarını, ritüelleri, doğal miras kültürel boyutu olan doğal sitleri, kültürel peyzajları, fiziki, biyolojik ve jeolojik formasyonları kapsar. Bu tezde, mimari anıt eserler, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları gibi yapı topluluklarından taşınamaz nitelikteki somut kültürel miras konularındaki tarihi çevrelerde alan yönetimi ele alınacaktır.

Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunması

Koruma kavramı ICOMOS tarafından, tarihi önem taşıyan varlıkların anlaşılmasındaki, geçmişinin ve ne ifade ettiğinin bilinmesindeki, yapılma materyallerinin muhafazasının sağlanmasındaki, onarılması ve değerlendirilmesindeki harcanan tüm çabaları ifade eder olarak tanımlanmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde koruma ve korunma, taşınamaz varlıklarında, bakım, fonksiyon değiştirme, onarım ve

muhafaza, restorasyon; taşınır kültür varlıklarında ise bakım, onarım, muhafaza, restorasyon işlemleri şeklinde belirtilmektedir.

Toplumun tarihini oluşturan değerleri yine aynı toplumun bugününde kullanma isteğiyle mimari koruma ve tarihi çevrelerin korunması ön plana çıkmıştır. Tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının inşa edilmiş oldukları döneme ait eşsiz bilgileri barındırıyor olmaları, ait oldukları döneme ait olaylar hatta kişiler hakkında bilgi verici olmaları, bu eşsiz güzellikleri ile bulundukları topraklarda yeniden işlev kazandırılmalarıyla bölgeye canlandırıcı ve ekonomiyi katkı sağlayacak olmaları, korunmaları önemli faktörler olarak sıralanabilir.

Koruma, tarihi anlam taşıyan yapıların, kültürel miras değerlerinin günümüz ve ilerisi için, var olduğundan beri taşıdığı değerleri güvence altına almak olarak tanımlanmıştır (Anonim 1998).

Uzun yıllar geleneksel yönetim anlayışı ile beraber müzecilik kavramı ile ilerleyen koruma kavramı anlayışı, sürdürülebilir yönetim anlayışı ile beraber doğal, tarihi ve kültürel değerlerin, ekonomik ve işlevsel anlayışla bütünleştirilerek, ait olduğu toplum için faydalı fonksiyona uyarlanması şeklinde yorumlanmaktadır. Koruma geçmişteki anlayış gibi eski varlıkların sadece onarımı ve bulunduğu gibi saklanması anlayışıyla değil, anıtların parçalarıyla beraber, bir bölgenin ise çevresi ile beraber, geçmişi ve devamlılığını sağlayan bir bütün olarak değerlendirilmesi anlayışı ile devam etmektedir. Toplumun geçmişte sahip olduğu ekonomik, kültürel ve sosyal imkânlarını, günümüzün değişmekte olan imkânlarına uyum sağlayarak, çağdaş anlayışlarla var olmasını sağlamak kentsel korumanın amaçlarındandır.

Kentsel koruma, bir toplum için tarih bilincinin geliştirilmesi ve ulusal kimliğin var olması yönünden önemlidir. Bireyin sağlıklı bir şekilde topluma ayak uydurabilmesinde tarihi çevreler önemli rol oynarlar. Tarihin izlerini görerek topluma karışan birey, kültürün, geleneklerin ve tarihin sürekliliği bilincine erişmekte zorluk çekmez. Koruma ulusal kimliğin oluşması ve bu kimliğin sürdürülmesinde önemli bir araçtır. Sadece tarihsel değerle değil sahip oldukları kültürel, sanatsal ve çevresel değerlerde de

korunacak değerler özelliği taşıyan varlıklardır. Farklı kültürlere mensup kişilerin beğenisini kazanmak, ekonomik anlamda özellikle turizm amaçlı yapılanma açısından önem taşımaktadır (Tekeli 1987).

Korumanın temel amacı tarihi çevrelerin, fiziksel ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması olarak ifade edilmektedir. Fiziksel çevredeki muhafaza edilen öğeler, hızla evirilen dünyada, insanların ve toplulukların kimliklerini ortaya özgün değerleri barındırmaktadırlar (Fitch 1982).

Bu anlayışa göre tarihi çevrelerin korunması ve yaşatılması sadece tarihi çevrelerin ve şehirlerin özelliklerinin devamlılığı için değil, toplumun özelliklerinin de devamlılığı açısından da önem taşımaktadır.

Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Değerleri ile Bunlara Yönelik Tehditler

İnsanın kendi varlığının en önemli kanıtı ve temsilcisi olan insanın kendisinin üretmiş olduğu kültür varlıklarını korumak zorunda kalması üzücü bir gerçektir. Hatta kültür varlıklarını korumak zorunda kalması durumunda belirli bir kültürel kimliği ve değeri varlığı eser olarak tescil etmek zorunda bile kalmaktadır. Yine insanın temel yaşam ortamı olan doğanın dahi yaşama hakkını ortadan kaldıracak derecede ciddi tehditler altında olduğu bir durumda tarihi çevreler ve kültürel miras değerlerinin yok olması söz konusudur.

Kültürel miras mimari, sosyal, tarihsel değerleriyle birlikte sadece bulunduğu toplum için değil tüm dünya toplumları için miras olarak ifade edildiği için korunmalı anlayışı ön plana çıkmaktadır. Dünya Miras Sözleşmesi'nde kültürel mirasının bütünlüğünü tehdit eden bir tahrip veya kültürel mirasının tamamen yok olması, dünya milletlerinin mirasında fakirleşme yaratır ifadelerine yer verilmiştir. Doğal ve kültürel miras özgün bir öneme sahip olduğu için tüm insanlığa ait bir parça konumunda korunmasının gerekliliği, kültürel ve doğal mirasın korunmasına katılımın uluslararası arası bir ödev olduğu kabul edilmektedir. Kültürel miras UNESCO evrensel bildirgesinde yaratıcılığın kaynağı olarak tanımlanmış ve bütün halleriyle korunmalı, değerlendirilmeli ve insan

tecrübesinin ve amaçlarının bir belgesi olarak gelecek nesillere teslim edilmelidir ki yaratıcılık teşvik edilmiş ve kültürler arasında etkin bir diyalog hissedilmiş olsun denilmektedir.

Kültürel mirasın neden korunması gerektiğinin açıklaması olarak belgesel değerleri, tarihsel değerleri, mimari ve estetik değerleri, ekonomik ve kullanım değerleri sıralanabilir. Kültürel miras, içerdiği ve günümüz toplumuna aktardığı bilgiler nedeniyle belgesel değere sahiptir. Kültürel miras incelendiğinde, mirası kullanan ve zaman içinde değiştiren toplumların özelliklerini öğrenmek olasıdır. Toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik özelliklerinin yanı sıra, teknik düzeyleri, moda ve beğenileri, estetik yaklaşımları, yaşam biçimleri, ritüelleri, sosyal ve toplumsal normları bu fiziksel kanıtları doğru yorumlamakla anlaşılabilir, öğrenilebilir (Ahunbay 1994).

Toplumun geçmişinin somut belgesi olması sebebiyle tarihsel bir değer taşır ki bu kültürel mirasın tarihsel değerini oluşturur. Kültürel miras değeri ait olduğu kültürün özgün özelliklerini veya özgün yapım tekniklerini taşıyor ise, korunması gerekli değer statüsüne yerleştirilir. Kültürel mirasın değerleri ilgili uzmanlık dallarının bilimsel kriterlerine göre değerlendirildiğinde geçerli sonuçlar ortaya çıkar (Daıfuku 1979). Kültürel mirası korumayla beraber yaşatma kavramı ortaya çıkması ile birlikte koruma kavramı gelişmiştir. Kültürel mirasın özgün işlevi ile kullanılabilirliği ya da işlev değişikliği ile kullanılabilirliği kültürel mirasa ve tarihi çevresine kullanım değeri ve ekonomik değer yüklemiş olur.

Yalnızca geleneksel tahripler yüzünden değil, toplumlarda sosyal ve ekonomik koşulların değişmesiyle ve bu değişime bağlı olarak bozulma ve yok olma olgusuyla kültürel miras ve tarihi çevreler yok olma tehdidi altına girmişlerdi; Kültürel miras değerlerinin yok olması ve ya tahrip olması, dünyanın dünya miras varlıkları açısından fakirleşmesi anlamına gelmektedir (Anonim 1972).

Kültürel mirası tehdit eden unsurlar doğal sebepler ve insanların sebep olduğu tahribatlar olarak ayrılabilir. Doğal sebeplerden değişen ısı ve nem koşulları, yağmur, kar gibi doğa olayları kültürel mirasta fiziksel ve kimyasal bozulmalara sebep olabilir.

Çeşitli bitkiler ve kökleri, hayvanlar ve doğal afetler de doğal sebepler arasındadır. İnsan kaynaklı sebepler ise; bakımsızlık, terör, savaşlar, hırsızlık, yağma olarak sıralanabilir. Aynı zamanda kentlerdeki kontrolsüz büyüme, kentleşmenin izin verdiği yıkımlar kültürel miras alanlarında ki insan kaynaklı tehdit unsurlarından bazılarıdır.

Kültürel miras ve tarihi çevreler için belirlenen yönetim planının eksik, yetersiz veya tamamen uygulanmamış olması, kültürel miras alanları için başlıca yok olma ve tahrip sebebidir.

2.2. Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunmasının Gelişimi

Eski eserleri ve tarihi çevreyi koruma konusu, tarihte değişik sebeplerle gündeme gelmiştir. Korumaya değer görülen mimari çevreler ve anıtlar çoğunlukla bulundukları çağın sosyal, siyasal ve ekonomik şartlarına göre belirlenmiş, zaman zaman dinsel, zaman zaman da ulusal duygular koruma fikirlerinde ön plana çıkmıştır. Koruma amaçlı yapılacak işlemlerde ise yine dönemin estetik ve kaygısının izleri gözlemlenir. Koruma davranışlarında bulunduğu dönemdeki baskın olan sosyal ve sanatsal anlayışlar etkili olduğu için koruma davranışları devirden devire değişiklik gösterebilir denilebilir (Anonim 2010).

Dünyada Korumanın Tarihsel Süreci

İlk uygarlıklarda dini inançlardan ve törelerden kaynaklı anıtları koruma duygusu oluşmuştur. Mezopotamya'da tapınakların belirli periyodlarla onarılması, yerleşimlerin bir öncekinin yerleşimin devamı olacak şekilde inşa edilmesi tarih kavramının benimsendiğine işaret etmektedir. Sümerlilerin uzun yıllar aynı tapınağı onararak kullandıkları bilinmektedir. Ege uygarlıklarında ise, yapılacak yeni şehir bir önceki şehrin üzerine inşa edilmiştir fakat kutsal olarak ayrılan mekânlar korunmuştur. Eski Yunan kültürlerinde ise daha çok şahıslar adına anıtlar dikilmeye başlanmıştır.

Her çağda tarihi yapıları koruma ve onarma anlayışına farklı değer yargılarının ve davranış biçimlerinin şekil verdiği gözlemlenir. Romalılarda kişilerin kendi ün ve

güçlerini aktarma kaygılarının güçlü bir şekilde eserlere yansıdığı görülmektedir bu davranış şekli ilk olarak Helenistik dönemde gözlemlenmiştir. Ancak bir taraftan da aynı Romalılar, Helenistik dönemden miras aldıkları eserlerine sahip çıkmışlardır. Ortaçağda Hristiyanlığın yayıldığı devirde ise, farklı olan tüm inançları yansıtan her şey yıkılmıştır. Bu dönemin koruma konusunda karanlık bir dönem olduğu rahatlıkla söylenebilir. Fakat bu yok etme dönemimde bazı tekil çıkışlar gözlemlenebilir. Theodorik'in uygulamaları örnek olarak gösterilebilir (Anonim 2010). Helen ve Roma eserlerine duyulan ilginin etkisiyle koruma anlamında bazı düzenlemeler yapılmıştır. 19. yüzyıl başlarında Viollet-le-Duc'ün yenileme çalışmaları ile Fransa korumacılığın gelişmesine liderlik etmiştir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan çevresel zarar ve insanlığın kendisinin bu zarardan etkilenmesinden doğan yıkımsal sonuçlar, tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının korunması ve hatta canlandırılması için yeni kararlar ve tedbirler alınması gerektiği konusunu gündeme getirmiştir.

Tarihi çevrelerin ve kültürel mirasın doğal ve yapılı çevresiyle bir bütün olarak miras alanı çerçevesinde korunması gerektiği görüşü kabul edilmeye başlanmış hatta kültürel miras alanlarını ve tarihi çevreleri koruma konusunda yeni yasalar oluşturulması gibi anlayışlar benimsenerek, devletlere uluslararası düzeyde görevler yüklenmiştir. Tarihi çevrelerin korunması ile ilgili Mimari ve Teknisyenlerin 1. Uluslararası Konferansı adıyla Atina'da 1931'de konferans yapılmıştır. Bu konferanstan sonra İtalya'da da Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu tarafından, anıtların restorasyon prensibinde uygulanacak ilkelerin belirlendiği Carta Del Restauro açıklanmıştır.

1933 yılında Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi tarafından, savaşlar sonrası sağlıklı şehirler oluşturmak ve kültürel mirası ve tarihi çevreyi korumak amacıyla Atina Anlaşması kabul edilmiştir. Atina Antlaşmasına göre tarihi yapılar kullanılarak korunabilir; ancak bu kullanım onlara zarar vermemelidir. Ahunbay bu konuyu, Yapı grupları korunmalı, arkeolojik alanlarda bulunabilen her özgün parçanın yerine konulabilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır şeklinde açıklamıştır (Ahunbay 1994).

Kültürel mirasın çevresiyle kültürel miras alanı olarak ve bir bütün halinde ele alınıp, kullanma açılarak yaşatılarak korunması konusunun uluslararası düzeyde anlaşılması için Birleşmiş Milletler bünyesindeki UNESCO gibi uluslararası kuruluşlarla beraber uluslararası düzeyde çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda kültürel miras alanlarının sadece bulunduğu topraklardaki toplum için değil, tüm insanlık için anlam taşıdığı görüşü kabul edilmiştir. Uluslararası çalışmalara devam edilmesi için 1959 yılında ICCROM kurulmuş ve koruma alanında uluslararası düzeyde zorunluluklar ortaya konulmuştur. 1960'lara kadar anıtlarda yenileme teknikleri üzerine araştırmalar yapılırken, 1960'lardan sonra tarihi yapıların bulunduğu miras alanlarının çevresiyle bir bütün halinde olarak nasıl korunacağı ve yaşatılacağı üzerinde düşünülmeye başlanmıştır.

1964 yılında Venedik'te I. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi'nde Venedik Tüzüğü kabul edilmiştir. Venedik Tüzüğü on altı maddesiyle tarihi alanlara yapılacak olan müdahaleler için uluslararası geçerli kuralların belirlendiği tarihi çevrelerin korunması, restorasyonu ve yaşatılması hakkında tüm geçmiş tartışmaların sonuçlarını özetleyen, uluslararası bir çerçeveden bakış sağlayan bir antlaşmadır**.**

1965'te tarihi çevrelerin korunması ve yaşatılması ile ilgili yöntem ve tekniklerin kurallaştırılması geliştirilmesi için ICOMOS kurulmuştur. Tarihi çevrelerin, anıtların ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve fikirler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek ICOMOS'un başlıca kurulma sebepleridir.

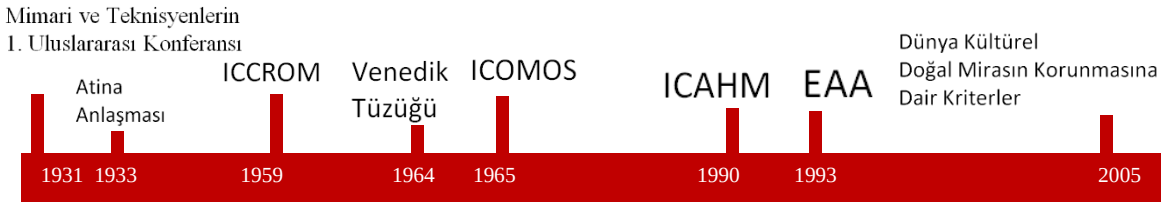
1967 yılında, Guito Normlan olarak bilinen Artistik ve Tarihsel Değer olan Anıtları ve Sitlerin Korunması ve Yararlanılması Raporu'nu yayınlamıştır. 1970'lerde arkeolojik mirasın yönetimi Amerika Birleşik Devleti'nde kültürel kaynak yönetimi kavramı ile tanımlanmıştır.

1990 yılında Arkeolojik Mirasın Yönetimi Konusunda Uluslararası Bildiri yayınlanmıştır (Madran 2005). 1993' te Avrupa'da kültürel miras alanlarının korunarak

topluma kazandırılması için uygulamalar başlatılması ve bu uygulamalar için gerekli bilginin üretilmesi üretilen bilginin de doğru insanlarla doğru şekilde yönetilmesiyle ilgili oluşan problemleri çözmek ve yol gösterici olmak amacıyla Avrupa Arkeologlar Birliği EAA (European Association of Archaeologists) kurulmuştur.

2005 senesinde UNESCO tarafından Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme Uygulamasına İlişkin Kriterler belirlenmiştir ve tarihi çevrelerin ve kültürel miras öğelerinin Dünya Miras Listesi'ne girebilmeleri için değerlerin yönetim planına sahip olması koşulu konulmuştur. 2008 yılında Dünya Miras Alanları Yönetim Planları Uygulama Broşürü ile yönetim planının içermesi gereken nitelikler belirlenmiş ve açıklanmıştır (Ringbeck 2014).

18. yüzyılda koruma anlayışı güçlenmiş,19. yüzyılda yenileme çalışmaları hız kazanmış, 20. yüzyılda koruma kavramı bir disiplin olarak şekillenmiştir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Dünya'da korumanın tarihsel süreci

Türkiye'de Korumanın Tarihsel Süreci

Osmanlı döneminde korumanın gelişim süreci Hassa Mimarları ile başlamıştır. Hassa Mimarlar Ocağı, Osmanlıda her türlü onarım ve inşa işini sürdürmekle görevliydiler. Yapılacak her türlü yapının maliyetlerini hesaplamak, projeler hanedanca onaylandıktan sonra yapım işini yürütmek ve denetlemek Hassa Mimarlarının göreviydi.

Asar-ı Atika Nizamnameleri Osman Hamdi Bey'in öncülüğünde 1831'de çıkarılmıştır ve korumayı kurumsallaştırma çabalarının temelini oluşturur. 1831 II. Mahmut Şehreminliği ile Mimarbaşılığı birleştirmiştir ve Ebniye-i Hassa Müdürlüğü'nü

kurmuştur. 1881'de ilk Türk mimarların eğitilmeye başlandığı Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi (Güzel Sanatlar Akademisi) açılmıştır (Turan 1963).

1864'te Turuk ve Ebniye Yasası kararları ile imar kuralları belirlenmeye başlamıştır. (Bektaş 1992). 1870 tarihinde çıkarılan Vilayetler Yasası kararları ile şehir merkezlerine İstanbul'dan gelen devlet memurları atanması, ayrıca şehirlere belediye ve hükümet binası, ulaşım ağlarına yakın yerlere istasyon binaları, adliye binası gibi yapılar inşa edilmesi kararları alınmıştır (Osmay 1998).

Tanzimat döneminde korumayı kurumsallaştırma girişimlerinin başlamıştır. İlki 1868 Osman Hamdi Bey tarafından çıkarılan sonra değişikliklerle 1874, 1884 ve 1906'da tekrar düzenlenen Asar-ı Atika Nizamnamesi tarihi yapıların korunması ile ilgili ilk yasal düzenlemelerdir.1868'deki ilk nizamname arkeolojik buluntuları kapsamaktadır, 1874'te çıkarılan, Osmanlı hanedanlığına ait olanlar hariç tarihi eserlere devletin sahip olduğunu belirtiyor. 1884'te çıkarılan nizamname Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda oluşturulan koruma yasalarına temel olacak koruma ilkelerini anlatmaktadır ve tarihi anıtların ülke dışına çıkışını yasaklamaktadır, 1906'da çıkarılan son nizamname ile ise tanımlar genişletilmiş sadece İslam alemine ait olan eserler değil gayrimüslim eserleri de tanımlara eklenmiştir. 1973 yılına kadar 1906'da çıkarılan nizamname yürürlükte kalmıştır bu nizamname ile birlikte müzecilik anlayışı gelişmiştir (Anonim 2010).

1877 Belediye Kanunları çıkartılmış ve şehir planlama ile ilgili temeller atılmıştır. 1882'de çıkartılan Ebniye Kanunları ile planlama kavramı acil durumlar için planlamanın da gerekliliğini ortaya koyup dar yollar ve yangı alanları ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir (Tekeli 1998). 1850'li yıllarla birlikte şehirlerde planlamacılık anlayışı Türkiye'nin İstanbul dışındaki diğer illerinde de yayılmaya başlamıştır.

1972 de kurulan Eski Anıtları Koruma Kurulu ile tarihi değerlere belgeleme ve koruma kararlarından çıkacak her türlü müdahalenin kayıt altına alınması anlayışı oluşmuştur. Bu kurulun İstanbul Evkaf Müdürlüğü, Maarif Nezareti, İstanbul Şehremaneti'ne danışmanlık yapması da planlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kültürel varlıkların korunmasına yönelik etkili faaliyetlerde bulunulamamıştır. Çok sınırlı ve az bir bütçe mevcut olduğu halde büyük atılımlar gerçekleştirilmeye çalışılan bu dönemde, elde olmayan nedenlerle koruma konusunda fazla girişim olmamıştır.

15 Nisan 1931'de Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla Anadolu topraklarında yaşamış bütün uygarlıkların tarihlerinin koruma altına alınması için Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Mustafa Kemal tarihi konusunun öneminin farkındaydı ve kültürel ve arkeolojik bilgilere sahip bütün yazılı kaynakların toplanması, tarihi bilginin ve tarihi değerlerin korunması, yapılacak koruma çalışmalarını kapsayan yenileme çalışmaları için önlemlerin alınması, yetkili ve ilgili kuruluşlarla ortak paydada buluşup birlik sağlanması, toplumun tarih konusunda bilinç geliştirmesi konularında hassas olunması gerektiğini belirtmiştir. Eski eserler ile ilgili oluşturulan raporda görülen endişeler üzerine 1933'te Anıtları Koruma Kurulu kurulmuştur. Anıtlar koruma kurulu ile beraber her türlü kültürel ve arkeolojik belge kayıt altına alınmıştır ve korunması için gereken uygulamalar belirlenmiştir aynı zamanda yok olma tehdidi altındaki yapılar tespit edilmiş detaylı raporlar çıkartılmıştır.

23 Temmuz 1932'de onaylanan H. Jansen'in hazırladığı Ankara İmar Planı ile ilk kez kentsel koruma yaklaşımları ile ilgili somut adımlar atılmıştır. Bu plan ile kale ve çevresinde koruma ve yaşatma ile ilgili düzenlemeler yapılması gerektiği, bu düzenlemeler ile beraber kalenin çevresel algısının iyileştirileceği vurgulanmıştır (Dinçer 2010).

1933'te kent planlamanın önemi artık anlaşılmıştır ve belediyelere kent planlamacı uzmanlar bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Kent planlama ile yeni yönetmelikler uygulanmaya başlanmıştır. Bu yönetmeliklerin biri de kent planlaması yapılırken plan sınırlarında kalmış olan tarihi yapılar çevresinde 10metre yaklaşma payı bırakma zorunluluğudur. 1933 yılında kabul edilen bir başka yasa 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'dur. Bu yasa ile birlikte tarihi yapıların tekil olarak değil çevreleri ile bütüncül olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır (Akçura 1972). Koruma bilincinin

akçuroluşması ile birlikte kent planlama ilkeleri oluşturulurken tarihsel, mimari, kültürel eserlere saygılı korumacı yaklaşımlı anlayışlar ön plana çıkmaya başlamıştır.

1936 senesinde kabul edilen Şehirlerin İmar Planlarının Tanzimi İslerine Ait Umumi Talimatnamesi'nde ise, şehir planlarında söz sahibi olanların harita mühendisi olduklarından dolayı kentlerde tasarım ilkelerinde çağın gerisinde kalma endişesinin de oluşmasıyla kent planlamacılığında mimara yetki tanınmıştır (Dinçer 2010).

Atatürk dönemiyle birlikte, anıtsal özelliğine sahip mimari eserlerin korunması gerekliliği önem kazanmıştır ve ilk kez bu mimari eserlerin imar planlarının yapımı aşamasında korunmalarına yönelik planda yer edinmeleri gerekliliği tartışılmıştır.

2 Temmuz 1951'de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun ile kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) amaçları, tarihi çevreleri koruma ve yenileme çalışmalarında uygulanacak stratejileri ve uygulamaları belirlemek, belirlenen bu strateji ve uygulamaları takip etmek ve denetlemek, ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklar ile ilgili uzmanların desteği ile edinilmiş bilimsel tabanlı verileri sunmak olarak sıralanmıştır. Tarihi değere sahip varlıkların korunması konusunda önemli kararlar almaya başlayan GEEAYK eserleri korurken yaşatma konusunu gündeme getirmiştir, eserlerin çökme ve yıkılma tehlikelerinin tespit edilip bu tespitler doğrultusunda onarılmasını onarımdan önce rölövelerinin çıkarılmasını ön plana çıkarmıştır. Eski eserlerin turizm ile bağlantılı olmasını sağlamak için ilgili kurumlardan destek alınıp çalışmalar yapılmıştır (Zeren 1981).

1954 yılında 6235 sayılı kanun ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği kurulmuştur. 1956 yılındaki 6785 sayılı İmar Kanunu ile kent planlamacılığına yeni bir anlayış getirilmiştir. Sadece belediye sınırları ile değil kentin olası büyüme hesapları yapılıp nüfus büyümesi de göz önüne alınıp belediye sınırları dışında da planlama yapılması anlayışı gelişmiştir. Bu anlayış ile imar problemlerine çözüm aranmıştır Belediyeler ile birlikte dönemin imardan sorumlu bakanlığı olan İmar İskan Bakanlığı'na da planlamada yetki verilmiştir. 1958 yılında 7116 sayılı yasayla beraber

dönemin imardan sorumlu bakanlığı olan İmar ve İskan Bakanlığı şehirleşmenin planlamasında, konut ve yapı malzemesi kararları konusunda yetkiye sahip olmuştur (Tekeli 1998).

1967 yılında Venedik Tüzüğü Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Venedik Tüzüğü ile beraber tarihsel yapıların tekil olarak değil çevreleriyle bir bütün olarak korunması gerekliliği 1970'lerin başında topum tarafından da benimsenmeye başlanmıştır.Venedik tüzüğü koruma alanı kavramı ve korunması tescillenmiş binalara özgün mimarilerine göre koruma ve müdahale gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Venedik Tüzüğü sit alanlarını özgün değerlere sahip olan, arkeolojik sitlerin de dahil olduğu, insan tasarımı yapıların ve doğayla insanın beraber ortaya koyduğu yapıların ve eserlerin bulunduğu alanlar olarak tanımlar (Anonim 2010).

1973'te 1710 sayılı yasa ile sit, tarihi sit, arkeolojik sit ve doğal sit tanımları yapılmıştır ve ilke kez bir yasa da yer edinmiştir. Çevresel koruma anlayışının benimsenmesiyle Anıtlar Yüksek Kurulu tek yapıların korunmasından ziyade tarihi ve doğal çevrelerin korunmasından sorumlu tutulmuştur (Anonim 2010). Bu değişiklik ile beraber ilk defa bütüncül yaklaşım kavramı, 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi'nden 2 yıl önce, Türkiye'nin koruma tarihinde yerini almıştır. Amsterdam Bildirgesi, 1975 yılında bütüncül korumayı, mimari değerlere sahip olan miras alanının korunması ve değerlendirilmesi, bölge planlamanın bütüncül bir parçası şeklinde yürütülmesi olarak tanımlamıştır (Şahin ve Kurul 2009).

1982 Anayasası ile devletin destekleyici tedbirler alarak tarihi ve doğal varlıkların korunmasını ve yaşatılmasını sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu kentsel koruma uygulamalarında yetersiz kalmıştır ve yerine 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası getirilmiştir. Bu kanunla yasayla birlikte taşınamaz varlıkların tespiti yeniden yapılmıştır

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda anıt tanımı kültür varlıkları olarak yeniden tanımlanmıştır. 1989'da Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre çıkarılan yönetmelikte tanımlar yazılmıştır.

Taşınmaz kültür varlıkları: Yer altında ve üzerinde, su altında bulunan, tarih öncesi ve sonrasına ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili korunması gereken değere sahip varlıkları ifade etmektedir.
Taşınmaz tabiat varlıkları: Ender bulunan, tarih öncesi ve sonrasına ait eşsiz güzellik ve nitelik barındırdığı için korunması gereken varlıkları ifade etmektedir.
Kentsel sit: bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bir arada bulunan değerlerin, kültürel ve doğal çevre elemanları ile beraber bulundukları alanları ifade etmektedir.
Tarihi sit: Tarikte önemli olayların yaşandığı alanları ifade etmektedir.
Arkeolojik sit: Yaşamış medeniyetlere ait kalıntıların bulunduğu yer altında ve su altında bulunan, ortaya çıkarılmış alanları ifade eder.
Tabii sit: Ender bulunan, tarih öncesi ve sonrasına ait eşsiz güzellik ve nitelik barındır değerlenin bulunduğu alanları ifade etmektedir.

1989 yılında Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı kurulmuştur. Tescilli Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü kurularak Kültür Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kültür Bakanlığı'nın kurulmasıyla beraber koruma sorumluluğu ve yetkisi bakanlığa ait olmuştur. Bu dönemde Kültür Bakanlığı yapısal değişiklikler yaparak yerel yönetimleri yapılandırmış, belediyelere ve il özel idarelerine yeni sorumluluklar ve iş tanımları yüklemiş kurumsal yapılanmasında değişiklikler yaptıktan sonra da korumanın önünü açacak yeni yasal düzenleme çalışmaları yapmaya başlamıştır.

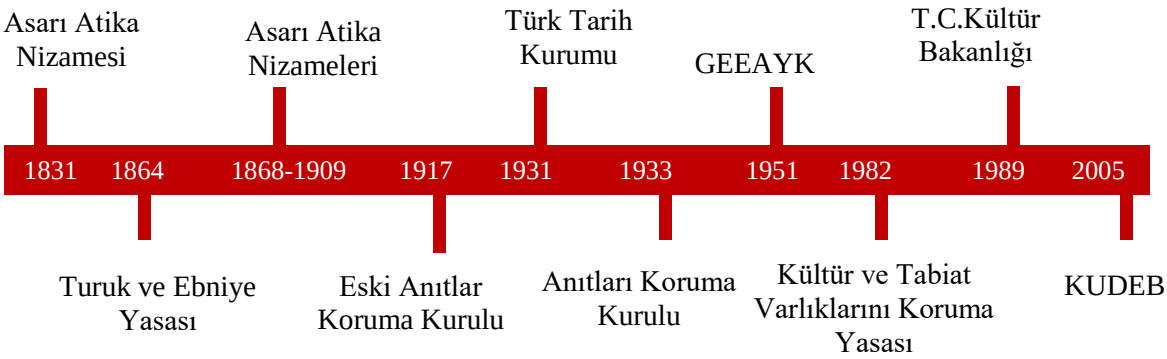
27 Temmuz 2004 tarihinde çıkarılan 5226 sayılı kanun ile korumayla ilgili yasalarda kanunlarda düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler;

- Koruma Amaçlı İmar Planı tekrar tanımlanmıştır.
- Yerel yönetimler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili çalışma uygulama üzere alanında uzman kişilerin çalışacağı koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB) kurulmuştur.

- Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idarelerine tescillenmiş taşınamaz kültür varlıklarını kamulaştırma yetkisi verilmiştir.
- Taşınmaz Kültür Varlıklarının korunması amacıyla planlamada, onarımda, uygulamada kullanılmak üzere, belediyelerde toplanan emlak vergilerinin yüzde 10'unu il özel idaresi tarafından alınmaya başlanmıştır.
- Bakanlık, özel mülkiyet sınırları içerisinde yer alan kültür varlıklarının korunması için yardım yapmaya başlamıştır.
- Önceki yasalarda olmayan ören yeri ve yönetim alanı ve yönetim planı kavramı yasaya eklenmiştir.

Yapılan değişikliklerle koruma uygulamaları da, Katılımcı Alan Yönetimi Modeli ile yeni örgütleme modeli oluşturulması, kaynakların sağlanması, planlama ve uygulamada görev alacakların ve görev alacakların sorumluluklarının belirlenmesi, görev dağılımının yapılması ve kullanıcı katılımı sağlanarak sürdürülebilir yönetim modeli oluşturulmaya çalışılması açısından bugüne kadar çıkarılan koruma kanunlarından ayrılmaktadır ve uluslararası anlayışla korumayı hedefleyici özellikte görülmektedir.

16 Haziran 2005 tarihinde 5366 sayılı kanun ile yerel yönetimlere, tarihi çevreleri ve kültürel miras alanlarını korumak için projeler hazırlama, özgün özelliğini kaybetmeye başlamış koruma alanlarını için restorasyon planları hazırlama yetkisi verilmiştir (Anonim 2010). Şekil 2.2'de Türkiye'de korumanın tarihsel süreci tarihlere gösterilmiştir.

Şekil 2.2. Türkiye'de korumanın tarihsel süreci

2.3. Tarihi Çevre ve Kültürel Mirasın Korunmasında Sorunlar

Toplumun mimari mirasa karşı duyduğu ilgi ve mimari mirasa karşı geliştirdiği farkındalık, tek bir yapı ölçeğine duyulan ilgiden ve farkındalıktan çıkıp zamanla, mimari mirası çevresinin tarihsel ve estetik değerinin ortaya çıkarılması fikri ile genişlemiştir. Bu farkındalık ile beraber kültürel miras, tarihsel çevre ve sit kavramları ortaya çıkmıştır. Anıtlara müdahale yöntemlerini belirleyen restorasyon teknikleri ve koruma yöntemleri zamanla daha kapsamlı kavramları bünyesine alarak, tekil bir yapıdan kentsel ölçeğe geçmiştir. Bu ölçekte geçmişte ortaya konmuş mimari miras ile günümüz yapılarının bir bütün olarak değerlendirilmesi ve toplumun çağdaş yaşamında birlikte yer alması gelişmiştir. Bu gelişme ile bize kalan mirasın muhafazasını güvence altına almak, varlığımızı ve insanlığın belleğini devam ettirebilmek için; yaşanılan şehri ve üzerinde yaşanılan ülkenin tamamını bu anlayışla düzenlemek gerektiği bilincine ulaşılmıştır. Bu bilinç ile beraber "neyi neyden nasıl" korumalıyız a dair bütüncül koruma yaklaşımı geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Tarihi çevre ve kültürel mirasın korunmasında karşılaşılan problemlerin başında bu bütüncül koruma yaklaşımlarının ve neyi neyden nasıl korumalıyız sorularının anlaşılamamış olması ve ulusal ortak bir koruma dili benimsenememiş olması gelmektedir.

Tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının, toplumun ekonomik olarak kalkınmasında fırsat olarak görülmesi ile beraber miras alanlarının ekonomik değerinden dolayı da korunması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Miras alanları ülke ekonomi için bir fırsat alanıdır bu sebeple katılımcı yaklaşımlarla koruma fikri hızla yaygınlaşmaktadır fakat ekonomik kaygılarla kullanım söz konusu olduğunda tahribatın önüne geçilebilmelidir. Korumada karşılaşılan problemlerden biri de bu tahribatın önüne geçilememesi ve koruma kullanma dengesinin sağlanamamasıdır.

Koruma alanları belirlenirken bölgesel olarak sit alan sınırlarıyla belirlenmesi, kentteki bütüncül koruma yaklaşımların sağlanmasında problem oluşturmaktadır. Belirlenen her koruma bölgesi için farklı gruplar koruma planları oluşturdukları için ve çoğunlukla alanlar için ortak koruma hedefleri ve yönetim planları oluşturulmadığı için, kültürel

miras alanlarında ve tarihi çevrelerde birbirleriyle paralel gitmeyen bütüncül ve sürdürülebilir yaklaşımlardan uzak planlama ve koruma kararları oluşturulmaktadır.

Koruma planı kavramının ortaya çıkması ile tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının korunmasının yönetilmesinde plan yapma, planı uygulatma, onaylama ve denetleme konularındaki sorunlar ve yetki ve sorumluluklarda koordinasyon ve iletişim güçlükleri miras alanlarını koruma konusunda güçlük ve sorun olmaktadır.

2.4. Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Konusunda Uluslararası/Ulusal Kurumsal Yapı, İlke ve Anlaşmalar

Uluslararası Tarihi ve Sanat Eserlerini Koruma Enstitüsü (IIC)

Bilgi ve uygulama standartlarını iyileştirmek ve müze objelerinin korunmasına ilgi duyan ve profesyonel olarak yetenekli olan herkes için ortak bir toplantı alanı ve yayın organı sağlamak olan uluslararası kuruluştur.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)

1946 yılında İkinci Dünya Savaşı´ndan sonra kurulan UNESCO'nun temel işlevi, ortak paylaşımı bulunan değerlere dayalı olarak kültürler, medeniyetler ve insanlar arasında diyalog ortamının oluşturulması için çalışmaktır. Kendi organları, bütçesi ve diğer statüleri bakımından tamamen bağımsız olan teşkilat, Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olması nedeniyle çalışmaları hakkında Birleşmiş Milletlere rapor vermektedir.

Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, yaygın yıkıma ve acil olarak kültürel varlığın yeniden inşa edilmesine duyulan ihtiyaç nedeniyle1956 da kurulmuştur. ICCROM, dünyanın her bölgesinde, her tür kültürel mirasın korunmasını teşvik etmek için üye devletlerine hizmet veren çalışan uluslararası bir kuruluştur. ICCROM, sınırları içindeki ve

ötesindeki mirasın korunmasında onları desteklemek için üye devletlerle ortak olmuştur. Uluslararası ve hükümet düzeyinde ve yereldeki kurumlarla ve profesyonellerle birlikte çalışan kuruluş, yeni nesil profesyonelleri ve kamuoyunu kültürel miras ve tarihi çevreler ile ilgili bilgilendirmektedir. Ortak kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülen, genellikle yedi ila on yıl süren uzun vadeli programlar ile miras kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi için çalışmalar düzenlemektedir.

Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)

ICOM, üyelik faaliyetleri ve müze faaliyetleri için mesleki ve etik standartlar belirleyen bir sivil toplum kuruluşudur. Uzmanların forumu olarak kültürel miras ile ilgili konularda önerilerde bulunurken, kapasite geliştirmeyi teşvik etmektedir ve bilgiyi geliştirmektedir.. ICOM, müze profesyonellerinin uluslararası birimidir ve küresel ağlar ve işbirliği programları aracılığıyla toplumsal kültürel farkındalığı artırmaktadır.

Dünya Miras Kentleri Organizasyonu

Dünya Mirası Şehirler Örgütü, üye kentleri ile birlikte UNESCO tarafından koruma altına alınmış mirasların idaresine ilişkin metotların geliştirilmesi ve uygulanmasına destek olunması amacıyla kurulmuştur.

Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği (EAHTR)

Avrupa Tarihi Kentler ve Bölgeler Birliği, 1999 yılında Avrupa Konseyi'nin öncelikleri çerçevesinde desteği ile kurulmuştur. Amacı, özellikle Avrupa'daki tarihi kent merkezlerine sahip olan kentlerin karşılaştıkları problemlerin çözümüne destekleyici faaliyetler yürütmek ve temsil organı oluşturmaktadır. Tarihi merkezlerin turizme nasıl kazandırılacağı konusunda deneyim paylaşımına ve ortak çalışmalara zemin hazırlamaktadır. En önemli çalışmalardan biri de bu alanların korunmasına yönelik atılması gereken adımlara destek olmaktadır.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)

ICOMOS; temel kuruluş hedefi tarihi anıtların ve sitlerin korunması için hedefler, stratejiler ve teknikler geliştirmek, anıtların ve sit alanlarının değerlendirilmesini ilgilendiren bütün araştırmalara yön vermek ve destekleyici politikalar geliştirmek olan uluslararası bir organizasyondur.

ICOMOS UNESCO'ya dünya mirası sit alanlarında danışmanlık yapan, kuruluş alt yapısı uluslararası miras kavramının tarihte ilk kez tanımlandığı Atina Sözleşmesi'ne dayanan tarihi çevrelere ve kültürel miras alanlarının korunması ve değerlerinin yaşatılması için çalışmalar yapan uluslararası profesyonel bir oluşumdur.

ICOMOS taşınamaz mimari ve arkeolojik mirası korumak ve değerlerinin gün yüzüne çıkması için ulusal ve uluslararası komitelerle iş birliği yaparken, aynı zamanda açık arşiv oluşturarak toplumlara eğitici ve bilgilendirici kaynak oluşumu sağlamaktadır.

Ulusal Boyut

Kültürel miras alanlarının ve tarihi çevrenin korunması, onarılması ile ilgili düzenlemeler oldukça eskiye dayanmaktadır. Türkiye'de ise, koruma kavramı ile ilgili ilk düzenleme 1906 yılında Asarıatika Nizamnamesi'dir. Bunun ardından, 20 yüzyılın son çeyreğinde, anıtları tekil olarak değil çevresiyle bir bütün olarak koruma kavramının gelişmesiyle tarihi çevrelere insanlığın tüm dünyada ortak mirası olarak sahip çıkılması gerektiği anlayışı benimsenmiş ve 1973'te Eski Eserler Kanunu çıkartılmıştır. 1983'te Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile birlikte kültür ve tabiat varlıklarının ortaya konması ve korunması için çalışmalar tekrar yapılandırılmıştır. Yaşayan bir sisteme sahip olan kentlerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için kendilerine özgü özelliklerinin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. Nesiller sorumluluğu kendinden önceki nesilden devraldığı kültürel değerlere yenilerini ilave ederek sonraki nesillere aktarmaktır. Bu sebeple şehir planlanırken, kendi özlüğümüzü, kültürel ve mimari değerlerimizi yansıtan şehir planlanmalıdır. Tarihi çevreler, yapılar ve kültürel miras bakımından oldukça zenginliğe sahip olan ülkemiz, ancak bu anlayışla gelecek nesillere

aktarılabilir. Bu amaçla, 1951 yılında 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kuruluna bilirkişilik yetkisi tanınmıştır.

Koruma yaklaşımları incelendiği zaman, koruma konusunda gittikçe artış gösteren ilgi görülmekte ve bu ilgiyle beraber koruma bilincinin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Buna paralel olarak sürdürülebilir korumanın sağlanabilmesi için koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmasına öncelik verilmeye başlanmıştır.

Yerel yönetimlerin tamamının ilk sırada gelen asıl görevleri tarihsel, kültürel ve doğal kaynakların muhafazasını güvence altına almaktır. Avrupa ülkelerinden yasalar uyarlanmıştır. Avrupa yürürlüğe koyduğu yasalarla beraber şehirlerinin var olan dokularını koruyarak yeni şehirler inşa etmiş ve şehir dokuları korunduğu için mimari ve kültürel değerlerini günümüze kadar taşımış ve korumuşlardır. Bu durumun sağlanabilmesi için yasalarda, çağın değişimlerine göre düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de ise, benzer bir sistem uygulanmadığından şehirlerimizde düzensiz ve çarpık kentleşme gözlenmektedir. Bu örneklemeden anlaşıldığı üzere, imar planları oluşturulurken koruma planlarındaki koruma kararları mutlaka göz önüne alınmalıdır ve koruma planındaki kararlar esas alınarak şehirlerde yerleşmeler planlanmalıdır. Planlarda koruma amaçlı yapılan değişiklerde gösterilen çaba, planların uygulanması, denetlenmesi ve devamlılığının sağlanmasında da sürdürülebilir bir yaklaşım gösterilmesi benimsenmelidir.

Türkiye'nin korumacılık konusundaki sorunu, yeni koruma yasaları ve planlar çıkarmak değil, koruma amaç çıkarılmış olan var olan yasaların ve planların hayata geçirilmesini sağlamaktır. Var olan yasalar değişen çağla beraber toplumun gereksinimlerine ve çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.

Merkezi Yönetim ve Yerel Koruma Kurulları

Tarihi kent dokusunun korunması, kent plancılığında ihmal edilmemelidir. Gerek yeni bir şehir planlanırken yapılan şehir ve imar planlarında gerekse planlarda yapılacak değişikliklerde, tarihi şehir dokusu en önemli verilerden biridir. Tarihi dokunun

bulunduğu şehirlerde tarihi doku göz önünde bulundurularak planlamalar yapılmalıdır. Tarihi şehir dokusu korunurken içinde bulunduğu doğal ve yapılı çevre ön planda tutulmalı ve doğal çevreye özveri ile yaklaşılmalı, doğal çevrenin sürdürülebilirliğine önem verilmelidir. Koruma Amaçlı İmar planları, çağla beraber değişim gösteren yaşam koşulları, nüfus artışı, sanayileşmeye karşı tarihi çevrelerin taşıdıkları değerleri yok olmadan korunması ve yaşatılması hedefi ile geliştirilen planlardır.

Yasada ve yönetmelikte Koruma Kurullarının sorumlukları; korunacak varlıkları gruplandırmak ve tescillerini yapmak, tescillendikten sonraki bir ay içerisinde yapı şartlarını tanımlamak, özgün niteliklerini kaybetmiş olan alan varlıkların tescillerini iptal etmek, koruma amaçlı imar planlarının onaylamak, koruma alanlarının yaşatılarak korunması anlayışıyla alanların özgün kullanımlarının değişmesi ve inşaat müdahalelerine karar vermektir. Koruma çalışmalarında yerel yönetimlerden biri olan belediyelere genel sağlığı koruma yasası, imar yasası ve kıyı yasası ile sorumluluklar verilmiştir. Genel Sağlığı Koruma Yasası ile toplum sağlığı için zararlı görülen müdahalelerin engellenmesi, tarihi çevrelerin insan sağlığı için denetlenmesi konularında yetki ve sorumluluklar tanınmaktadır. İmar Yasası ile inşası planlanan yapılar için düzenleme kararları geliştirilmiştir. Kıyı yasası ile doğal ve yapay su kıyılarının sahil şeritlerinin doğal ve kültürel nitelikleri göz önünde bulundurarak korunması ve toplumun bu kıyıları ve sahil şeritlerini kullanma kuraları belirlenmektedir.

Anayasanın 35. Maddesi ile sahip olunan mülkiyet ve miras hakkının kamu yararına kısıtlanabileceği açıklanmıştır. Anayasa çağın gelişmelerine ayak uydurmamış ve mimari, tarihi, kültürel ve doğal mirasın korunmasında ve yaşatılmasında yeterli olmadığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple, merkezi ve yerel yönetimler, bilim kurumlar ve paydaşların hepsini içine alan bir koruma anlayışının yürürlüğe sokulması şart olmuştur.

Belediyeler Kanunu'nun 14. maddesinde belediyelere mimari, tarihi, kültürel ve doğal mirasın işlevlerini korunmasında ve koruma amacıyla bakım ve onarımının yapılmasına ve onarımına izin ve yetki verir.

Tarihsel, kültürel, mimari eserler bakımından zengin bir ülke olan Türkiye'de, bu eserlerin korunması amacıyla yasalarla hükümler koyulmuştur. 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkilini ve Vazifelerini Dair Yasa çıkartılmış bunu takiben en son 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası çıkarılmış ve günümüzde hala yürürlüğünü sürmektedir. Bu yasa ile yerel yönetimlerin var olan hükümlerine eklemeler yapılmış ve böylece koruma ve yaşatma yetki sınırları tekrar gözden geçirilmiştir.

2863 sayılı yasanın çıkış amacı, korunması mimari, tarihi, kültürel ve doğal miras ile ilgili net tanımları yapmak, çalışmalar organize etmek ve uygulama kararlarını alacak ve bu uygulama kararlarını denetleyecek birimi kurmaktır. Yasa ile beraber, korunması gerekli olan taşınmaz kültür ve doğal varlıklarına her türlü müdahale yasaklanmıştır.
2863 sayılı yasa ile kültür ve doğal varlıkların korunmasında yaşanan finansal probleme çözüm için, kültür ve doğal varlıkların onarımı için katkı fonu kurulması kararı verilmiştir. Katkı fonu ile özel mülkiyet sınırlarındaki kültür ve doğal varlıklarının korunmasının ve bakımının sağlanması için mülk sahiplerine Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından maddi destek sağlanmaktadır.

Uluslararası düzeyde koruma kararlarında devamlı bir gelişme halinde olan çalışmalar ülkemizde de 1983'te Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla benimsenmiştir. UNESCO'ya üye ülkeler ile birlikte ülkemizde toprakları sınırında bulunan kültür ve tabiat varlıklarının uluslararası standartlarla korunmasını garanti etmiştir.

Merkezi ve yerel yönetimler bulundukları toplumun kültür seviyesine göre şekillenir ve mevcut siyasal yapılanmanın bir temsilcisi olarak, koruma kararlarının sınırlarını oluşturmakla görevlidir.

Kamu Kurumları

- Kültür ve Turizm Bakanlığı: 2863 sayılı yasa ile beraber koruma konusunda üst kuruluş olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığının temel görevi taşınmaz kültür

varlıkları mülk sınırları içinde dahi olsa kültür varlıklarının korunması için her türlü planlama ve uygulamaları yaptırmak ve uygulama denetlemektir. Koruma konusunda içeriklerin fazlaca artması korumanın tek bir birim tarafından yürütülemeyeceği konusunu gündeme getirmiştir. 1989 da Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü adları altında iki genel müdürlük yapılanmasına gidilmiştir. 2003 senesinde ise Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığının birleştirilmiş, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü birleştirilmiştir (Ömeroğlu 2006).

- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Saraylar Daire Başkanlığı: 3 Mart 1924 te halifelik ortadan kaldırılmış, padişahın sarayları dahil ve her türlü taşınmazı millete devredilmiştir. TBMM'nin yönetim ve kontrolündeki kültür ve doğal varlıkların korunması ve onarılması Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından gerek görüldüğünde Kültür Bakanlığı'ndan her türlü destek alınarak gerçekleştirilir. (Ömeroğlu 2006).

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı: Kültürel ve doğal değerlerin korunmasında imar yapı alanlarında devletin en önemli kuruluşudur. Koruma ile ilgili konularda her türlü koşulda sorumluluk almakla yetkilendirilmiştir (Ömeroğlu 2006).

- Vakıflar Genel Müdürlüğü: 2 Mayıs 1920 yılında Büyük Millet Meclisi İcra Vekillerinin Suret-i İntihabına dair kanunla İcra Vekilleri Heyeti'ne Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti ile beraber Vakıf işleri bakanlık tarafından idare ve kontrol edilmiştir. Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'nin 1924'te iptal edilmesiyle sorumlulukları Başbakanlık'a bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü kendine ait tarihi alanlardaki yapılarda sorumluluklara sahiptir (Akçura 1972).

Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, aynı bölgede yaşayan insanların geçmişten beri kendi yerel ve ortak gereksinimlerini karşılamak amacıyla kendi aralarında meydana getirdikleri üst ölçeğe çıkmadan kendi kendilerini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yerel yönetimler Belediyeler, il özel idareler, koruma, uygulama ve denetim büroları (KUDEB) olarak sayılabilir.

Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum örgütleri; devlet kontrolü dışında ortak amaç ve ilgi alanlarında buluşan insanların bir araya gelerek kamusal amaç güderek çalışmalar yapmak için oluşturdukları örgütlerdir. Bu örgütlenmeler meslek kuruluşu, vakıf, dernek ya da komite olarak karşımıza çıkabilirler.

Son yıllarda tarihi çevrelerin önemimin anlaşılmasıyla beraber tarihi çevrelere gösterilen duyarlılık artmıştır bu duyarlılığın artmasıyla beraber sivil toplum kuruluşları gönüllü olarak toplumu bilinçlendirmeye ve tarihi çevrelerin korunmasına katkı sağlanmasına çalışmaktadır. Tarihi çevrelerde koruma uygulamalarında henüz daha ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının aktif durumda değildir fakat ilerisi için umut vardır.

TMMOB, Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma Vakfı (ÇEKÜL), Turizm Anıt ve Çevre Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ), Tarihi Türk Evleri Derneği, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER), Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği, Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD) tarihi çevrelerin korunması, onarılması ve yaşatılması konularında ulusal faaliyetler gösteren sivil toplum örgütlerinden birkaçıdır.

Özel ve tüzel kişiler

Koruma alanındaki bir başka paydaşlar da, mülk sınırları içerisinde tarihi değere sahip anıt eser olan mülk sahipleri, yatırımcılar ve sponsorlardır. Sivil mimarlık örneği olan

yapıların sahipleri ve kullanıcıları koruma, bakım, onarım ve restorasyon için vergi indirimlerinden faydalanıp ve mülklerinde gerekli olan onarım masraflarına katkı aynı zamanda teşvik edilmesi için hibe ve kredi yardımları ile desteklenmektedirler. Bu sebeple önemli aktörlerdendirler

Yatırımcılar mimari, kültürel ve tarihi değere sahip fakat bakımsızlıktan veya başka sebeplerden yıkıntı halini almış olan tarihi ve kültürel değerleri olan ancak zaman içinde harabe olmuş olan çoğunlukla şehir merkezlerindeki yapılar yeniden inşaasını üstlenen gruplardır. Kar amacı güdüldüğü için koruma kullanma dengesi göz önünde bulundurulmalı gereken denetimler sağlanmalıdır. Sponsorlar ise, ilgili kurum ve kuruluşların tarihi çevrelerde yeniden canlandırma kapsamında veya bakım onarım işlerinde, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel beklentilerini de göz önüne alarak yapılacak uygulamalara tamamen sosyal sorumluluk kapsamında sponsorluk faaliyeti gösteren şahıs ya da firmalardır.

Kamu kaynaklarının sınırlı olması sebebiyle tarihi çevrelerin tamamının kamu kaynakları ile korunması, yaşatılması ve canlandırılması mümkün değildir bu sebeple kamu kaynakları koruma kullanma dengesi korunarak, özel sektör yatırımlarını teşvik edici şekilde kullanılabilmelidir.

2.5. Kültürel Miras Yönetimi

19. yüzyıldan 20. Yüzyılın ortalarına kadar savunulan kültürel miras yönetim anlayışında, anıt statüsüne sahip kültürel miras eserlerinin korunması, çağın değişiminin ortaya çıkardığı yıkıcı değişim karşısında, geçmişin özgün değerlerini taşıyan, tarihsel anlam barındıran izlerin kurtarılması, korunması ve değerlendirilmesi yönetimin temel konusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Fairclough 2008). Günümüzde bu yönetim yaklaşımına paralel olarak yeni yaklaşımların da ortaya çıkmaktadır. Yönetim anlayışının değişmesinde ve yeni yönetim yaklaşımlarının ortaya çıkmasında bazı değişimler rol almaktadır. Bu değişimlerin başında kültürel miras kavramının yapı ve nesne ile sınırlı kalmayıp, çevre ve peyzaj kavramlarıyla beraber geçmişin ve bugünün yaşayan ve değişen değerlerinin temsili olarak ele alınması anlayışının ortaya

çıkmasıdır. Kültürel miras yönetiminde peyzaj kavramı disiplinler arası yönetimi ve katılımcı karar almayı ön plana çıkarmaktadır. Yönetim süreci anıt eseri koruma odaklı yönetim anlayışından, süreç odaklı yönetim anlayışına doğru evrilmektedir. Artık kültürel mirasın anıt eser şeklinde tek başına korunması anlayışı ortadan kalmıştır; kültürel mirasın korunması mirasın içinde bulunduğu peyzaj ve yaşanılan çevre ile bu çevrenin değişme unsularıyla beraber bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde kültür mirası yönetimi sınırlarda yer alan her türlü varlığı ve değeri ile tarihi çevrenin bütününün yönetilmesini kapsamaktadır.

Kültürel miras yönetimi, kültürel miras alanı ve çevresinde yaşayan yerel halkın katılımıyla bir değerlendirme süreci ile korumanın nasıl, neden ve kimin için sağlanacağı, değişen ve gelişen yerel halkın ihtiyaçları bakımından sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı konuları üzerine de çalışmaktadır (Fairclough 2008).

Kültürel miras yönetimi kavramının tarihi peyzaj ve kentsel çevreyi de kapsaması ile birlikte koruma anlayışında da gereken değişim başlamıştır. Kültürel miras alanlarının hiçbir şeye dokunmadan bir çivi bile çakmadan korunması yaklaşımı yerine, kültürel miras alanlarının geçmiş tarihsel karakterinin gelecek ve günümüz için anlamlı ve kullanışlı bir şekilde korunması anlayışı yani yaşatılarak korunması anlayışı oluşmaya başlamıştır. Şehirleşmenin hız kazanması kültürel miras alanları üzerinde değişim, dönüşüm ve yenilik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kültürel mirasının günümüz yaşayan toplumuna ve gelecek nesillere aktarımının sağlanabilmesi için, koruma, kullanım, yorumlama, bilgilendirme ve sunuma kadar farklı uzmanlar beraber çalışmalar yapmalıdır. Kültürel miras yönetimi bu yapılan faaliyetlerin bir sistem etrafında ele alınmasını konu edinir (Schofield 2008). Kültürel miras yönetimi ile ilgili düzenlemeler ICOMOS, UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar tarafından yapıldığı gibi, ulusal boyutta merkezi yönetim, yerel ölçekte belediyeler ve ilgili topluluklarca da yapılabilir.

2.6. Koruma Yönetimi

Koruma yönetimi, korunacak değerlere anıtlara ve çevresine ait bütün özelliklerin korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarımının sağlanması için gereken koruma

anlayışının yönetimsel bir şekilde ele alınıp planlanıp uygulamaya dökülmesini, koruma uygulamalarının ve önlemlerinin de yürütülmesi olarak tanımlanabilir. Kentler yaşayan organizmalardır ve tarihi nesneyi veya belgeyi kapalı bir ortamda, müzede saklamak göreceli olarak kolaydır; ancak tarihi bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmek; disiplinler arası bir çalışma, planlama, iyi bir örgütlenme, maddi kaynak ve duyarlı bir kamuoyu desteğini yani koruma sürecinin iyi yönetimini gerektirir (Ahunbay 2005).

Koruma yönetimi kavramının ön planda olmadığı zamanda tarihi çevrelerde korumanın amacı yapının yıkılmasını engellemek için güçlendirme çalışma ve biçimsel bütünlüğü koruma ile sınırlıyken, günümüzde tarihi çevrelerin taşıdığı değerler göz önünde bulundurularak geleceğe taşınmasındaki önem ortaya çıkarılarak koruma yönetimi kavramının ön plana çıkmıştır. Çizelge 3.1'de koruma yönetimi kavramı öncesi ve günümüzde koruma yönetimi kavramı ile beraber oluşan koruma alanı kavramları kıyaslanmıştır. Tarihi çevreler ve kültürel miras alanları sadece anıtsal değerleri ile değil taşıdıkları belgeseli mimari, teknik ve sosyal değerleri ile ön plana çıkarılmaktadır. Bu değerler ile kültürel bir birikim olan tarihi çevreler ve kültürel miras alanlarının korumasının yönetimi, disiplinler arası, bütünleşik ve çağdaş koruma ilkelerinin birlikte düşünülmesi ve organize edilmesi ile mümkündür.

Günümüzün çağdaş koruma anlayışını yansıtan belge ise ICOMOS Tüzüğü'dür. 2003 tarihli ICOMOS Tüzüğü Genel İlkelerine göre;

• Mimari mirasın korunması, onarımı ve yenilenmesinin planlanmasında başarıya ulaşmak için farklı disiplinlerle beraber çalışmak gerekir.

• Mimari mirasın değeri ve özgünlüğü standartlaştırılamaz. Mirasın ait olduğu toplumun kültürüne bakmak gerekir.

• Tarihi değere sahip binaların değeri yalnızca belirli yapı elemanlarının görünümünde değil, yapıldığı zamana ve yere özgü yapı teknolojisinin özgün ürünü olarak tüm bileşenlerindedir. Bu sebeple, sadece cephenin korunarak yapı içinin ise yok edilmesi, koruma kıstaslarına uygun değildir.

• Mimari mirasın potansiyel kullanımı tespit edilmeli, koruma ve güvenlik şartları göz önünde bulundurmalıdır.

• Tarihi yapıdaki en küçük bir müdahale, tüm binanın yenileme planlaması içinde ele alınmalıdır.

• Tarihi miras yapıları geçmişin izlerini yapıldıkları dönemim tarihi özeliklerini taşırlar fakat kimi zaman taşıdıkları tarih karmaşıklaşabilir bu sebeple yapıların korunmasında iyi bir analiz gerekir. Yapıdaki var olan bozulmalar iyi analiz edilmeli ve bulunan çözümün yapıda doğuracağı sonuç da tespit edilebilmelidir.

• Yapılacak olan müdahalelerin Mimari mirasta yapacağı fayda ya da kötü sonuç tespit edilmeden müdahale yöntemleri uygulanmamalıdır. Acil müdahale gerekmesi durumunda yapının özgünlüğünü bozacak hamleler yapılmamalıdır.

Koruma uygulamaları uygulandığı değere farklılıklar göstermektedir. Koruma;

- Geçmişin hafızada kalması için tarihsel belgelerin güvenliğinin sağlanması,
- İnsanlığın faydalanması için yapay ve doğal kaynakların güvenliğinin sağlanması,
- Sanat eserlerinin güvenliğinin sağlanması,
- İçinde bulunulan çevrenin istenmeyen değişimlere karşı güvenliğinin sağlanması,
- Sosyal yaşam şeklinin güvenliğinin sağlanması,
- Kültürel değer yargılarının, geleneklerin ve göreneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi şeklinde olabilmektedir (Zeren 2003).

Çizelge 2.1. Koruma yönetimi kavramı öncesi ve sonrası koruma alan kavramı (Thomas ve Middleton 2003)

Başlıklar	Geçmişte olduğu gibi: Koruma alanları...	Dönüştüğü üzere: Koruma Alanları…
Amaçlar	Koruma için ayrı bir şekilde ele alınırladır. Genelde ziyaretçiler ve turistler için idare edilirlerdi. Büyük ölçüde koruma ile ilişkilendirilmişlerdir.	Aynı zamanda sosyaş ve ekonomik amaçlar için idare ediliyorlar. Çoğunlukla bilimsel, ekonomik ve kültürel sebepler için oluşturuluyorlar. Artık yerel halk daha fazla gözeltilerek idare ediliyorlar. Aynı zamanda restorasyon ve iyiliştirme ile ilişkilendiriliyorlar.
Yönetim	Merkezi hükümet tarafından yönetiliyorlardı.	Çoklu ortaklar tarafından bir paydaş düzeni içinde idare ediliyorlardı.
Yerel Halk	İnsanları merkeze almayan bir planlama sistemi vardı. Yerel görüş göz ardı edilerek idare ediliyorlardı.	Yerel halk için, onlarla birlikte ve bazı durumlarda yerel halk tarafından idare ediliyorlardı. Yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak için idare ediliyorlar.
İçinde Bulunduğu bağlam	İçinde bulundukları geniş bağlamdan kopuk ele alınıyor. Çevrelerinden bağımsız izole adalar olarak yönetiliyorlardı.	Ulusal, bölgesel ve uluslaraarsı sistemlerin bir parçası olarak planlanıyorlar. Ağlar olarak, başka bir yerdeki veya yerlerdeki miras alanalrı ile ilişkilendirilerek geliştirilebiliyorlar.
Algı	Genellikle ulusal bir varlık olarak görülürlerdi. Sadece ulusal bir algı alanı olarak görülürlerdi.	Aynı zamanda toplumsal bir değer olarak görülüyorlar. Uluslararsı bir algı alanı olarak da görülüyorlar.
Yönetim Teknikleri	Yönetimde kısa zaman dilimleri içerisinde ve tepkisel olarak idare söz konusuydu.	Esnek uyarlanabilir bir yaklaşımla, uzun erimli bir perspektif ile idare ediliyorlar. Politik etmenler göz önüne alınarak idare ediliyorlar.
Finansman	Vergi mükellefleri tarafından karşılanırdı.	Çoklu kaynaktan karşılanıyor.
Yönetim Becerileri	Bilim insanları ve doğal kaynaklar uzmanları tara fından idare edilirlerdi. Uzman yönetiminde idare edilirlerdi.	Çoğul yetenekli bireyler tarafından idare ediliyor. Yerel bilgiyi kullanıyorlar.

2.7. Alan Yönetimi

Korunacak tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının, neden, nasıl, ne zaman ve kimlerle korunacağına dair yönetsel yaklaşımların ve eylemlerin tamamını alan yönetimi kavramı kapsar. Alan yönetiminin gerçekçi ve amacına uygun bir şekilde uygulanması için oluşturulan ve alanı ilgilendiren bütün bilgilerin eşgüdümünü sağlamak amacı ile hazırlanan planlar ise alan yönetim planlarıdır.

Alan yönetiminin temel prensibi disiplinler arası ve çok aktörlü koruma çalışmalarını örgütsel, yasal, yönetsel ve mali açılardan örgütleyerek sürdürmektir. Alan yönetimi; disiplinler arası bilgi üretmek ve üretilen bilgiyi toplumun katılımını sağlayarak gelişim ve değişikliklerin, paylaşımının sağlanarak sistematik ve planlı bir şekilde yönetilmesini amaçlamaktadır

Etkili bir kültürel miras yönetiminin amaçlarını UNESCO 2005 yılında yayınladığı bildirgesinde;

- Kültürel Mirasın bugün ve gelecek kuşaklar için etkili korunmasını güvence altına almak,
- Mirası etkili bir biçimde yönetmek, evrensel değerini ve özgünlüğünü güvence altına almak,
- Kültürel mirasın değerinin ve neden korunmasını gerektiğinin anlaşılmasını sağlamak ve bu amaca uygun eğitim aktivitelerini desteklemek, şeklinde açıklamıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda kültürel miras yönetim aşamaları UNESCO tarafından yönetim yapısının belirlenmesi, planlama, önleyici tedbirler ve izleme-kontrol şeklinde açıklanmıştır. Temelde başarılı bir yönetim mekanizmasının planlama, uygulama, izleme, değerlendirme, geri bildirim döngüsünü sağlaması gerekmektedir (Vicente ve Smirnow 2010).

Alan yönetiminin sahip olduğu katılım, planlılık, uygulama ve denetleme ilkeleri çerçevesinde planlanan eylemler yürütülmektedir. Katılım, planlama, uygulama ve denetleme süreçlerine sivil toplum kuruluşlarının vatandaşların ve paydaşların katılması olarak belirtilmektedir. Amacına uygun olarak eylem planları gerçekleştirilirken gerek olmayan kaynak kullanımından ve zamandan kaçınılması gerekmektedir. Tarihi çevrelerin katılımcı yaklaşımlarla planlanıp korunabilmesi için alan yönetim planlarının şeffaf ve denetimli yapılıyor olması gerekir. Yapılacak olan bu denetiminde nasıl, hangi birimlerle ve hangi kaynaklar kullanılarak yapılacağı ortaya konmalıdır (Güler ve Ekinci 2010).

Yönetim planları, tarihi çevrelerin ilgili tüm paydaşlarıyla beraber sürdürülebilir ve bütüncül yaklaşımlarla, tarihi çevrelerin korunmasını, tarihi çevrelerdeki üstün evrensel değer taşıyan varlığın korunmasıyla beraber yaşatılarak değerlendirilmesinin sağlayan ve korumayla değerlendirme arasındaki dengeyi kurup gelecek nesillere de üstün evrensel değer taşıyan varlıkları bırakılmasını sağlayacak olan planlardır. Yönetim planları koruma planları gibi fiziki plan olmayıp, korumanın nasıl yapılacağının tanımlandığı stratejik bir planlardır. Yönetim planları koruma, yenileme, ziyaretçi ve turizm, eğitim, ulaşım gibi başlıklar altında paydaşlarla birlikte belirlenen alanın özelliklerine uygun hedeflerin gerçekleştirilmesi için kurgulanan eylem planlarını içerir. Yapılan yasal düzenlemelerde yönetim alanlarında alan yönetimi oluşturulması zorunluk haline getirilmiştir.

Alan Yönetiminin hedefleri Alan Yönetim ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. Maddesinde yazılmıştır. Bu hedefler;

- Yönetim alanının koruma, gelişme ve değerlendirme süreçlerinden etkili sonuçlar elde dilmesi için yönetim alan sınırlarının çevresindeki ilişkili ve etkili olduğu alanlarla beraber değerlendirilip belirlenmesinin sağlanması,
- Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile sağlanması,
- Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılması,
- Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması,
- Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının sağlanması,

- Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşla ile yerel halkın işbirliğinin sağlanması,
- Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, yenileme restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesi,
- Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.

Dünya Miras Komitesi UNESCO Dünya Miras Listesine girmesi planlanan tarihi alanlar için, alanın bir yönetim planı olmasını şart koşmaktadır. Üstün evrensel değere sahip varlık bugünkü ve gelecek nesiller için etkili bir korumaya ancak korumanın nasıl yapılacağının yönetildiği bir sistemle sahip olabilir. Üstün evrensel değere sahip varlık için etkili ve verimli yönetim sistemi, varlığın özelliklerine içinde bulunduğu çevrenin özelliklerine, türüne bağlıdır. Yönetim planları standart kıstaslara bağlanmış olsa da her bölgede yönetim sistemleri kaynaklardan, çevre özelliklerinden, kültürel farklılıklardan kaynaklı değişimler gösterebilir.

Yukarıda bahsedilen farklılıklar dışında etkin bir yönetim planı sisteminde olması gereken standartlar belirlidir bunlar; varlığa karşı tüm paydaşların ortak anlayışa sahip olması, planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri bildirim süreçleri, gerekli kaynakların temini, kapasite oluşturma, yönetim sisteminde güvenilirlik ve şeffaflıktır.

Alan yönetimine sahip olacak tarihi miras alanları Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'e, etkileşim halinde olduğu çevresiyle beraber doğal bütünlüğü bozulmayacak şekilde, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak korunması, değerlendirilmesi ve yaşatılması için ilgili kurum ve kuruluşlar eşgüdüm sağlanarak planları yapılan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler olarak tanımlanmıştır (Anonim 2005a).

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile yönetim alanlarının belirlenmesi 6. Maddede açıklanmıştır;

- Tarihi değerlerin bulunduğu alanın etkileşim halinde olduğu bölgelerin analizi yapılıp bu analizler koruma kararlarının alındığı yasa ve yönetmeliklere uygun olarak ilgili katılımcılarla değerlendirilip yönetim alanı sınırları için öneri oluşturulur.
- Oluşturulan öneri sınırlarında alanın koruma planlarının yapılması ve yönetilmesi için ilgili kuruluşlarla koordinasyon toplantıları düzenlenir.
- Sivil toplum örgütlerinin görüşleri yetkili idarelere iletilir ve değerlendirilmesi yapılır.
- Yapılan değerlendirme çalışmaları sonunda yönetim alanının sınırları yetkili kurum ve kuruluşlara ulaştırılır.

2.7.1. Yönetim planı, örgütü, yürütülmesi ve denetlenmesi

Yönetim planı; korunması belirlenen alan sınırları içerisinde, uygulanacak kararların belirlenen sürelerle ve belirlenen katılımcılarla birlikte korunması için belirlenen yönetim yaklaşımlarını, hedefler, eylem planlarını toparlayan belge olarak tanımlanabilir (Thomas ve Middleton 2003).

Yönetim planı taslağı, alan başkanının başkanlığında alanın özgün özelliklerine göre değişik meslek gruplarından işinde uzman kişilerle oluşturulan ekip ile beraber yönetmelik göz önüne alınarak hazırlanır.

Yönetim alanı sınırları belirlenen koruma alanı eğer kentsel sitlerde ise yönetim plan taslağı ilgili belediyelerce, yönetim alanı sınırları belirlenen koruma alanı eğer arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında ise yönetim plan taslağı Bakanlıkça, yönetim alanı sınırları belirlenen koruma alanı eğer ilgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında ise yönetim plan taslağı Bakanlıkça, yönetim alanı sınırları

belirlenen koruma alanı eğer kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halindeyse yönetim plan taslağı ilgili belediyesince hazırlanır

Yönetim planının şeffaf ve katılımcı yaklaşımlara uygun olabilmesi için yönetim planı hazırlama süreci öncesi ve hazırlama süreci boyunca konuya ilgisi olanlarla, sivil toplum kuruluşlarıyla, ilgili kurum ve kuruluşla, üniversitelerden yetkililerle ve varsa alanda mülkiyet hakkı bulunanlarla toplantılar düzenlenir ve bu toplantıların çıktıları yönetim planına veri olarak aktarılır. Genel Müdürlük, Bakanlığın yönetim alan ile ilgili yapacağı yönetimsel davranışların çalışmasını yapar.

Yönetim planının içeriği alanın mevcut durumunun tespiti, alanın analizi, alanın vizyonunun belirlenmesi ve bu vizyon ile beraber alan için esas politikaların belirlenmesi, çalışma programının projelerin oluşturulması ve en son olarak da denetme ve izleme aşamalarından oluşur.

- Alanın Mevcut durum tespiti aşmasında alanın mevcut koruma ve işlev gereksinimlerinin analizi yapılır.
- Alan analizi aşamasında alanın sorunları mevcut yönetim durumu, alanın önemi analiz edilir.
- Alanın vizyonunun belirlenmesi aşamasında alanın yönetimi ile ilgili esas kararlar alınır alanın yönetiminin finansal modeli, uluslararası camiada tanıtımının nasıl yapılacağı, koruma kullanma dengesinin yönetilmesi, yönetim başlıklarının oluşturulması kararları bu aşamada alınır.
- Çalışma programı ve projelerin oluşturulması aşamasında yönetimdeki planlama ve eylem planların ve bunların süreleri kimlerle eylemelerin gerçekleştirileceği, paydaşların belirlenmesi, projelerin oluşturulması kararları alınır.
- İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması aşamasında yönetim kararların uygulanmasının izlenmesi ve denetlenmesi, kararların sonuçlarının etkilerinin ölçülmesi işlemleri ile katılımcıların eğitim planlaması işleri yürütülür (Anonim 2005a).

Başarılı bir yönetim planı;

- Planın üretilmesi aşamasıyla sonlanmaz, planın uygulanması aşamalarında da devam eder.
- Günümüz kadar gelecek ile de ilgilidir; planda alınan eylem kararların gelecekteki etkilerini takip eder.
- SWOT analizini iyi yapar bu analizlere göre teşvik grupları oluşturur.
- Sistematiktir; alanın özellikleri göz önüne alınarak mantık çerçevesinde sistemli bir planlama gerektirir.
- Değer yargıları içerir; korunacak alanda yaşayan, alan ile ilgili alınacak karardan etkilenenlerinde fikirlerini taşır.
- Bütüncül bir yaklaşımdadır; alınacak kararlar şeffaflıkla birden çok uzmanla ve görüş sahibi ile farklı farklı disiplinlerle entegre olarak bir süreç boyunca alınır.
- Devamlılığı olan süreçtir; durağan değildir değişen koşullara ve hedeflere göre plana müdahale edilir (Thomas ve Middleton 2003).

Yönetim planları ilgili ve yetkili idareler tarafından hazırlanacağı zaman konusunda uzman insanlarla bir planlama ekibi oluşturulur bu ekip kentsel sit alanları için üniversitelerin mimarlık, şehir planlama ve kamu yönetimi bölümlerinden; arkeolojik sit alanları için bir önceli ekibe sanat tarihçisi eklenerek, doğal sit alanlarında ise ekibe çevre mühendisi eklenerek oluşturulur. Alanın özgün özelliklerine bağlı olarak ekibe ziraat mühendisi, sosyolog, antropolog, reklamcı gibi meslek gruplarından alanında uzman kişiler danışman olarak veya ekip üyesi olarak katılabilir.

Yönetim planının kabul süreci;

- Yönetim plan taslağı hazırlandıktan sonra yönetmeliğe uygun olarak, alan başkanının da bulunduğu bir toplantıda danışma kurulunca değerlendirilir.
- Toplantı sonucunda danışma kurulunun da fikirleri göz önüne alınıp yönetim plan taslağına yönetim planı tasarısını oluşturmak üzere hazırlanır.
- Yönetim plan tasarısına onay verilmesi için tasarı yetkili idare tarafından eşgüdüm ve denetleme kuruluna götürülür.

- Eşgüdüm ve denetleme kurulu, planı tasarısını tetkik eder, gereken yerler varsa yönetim ekibine bildiri Yönetim planının onaylanabilmesi için toplantıda bulunan Kurul üyelerinin dörtte üçünün olumlu oyu gereklidir. Planın kabul işlemleri en geç altı ay içinde tamamlanır.
- Yetkili idare yönetim planı onaylandıktan sonra, planı çoğaltılarak ilgili kurum ve kuruluşlara iletmekle yükümlüdür. Yönetim planları açık ve şeffaftır. Bu şeffaflığı sağlamak yetkili idarelerin görevidir.
- Yetkili idare eşgüdüm ve denetleme kurulu hükümlerine yargı yoluyla itiraz edebilir.

Yönetim planı onaylandıktan sonra yetkili idareler planda belirlenen eylemler için gereken bütçe ve zaman planlamasını yapmak zorundadırlar. Onaylanan yönetim planına ilgili kurum ve kuruluşlar uymak zorundadırlar.

Eylem planları gerçekleşirken alan başkanı, uygulamadan sorumlu ekipler ile yetkili ekip birbirinden haberdar olarak çalışır.

Yönetim ekibi tarafından, belirlenen hedefler doğrultusunda yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bütçe taslağı oluşturulur. Bu değerlendirmeler sonucunda oluşturulan raporlar eşgüdüm ve denetleme kurulana gönderilir ve sonraki planlamalar için bütçe taslağı oluşturulur. Bu değerlendirmeler beş yılda bir eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulur. Eşgüdüm ve denetleme kurulu eylemlerin uygulamasında ya da planın herhangi bir stratejisinde değişiklik öngörmesi durumda, öngörülen değişiklikler için yönetim planı değişiklik taslağı hazırlanır ve tekrar danışma kurulunun görüşleri alınarak, eşgüdüm ve denetleme kurulunun onayına sunulur.

Yönetim alanında bulunan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına yapılması düşünülen türlü çalışma için Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararının alınması zorunludur.

Tüm bu süreç sonunda Alan Yönetim Planlarının işleyebilmesi için;

- Açık ve Erişilebilir; herkesin anlayabileceği bir dile sahip olmalı ve ücretsiz olmalıdır.
- Kısa ve Kapsamlı; Gereksiz bilgilerden uzak amacına ve vizyonuna uygun yapıya sahip olmalıdır.
- Doğru ve Tarafsız; taraflı ifade ve yanlış bilgiler barındırmamalıdır. Analizler net ve doğru olmalıdır.
- Sistematik ve Mantıksal; planlanan eylemler mantıksal bir çerçevededir önerilerin hepsinin açıklaması vardır.
- Kabullenilebilir ve Motive edici; alana ve konuya ilgisi olan herkes tarafından benimsenebilmelidir
- Hassas ve Pratik; ucu açık olmayan net ifadelerle yönetim stratejileri oluşturulmalıdır.
- Odaklı ve Etkin; alan yöntemi için yönetimin uygulanması için bir araçtır kullanıcılar içinse ihtiyaç ve beklentiler için uygulamadır (Thomas ve Middleton 2003).

Alan Yönetim Planının Koordinasyonu, Değerlendirilmesi ve Denetlenmesi

Yönetim planındaki eylemler uygulamaya sokulduğunda, yönetim planı kararlarının verimli ve etkin olarak uygulamaya sokulup sokulmadığı, yönetim planında belirlenen eylemlerin planlandığı şekilde uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmektedir.

Yönetim planının değerlendirmesi aşamasında ise yönetim planının tekrar analiz edilip gözden geçirilmesi ve güncelleme gereken bir durum olup olmadığı belirlenir. Değerlendirme yapılabilmesi için yönetmelikte beş, yedi veya on yıllık zaman dilimleri belirlenmiştir. Bu zaman dilimlerindeki değerlendirmelerden elde edilecek analizler ve gözlemler o güncelleme için oluşturulacak plan taslağına rehberlik etmelidir.

Yönetim planında eylemlerin ortaya konulmasıyla beraber eylemlerin uygulanması aşamasına geçilmektedir. Uygulama aşaması sadece eylem planlarının gerçekleştirildiği

aşamayı değil izleme ve gözden geçirme, maliyet hesapları ve projelerin hazırlanması süreçlerini de kapsamaktadır.

Etkin yönetim, belirlenen yönetim alanlarının, korunması için kısa, orta ve uzun vadeli planları içeren bir döngüdür. Yönetim planında hedeflenen planların ve eylemlerin ön görülen sürede tamamlanamaması durumunda, yönetim ekibinin bilgi vermesi gerekmektedir. Yönetim planında gereken revizyonlar için kaynak, paydaş, bütçe planlanması gözden geçirilmelidir Böylelikle yönetim planının uygulama aşamasındaki eylem planları için gereken yenilemeler yapılabilecektir (Anonim 2005b).

İzleme ve değerlendirme Tarihi Çevrelerin Yönetimi için önemli bir aşamadır. İzleme ve değerlendirme aşamasında yönetim planının uygulamaya geçildiğinde etkin olarak uygulamaya sokulup sokulmadığı, belirlenen hedef sınırlarında kalıp kalınmadığı, denetlenmektedir.

Dünya miras alanlarında yönetim rehberinde izleme ve gözden geçirme aşamasının yönetim alanının korunma durumunun ölçülmesi aşaması olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir. Korunma durumu, alan için belirlenen koruma ölçütleri, analiz ve takiplerdeki süreklilik ve uygulamadan sorumlu yöneticilerin kimliklerinin şeffaf olması gibi bilgilerle beraber analiz edilmelidir.

İzleme ve gözden geçirme aşamalarının alanında uzman kişilerce yapılması planın başarısında kritik rol oynamaktadır.

Alan yönetiminde danışman uzmanlar ile alan komisyonunun paralel çalışmaları belirlenen hedeflere ulaşmada önemlidir. Alan Yönetim Başkanlığı, uluslararası danışman kurul ile merkezi ve yerel yönetimler arasında kurul kurulmalıdır. Bu kurul, ilgili bakanlıkları bilgilendirip, Dünya Miras Listesi için hazırlanmış yasalarla tek bir bakanlık tarafından yönetilebilmelidir (Feilden ve Jokilehto 1993).

İzleme ve gözden geçirme aşaması raporlar ile desteklenir. Raporlar kısa ve uzun vadeli olmak üzere aylık, yıllık, beş, yedi ve on yıllık olabilir. Alan yönetimindeki projelerin

süre, maliyet raporları kısa vadeli olmak durumundadır. Yıllık çalışma planlarında bir gecikme olup olmadığı tespit edilmeli ve buna bağlı olarak çalışma planlarında değişikliğe gidilebilir aynı zamanda yıllık raporlar ile alan yönetim planları desteklenmelidir. Eylem planlarının sonuçlarının alınması ve gözlenmesi için genelde orta ve uzun vadeli rapordan faydalanılır.

Feilden ve Jokilehto' da yönetim planlarının en az beş yıllık sürelerle gözden geçirilip, hazırlanan raporların incelenip yönetim planlarında güncellemeye gidilmesini savunmaktadırlar. Beş yılın daha önceki hazırlanan yönetim planlarının gelişim bilgilerinin iletilmesine izin verdiğini ve sürekliliği sağladığına dikkat çekmektedirler (Feilden ve Jokilehto 1993).

Alan yönetim planlarındaki eylemler, fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik sonuçlar yaratır. Yönetim planındaki hedeflere ulaşabilmek için belirlenen eylemlerin yarattığı bu fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik sonuçlar tüm paydaşların bakış açısıyla değerlendirilmeli ve daha sonra oluşturulacak olan yönetim planlarını etkilemelidir.

ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu

Dünya miras alanları çevresinde yapılan projelerin dünya miras alanlarını siluet, genel görünüm ve farklı özellikler yönünden olumsuz yönde etkileyebileceği için ICOMOS alanı etkileyecek bu durumlar için, etkilerin değerlendirildiği raporlar talep etmektedir. Kültür Mirası Etki Değerlendirme çeşitli miras alanlarında uygulanmaktadır fakat var olan sistem dünya mirası anlamında doğru sonuçlar ortaya koyamamaktadır. Değerlendirme yapmak için alanlar genellikle çevre etki değerlendirmesine yönelik yöntemden faydalanılmaktadır ancak bu yöntem üzerinde dünya mirası için ayarlama olmadan uygulanması imkânsızdır. Dünya miras alanlarının çevresinde geliştirilen projelerden dünya miras alanın üstün evrensel değer kapsamının nasıl ve hangi yönde etkilendiğine dair bir çalışma yapılması gereklidir fakat çevresel etki değerlendirme buna sağlamamaktadır. Çevresel etki değerlendirme kültür mirası özelliklerini ayırıp kültür mirası üzerindeki etkiyi arkeoloji ve sit alanları, korunmaya değer yapılar üstünden değerlendirmekte yani üstün evrensel değer bakış açısından uzaklaşmaktadır.

Üstün evrensel değer bakış açısından uzaklaşılınca da çevresel etki değerlendirme Dünya miras alanlarındaki değerlendirmede başarıya ulaşamamaktadır.

Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberine Göre Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi

1993 yılında Feilden ve Jokilehto'nun hazırladığı ve ICCROM un yayınladığı Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi çalışması, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için temel rehberdir. Rehberde ilk olarak UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi genel kararları ile koruma alanındaki temel ilkeler özetlenmektedir. İkinci olarak Dünya Miras Alanlarında projelerin nasıl yönetileceği ile ilgili örgütleme ve kaynak tedariğinin planlanması ile ilgili ve kadro hizmeti ile ilgili kriterler verilmektedir. Son bölümde ise Dünya Miras Alanları ile ilgili tüm alt yönetim birimleri, yönetim planı aşamalarının temel prosedürleri ile ilgili bilgi vermektedir.

Feilden ve Jokilehto'ya göre yönetimin planlama süreci, yönetilecek alanın değerlerinin uzman görüşleriyle öncelik sırasına konulup, bu değerlerle ilgili disiplinler arası bir çalışma yapmaktır.

Alan yönetiminde önceliğin kültürel ve tarihsel değerlerin özgün ve bu özgünlükten kaynaklı ilgi çekici özelliklerini ön plana çıkararak, bu değerlerin korunmasına verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Feilden ve Jokilehto'ya göre yönetim planı, nüfus artış hızını, bulunulan ülkedeki ekonomik analizleri, artan nüfusla beraber tahmini taşıt sayılarını buna bağlı yol planlama durumları ve trafik tahminlerini de içermelidir ve göz önünde bulundurmalıdır. Alanında uzman kişiler tarafından hazırlanan araştırma ve raporlara da planı etkileyecek temel bilgilerdir.

Rehberde yönetim planının başarıya ulaşabilmesi için profesyonellere, akademisyenlere ve sanatçılara sorumluluk yüklenerek ilgili kabiliyetlerini etkin bir şekilde kullanmaları gerektiği belirtilmektedir. Yönetim planının her hangi bir sürecinde ortaya çıkan

problemlerin alanında uzman kişilerin tartışmasına açılması gerektiği bu tartışmaların sonucunda alan ile ilgili etkili ve yaratıcı çözümler çıkacağı belirtilmiştir.

Yönetim planı süreci boyunca varlık sistemli bir şekilde kayıt altına alınmalıdır. Yapılacak müdahaleden önce, müdahale aşamasında ve müdahale sonrasında mutlaka varlık kayıt altında tutulmalıdır. Müdahale bittikten sonra elde iyi bir kayıt yoksa özgün değerler değiştirilmiş mi kayıp var mı anlaşılması çok zordur.

Rehberde önemli görülen konulardan biri de varlığın tanımını, tarihteki önemini özet olarak içeren envanterlerin oluşturulmasıdır. Alanda çekilecek hava ve uydu fotoğrafları, teknolojiden faydalanarak bilgisayar destekli görüntü çıkarma yöntemleri miras alanları için envanter oluşturulmasında önemlidir.

Rehbere göre planlama sürecindeki yaşanacak olan problemlerle ilgili çözümlerde alandaki değerlere minimum zarar verecek uygulama çözüm kararları verilmelidir.

Rehbere göre, alan yönetim başarıya ulaşabilmesi için yönetim planının belirlenmiş bir içeriğe sahip olması şarttır. Önerilen bu içerik;

- Önsöz,
- Alanın tanımlanması,
- Değerlendirme ve hedefler,
- Politikalar,
- Bibliyografya sıralamasını içerir.

Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberine Göre Alan Yönetim Planı Hazırlanması

Yönetim planları, plan hazırlığı yapılması, planın uygulanması ve planın izlenerek değerlendirilmesi olmak üzere üç süreçten oluşur. Bu sürecin başarıya ulaşması için rehberler geliştirilmiştir. Bunlardan biri de Lee Thomas ve Julie Middleton'ın hazırladığı Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi'dir. Bu rehber tarihi çevrelerde

alan yönetim planı oluşturmak için temel rehber olma durumundadır. Rehberde yönetim planının hazırlanma süreci aşağıdaki gibidir:

1. Plan öncesi süreç, alan yönetim planı hazırlanması planlanan alanın özelikleri göz önünde bulundurularak, yönetim planı hazırlanmasına karar verilmesi, plan yapım sürecinin tanımlanması, planı hazırlayacak uzmanların belirlenmesini kapsar.
2. Verilerin toplanması, gerekli toplantılar ve raporlamalar yapılarak alan ile ilgili bilgilerin toparlanmasını kapsar.
3. Bir önceki süreçte toparlanan bilgiler değerlendirilir.
4. SWOT analizleri yapılır.
5. Alan Yönetim Planının hedefleri belirlenir.
6. Hedeflerin oluşturabileceği sonuçların analiz edilir.
7. Yönetim planının taslağının hazırlanır.
8. Oluşturulan yönetim planı taslağına dayanarak olası katılımcıların belirlenmesi
9. Katılımcılar belirlendikten sonra katılımcılıların sağlayabilecekleri faydaların analiz edilmesi plan taslağına işlenir.
10. Alan Yönetim Planın kabul edilmesinin sağlanması ve yürürlüğe sokulur.
11. Uygulama süreci başlatılır.
12. Uygulama süreci ile beraber izleme ve değerlendirme süreci başlatılır.
13. İzleme denetleme sürecinde oluşturulan raporlar ile yönetim planlarında gereken değişikliklerin yapılması, değişim kararlarının alınır.
14. Alan Yönetim Planı uygulaması ile alanda meydana gelen değişimlerin, sonuçların analiz edilip raporlanır (Thomas ve Middleton 2003).

2.7.2. Alan yönetiminde yaşanan sorunlar

Türkiye'de UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır 18 alanımızın 11 tanesinin alan yönetim planı mevcuttur. Bu mevcut alan yönetim planlarından mimari miras değerlerine sahip olması, arkeolojik kalıntılardan ziyade yer üstünde tarihi çevreleri barındıran alanların yönetim planları incelenmiş literatür çalışması yapılmıştır. Yönetim planlarında belirlenen hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediği, eylem planlarının uygulanıp uygulanmadığı ile ilgili UNESCO'ya sunulması gereken raporlar

araştırılmıştır. Bu çalışma sonucunda Türkiye'de alan yönetimi konusunda yasa ve yönetmelikler olmasına rağmen, alan yönetimi konusunun tam anlaşılamamasından kaynaklı sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Alan yönetimi konusunda, yönetim planı hazırlama aşamasında ve alan yönetiminin uygulanması aşamasında çeşitli sorunlarla karşılaşılmaktadır

Bu sorunlar genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

• Resmi gazetede yayınlanan yönetmelik alan yönetimini tanımlayıp gündeme getirmesine rağmen, yönetmelikte planlama ve görev tanımları yapılması ile ilgili ifadeler yeterince açık değildir, uygulamalar sırasında ortaya çıkan sorunlara çözüm getirmemektedir.

• Yönetim planının organizasyon şeması planlama sistemi içine uyarlanamadığı zaman uygulamada aşamasına geçildiğinde sorunlar orta çıkmaktadır.

• Yönetim planı hazırlama aşamalarındaki ilgili yönetimler arasında eşgüdümün sağlanamamasından kaynaklı, uygulama sırasında çelişkiler yaşanmaktadır.

Alan yönetimi tanımı ile ilgili kavramlar ve tanımlar incelendiğinde, alan yönetimi ile ilgili mevzuatta çeşitli çelişkiler ortaya çıktığı görülmektedir.

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ‘te alan yönetimi konusu tam anlamıyla netlik kazanamamıştır. Alan yönetimi kavramının tam olarak neyi ifade ettiği ve ne yapılması gerektiği netlik kazanmalıdır (Madran ve Özgönül 2011).

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik incelendiğinde kültür varlığı alanları ve alan yönetimi tanımlamasında eksikliklerin olduğu görülmektedir. Sit alanlarının tarif edilmesi ve bu tariflerde karma sit ve tarihi sit alanlarından bahsedilmemesi önemli bir konudur. Çünkü sit alanları içinde tarihi sit alanlarının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Aynı zamanda alan yönetim kavramıyla da birebir ilişkilidir. Çünkü o mekânlarda yaşanan olayların tarihi çevre korumasında bahsedilen geçmişin yaşanması ve korunmasında önemli bir yeri vardır.

5226 sayılı kanunun 3. maddesinin 10 bendinde yönetim alanının tanımının açık olmadığı görülmektedir. Çünkü maddede; "Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir" denmektedir. Burada birbirinden farklı sit alanlarında ya da farklı özelliğe sahip alanlarda yönetim alanının nasıl belirleneceği net olarak ortaya konmamıştır. Çünkü her sit alanı birbirinden farklı karakterlere sahiptir ve yapılacak çalışmalar, sınırlamalar ve uygular tamamen birbirinden farklı nitelikte olmalıdır. Böyle bir durumda da alanda çalışacak ekibin niteliği ve çalışmanın nasıl ve ne şekilde yürütüleceği konusunda bir eksiklik olduğu görülmektedir.

Alan yönetimi temel konu hedeflerin, amaçların ve stratejilerin belirlenmesidir. Hedefler ve stratejilerin belirlenmesi alan yönetim planlarını oluşturmaktadır. Yönetmelikte alan yönetim planının ve alan yönetiminin tanımının amaçlarının doğru ve net bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Koruma amaçlı imar planıyla ilgili ortaya çıkan sorunlardan biri, alan yönetimi planının mı yoksa koruma amaçlı imar planının mı öncelikli olduğudur. Yani öncelikli olarak hangi planının yapılması gerektiği ya da birlikte mi yapılması gerektiği konusu açıklık getirilmesi gereken bir konudur. Bununla birlikte de ortaya yetki karmaşası çıkmaktadır. Yönetmelikte alan yönetimi ile ilgili açıklamalar yapılırken eşgüdüm ve denetleme kurulundan bahsedilmektedir. Bu kurul da planın onaylanması ve kabulünde yetkilidir. Koruma amaçlı imar planlarının onayı yapmakta olan koruma kurulunda bu yasa sonucunda bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Yani asıl onay yetkisinin hangi kurulda olduğu ya da olması gerektiğinin netlik kazanması gerekmektedir. Ülkemizde alan yönetim planı giderek önemini artırmasına rağmen bu konudaki mevzuatın bazı eksiklikleri olduğu ve alan yönetimi tanımı gibi önemli bazı konu ve kavramların yeterince açıklanamadığı görülmektedir. Genel hatlarıyla bu başlıklar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Alan yönetimi kavramı tam anlamıyla tanımlanamamakta, diğer koruma çalışmalarıyla aralarındaki ilişki ortaya konamamaktadır.
- Alan yönetimiyle ilgili yapılacak çalışmaların kapsamı tariflenememektedir.
- Yasa'daki maddeler ile yönetmelik maddeleri arasında çelişkiler gözlenmektedir, bu durum da uygulama aşamasında sorunların yaşanmasına neden olmaktadır.
- Yönetim planı sürecinde yönetime katılım sağlaması öngörülen kurumlar tarihi çevrelerin korunması konusunda faaliyet gösteren kurumlar arasındaki sorumluluk ve görev paylaşımları açık bir şekilde yapılmamasından kaynaklı çok başlılık sorunları gibi sorunlar yaşanmaktadır.
- Alanın yönetilmesinin istenilen hedefler çerçevesinde yürütülmesi için en önemli konu olan bütçe için finansal kaynak oluşturulmamakta ve finans yönetimi yapılmamaktadır.
- Yapılmış olan alan yönetim planlarının birçoğunun, sadece sit alanları ve ören yerlerine özel bir yönetim anlayışına sahip olmasıyla birlikte, tek anıtsal yapı, sivil mimarlık örneği ve çevresi için yönetim planları geliştirilmekte geç kalınmıştır.
- Birbirinden farklı alanlarda yapılacak planlama çalışmalarında, alanların özelliklerinin birbirinden ayrı olmasına rağmen bu alanlara yönelik seçenekler ve yaklaşımlar belirlenmemiştir.
- Plan uygulama aşamasında herhangi bir sorunla karşılaşıldığı takdirde izlenecek yol tanımlanmamakta ve yargı sürecine ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır (Şahin 2005).
- Alan yönetim planında planlanan eylemlerin etkilerinin tarihi çevrelerde yaratacağı sonuçların ölçülememektedir.
- Yapılan eylem planlarının alanın özelliklerine uygun olmamasıyla beraber, amacına uygun değildir.
- Alan yönetim planında karar vericiler ve karardan etkilenenlerin plana yeterli düzeyde hakim olamamaktadır.
- Yetki ve sorumlulukların, paydaşların rollerinin tam olarak tanımlanmamaktadır.
- Bütüncül yaklaşımlı planı yapımı ile ilgili kurumlarda ortak veri tabanının ve katılımcıların ortak stratejileri bulunmamaktadır.

- Yönetim planlarının etkilerinin değerlendirilmesinde yetersiz kalınmamaktadır ve gereken revizyonların yönetim planlarına uyarlanmamaktadır.
- Sürdürülebilir bir finansal model bulunmamaktadır.
- Şehrin özgün mimarisini koruyacak siluet kararlarının verilmemiş olması ve bu bilincin gelişmemiş olmasından kaynaklı şehirlerde tarihi çevre yakınlarında siluet değişimlere uğramaktadır.
- Koruma alanlarında çevresinde ruhsatsız yapılaşma tehdidi ile karşı karşıya kalınmaktadır.
- Tarihi çevrelerde yaşayan insanların alanlardan yeterince faydalanamamaktadır.

Yönetim planları olduğu halde hala temel problemler devam etmektedir. Tarihi çevrelerde yaşayan insanların sorunları ile ilgili, turizm konusunda ve katkıları konusunda, koruma konusunda ve var olan yönetim planlarını sürdürülebilir kılma konusunda problemler mevcuttur. Türkiye'de alan yönetimi ve yönetim planı tanımlarının ilgili kurumsal alanlarda dahi tam anlamıyla bilinmeyişi ve ilgili yönetmeliğin net ve gerekli açıklıkta olmaması sebebiyle koruma alanlarında alan yönetimi ve yönetim planı uygulamalarında henüz istenilen seviyeye gelinememiştir

2.8. Alan Yönetiminin Sürdürülebilirliği

Yönetim planları alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile akılcı**,** sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla nasıl korunacağını tanımlayan belgeler olmalıdır. Sürdürülebilir bir yönetim anlayışında, alan yönetimi plan yapımı sona ermeyip uygulama ve ötesine devam etmelidir. Alan yönetiminin sürdürülebilir kılınması için hazırlanan yönetim planları günümüz ve gelecek ile ilgili olmalı ve eylemlerin gelecekteki sonuçlarını tanımlayıp ve alınan kararların sonuçlarının etkileri incelenmeli ve rapor haline getirilmelidir. Alan yönetim planları kültürel değer yargılarıyla beraber, korumanın ne olduğunu ve nasıl olması gerektiğini, değişen ulusal ve uluslararası şartlarda planlana hedeflere nasıl ulaşılabileceğini anlatan bir süreçtir. Devamlı bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı, durağan olmadığı için değişen şartlara ve amaçlara uygun olarak düzenlenmelidir (Thomas ve Middleton 2003).

Tarihi çevrelerin korunması ve bu korumanın yönetilmesinin sürdürülebilir olabilmesi için yönetim planı, yaşatma yani günlük hayatımıza dahil etme, korunacak alana ekonomik fonksiyon kazandırma ve bu değerleri sonraki nesillere taşıma amacı içerisinde ilerlemelidir. Koruma ilkelerinden taviz verilmeden, korumanın topluma rağmen değil, toplumla birlikte yapılması temel prensip olarak ele alınmalıdır.

Tarihi çevrelerde korunması gereken sadece somut ya da soyut varlıklar değildir. Soyut ve somut kültür varlığı bir bütündür ve biri olmadan diğeri tamamlanamaz bu sebeple yönetim kavramı koruma yaklaşımlarında yerini almıştır. Sürdürülebilir yönetim kavramında ise kültürel mirasın sadece fiziksel olarak sağlamlaştırılıp korunması yeterli değildir. Kültürel mirasın korunması ve yaşatılması hatta toplumun ekonomik ve sosyal gelişmesinde kültürel miras değerinin katkıda bulunmasının sağlanması gerekmektedir.

Sürdürülebilir bir yönetim planı için taşınmaz kültürel mirasların tek tek ele alınmasından ziyade bütünsel bir yaklaşım ile kültürel miras alanlarının oluşturulması, birbirleri ile bağlantılarının analizinin yapılması ve ortaya çıkarılması, kültürel miras alanlarının sadece günümüz için değil gelecek kuşaklar içinde yaşatılması gerektiğinin bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Sürdürülebilir yönetim planında, önemli yaklaşımlardan biri katılımcı yaklaşımdır. Korunan alanların yönetiminin sürdürülebilir kılınması, alana ilgili olan, uzmanlığı olan, yönetim planını etkileyen ve etkilenen tarafların yönetime dahil edilmesiyle sağlanabilir. Bilgilenen, katılan ve yetki verilen insanlar kendileri için daha iyi seçimler yaptıkları gibi yöneticiler ve karar vericilerin daha iyi seçimler yapmasına da yardımcı olurlar. Tarihi çevrelerin yönetiminde katılımcı yaklaşımın benimsenmesi alanın daha fazla sahiplenilmesi ile halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçları göz önüne alınarak da hazırlanan eylem planları ile korunan tarihi çevrelerde, bölgede yaşayanlar planın hedeflerini destekleyeceği ve benimseyeceği için, bölgede yaşayanlar yönetim planının gerçekleşmesi için gereken her türlü kaynak temini için daha istekli olurlar bu yönetim planını sürdürülebilir kılar.

Alan yönetimlerinin sürdürülebilir olması için olabilmesi için yönetim planında alınan kararların yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel etkiler ölçülebilir olmalı ve bu etkileri ölçecek birimler kurulmalıdır. Korunan varlıkların değerleri tüm katılımcılar tarafından

algılanmalı ve bu algı objektif ve aynı şekilde olmalıdır. Yönetim süreçleri döngü olarak işletilmelidir planların bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Yönetim planları hesap verilebilir ve şeffaf olmalıdır. Her planın başarısı, sorunun doğru tespiti yapıldıktan sonra çözüme yönelik eylemlerin doğru kurgulandığı, eylemlerin hangi örgütsel yapı ile kimlerle gerçekleştirileceğinin belirlendiği, yürütmenin koordinasyonu ile sonuçların ölçülebilir sistemler ile denetlendiği bir yapılaşmanın altında yatmaktadır.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Türkiye'de 2019 yılı itibariyle 18 alan UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Miras listesindeki bu alanlardan sadece 11'i alan yönetim planına sahiptir. Tez kapsamında incelenecek ve değerlendirilecek yönetim planları alanın mimari miras değerlerine sahip olması, arkeolojik kalıntılardan ziyade yer üstünde tarihi çevreleri barındırması, alan yönetim planlarının 5 yıllık revize süreçlerini geçirmiş olması ve güncelleme çalışmalarının yapılmış veya yapılıyor olması ölçütleri ile seçilmiştir. Bu ölçütlerle Türkiye'den Bursa ve Cumalıkızık Alan Yönetim Planı ile Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planı, Dünya'dan ise Bath Alan Yönetim Planı ile Liverpool Alan Yönetim Planı incelenmiştir. Yönetim planlarına ve güncel bilgilere yönetim planlarının resmi web sitelerinden ve bu resmi web sitelerinin yönlendirdiği kurumların web sitelerinden, UNESCO'nun resmi web sitesinden ulaşılmıştır. Literatür çalışması yapılmış ve bu literatür çalışmasıyla Dünyadan ve Türkiye'den, yönetim sınırlarında mimari kültürel miras bulunan tarihi çevrelerde alan yönetim planı örnekleri incelenmiştir.

3.1. Dünyada ve Türkiye'de Tarihi Çevrelerde Alan Yönetimi Üzerine Örneklerin İncelenmesi

Alan yönetimi ve yönetim planı kavramları, Dünya Miras Alanları için Dünya miras merkezinin, aldığı kararlar doğrultusunda yayınladığı ve Türkiye'nin de1983 yılında taraf olduğu Dünya Miras Sözleşmesi ve Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi ile oluşmuştur.

1972 yılında Dünya Miras Merkezin hazırladığı Dünya Miras Sözleşmesi, kültürel ve doğal peyzaja sahip tarihi alanların üstün evrensel değerinin anlaşılması, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için kabul edilmiştir. Türkiye 1983'te sözleşmeyi kabul etmiştir.

Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik İşlevsel İlkeler Uygulama Rehberi'nde her varlığın, amacı varlığın bugün ve gelecek için korunması ve yaşatılması olan yönetim planına veya yönetim sistemine sahip olması gerekmektedir, denmektedir. Dünya Miras Merkezi, varlıkların Dünya Miras Listesi'ne alınması için yönetim planının olmasını ve varlığın üstün evrensel değere sahip olduğunun belgelenmesini zorunlu tutmuştur.

Dünya miras listesinde yer alacak bir varlığın üstün evrensel değer kapsamında en az birinin ya da birkaçını sağlaması gerekir. Dünya miras sözleşmesi rehberinde yönetim planı sürecinde;

- Varlığın taşıdığı değere saygı gösterecek şekilde kullanıcıların beklentilerini ve gereksinimlerini dikkate alan ve alanın sahip olduğu iklim şartlarına uyumlu, koruma stratejileri tanımlanmalıdır.
- Tarihi alanların sınırları yaşam merkezlerinde bulunuyor ve şehri etkiliyorsa yönetimler için ilgili yerel yönetimlerin alanı etkileyen kararları ile plan taslağı oluşturulmalıdır.
- Yönetim alanı ile ilgili daha önce alınmış kararlar yapılmış planlar varsa alan komisyonu tarafından bağlantı kurulmalı ve planla uyumu sağlanmalıdır.
- Alan yönetim planı finans sağlanması için kaynak modelleri oluşturmalıdır.
- Alan yönetim planı görev tanımlamalarını iyi yapmalı ve alan da işletme, bakım gibi iş kolları için de personel görev tanımlarını yapmalıdır.

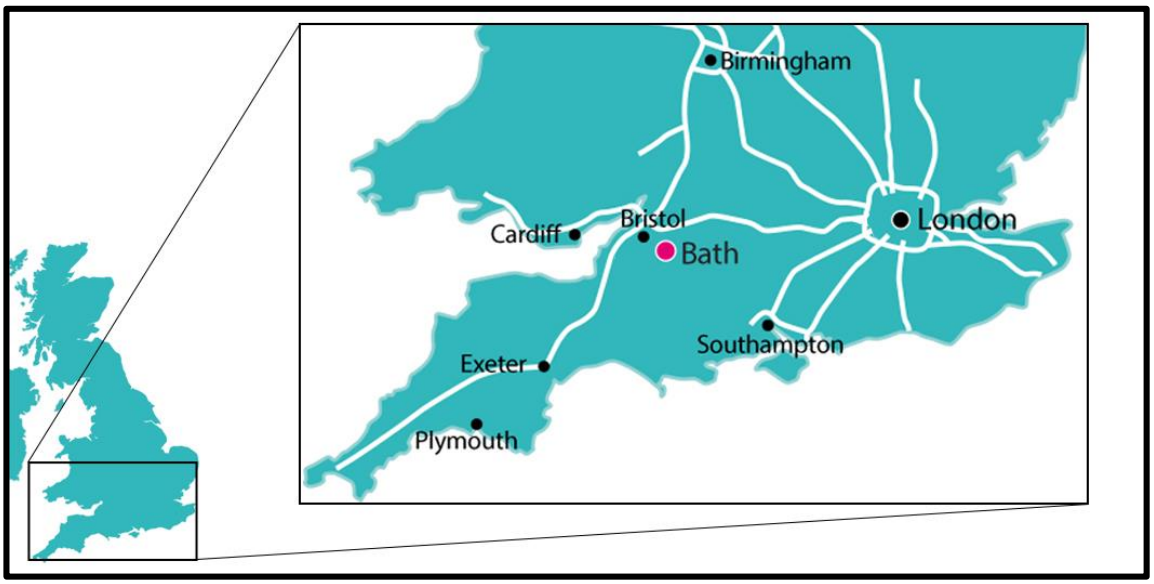
Bu maddeler temel alınarak “Dünya Mirası Alanlarının Yönetiminde plan hazırlama adımlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Alanla ilgili analiz yapılması,
- Alanın sınırlarının çizilmesi,
- Alandaki kültürel ve mimari değere sahip varlıkların tespitinin yapılması,
- Kaynakların analizinin yapılması,
- Hedeflerin belirlenmesi,
- Projelerin oluşturulması,
- Çalışma planlarının yapılması,

- Uygulama,
- Belgeleme, izleme, rapor hazırlama, denetleme,
- Bililerin arşivlenmesi,
- Yenileme gerekiyorsa yapılmasıdır.

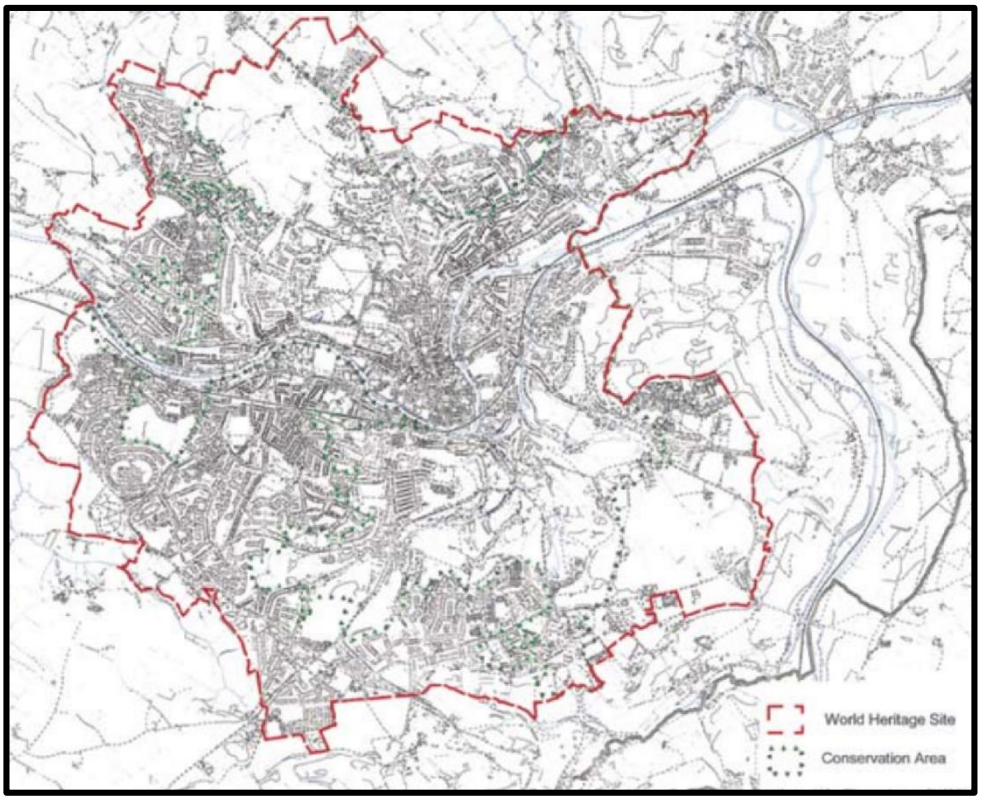
3.2. Bath Şehri Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı

Bath şehri, arkeolojik ve tarihi peyzaj alanları ile üstün evrensel değer niteliklerini sağlamış ve 1987 senesinde Dünya Miras Listesine alınmıştır. UNESCO'nun Dünya Mirası Alanlarında yapılan düzenlemelere Bath şehrinin yönetim olarak aktif olarak uyum sağlaması, Bath şehrinin yönetim planını ön plana çıkmıştır. Bath şehri İngiltere'nin güneybatı bölgesinde yer almaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Bath şehri konumu **(**Anonim 2019a)

Bath Şehri Yönetim Planı sınırları, yaklaşık 29 kilometrelik neredeyse tüm şehri kapsayan eski belediye il sınırıdır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Bath Şehri Yönetim Planı sınırları (Anonim 2014b)

Bath miras alanları 1,2 ve 4 no'lu kriterlerle Dünya Miras Listesine girmiştir.

Kriter 1: İnsanın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmesi;
Bath şehrinin çevresiyle ve çevre peyzajıyla uyumlu kentsel tasarım ögeleri ve planlaması, 18. ve 19. yüzyıl mimarisinin yaratıcı dehasının örneğidir.

Kriter 2: Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemeli;

Bath şehri, şehrin mimarisi ve doğal peyzajın bütünsel yaklaşımı, göz alıcı bakış açısıyla yorumlanmış en güzel örneklerdendir. Royal Crescent ve Lansdown Crescent şehirdeki en iyi örneklerdendir.

Kriter 4: İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olması;

Bath şehri Roma ve Georgian stillerini yansıtan iki çağın izlerini taşır. Şehirde yer alan hamamlar ve tapınaklar insanlık tarihinin, sosyal dini hayatının anlaşılmasında önemli bir noktadır.

Bath Şehri Yönetim Planı Yapısı

Bath Şehri Yönetim Planı'nda ilk olarak yönetilecek alan sınırları belirlenmiş ve bu alan sınırlarına göre alanın önemi ortaya konarak alan tanımlanmıştır. Daha sonra planlama konuları belirlenerek hedefler konulmuştur. Son olarak belirlenen hedeflerin nasıl gerçekleştirileceğine dair eylem planları oluşturulmuştur ve eylem planlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini kontrol etmek için izleme ve denetleme süreçleri tanımlanmıştır (Anonim 2014b).

Bath Şehri Yönetim Planı süreçleri;

- Alanın tanımlanması öneminin belirlenmesi: Bath şehrinin özgün özellikleri tarihsel gelişimi anlatılmaktadır.
- Değerlendirme, koruma ve onarım stratejilerinin belirlenmesi: Alanın değerini ortaya çıkarak planlama konuları ve hedefler belirlenmiştir.
- Uygulama, izleme ve denetleme: Hedeflerin gerçekleşmesi için planlanan hedeflerin uygulanması için iki, altı, on yıllık eylem planlarının yapılması ve denetleme mekanizması oluşturulmasıdır (Anonim 2014b).

Bath Şehri Yönetim Planı'nın Amaç ve Hedefleri

Yönetim planın amacı Bath şehrinde bulunan kültürel miras varlıklarını korumak için stratejiler oluşturmaktır. Bu amaç tanımlanan konular ise mimari, arkeolojik ve doğal varlıkların bulunduğu miras alanları konusunda bilincin geliştirilmesi, bu değerlerin eğitim ve finans kaynağı olarak kullanılması ve toplumun devam eden yaşantısıyla desteklenmesidir.

Yönetim planındaki hedefler ve eylemlerin şekillenmesinde etkili olan konular:

- Yönetim alanında, yönetim stratejilerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması,

- Yönetim alanının özgün değerlerinin anlaşılmasının ve bu konuda bilinç oluşturulması,
- Yönetim alanında bulunan değerlerin korunması ve yaşatılması ile beraber Bath şehrinin canlılığını koruyan bir şehir olarak Dünya Miras Alanı statüsüne girmesinin temin edilmesi,
- Şehir içinde ve şehre dışardan ulaşımın ve erişimin geliştirilmesi ve her yaştan kitleye hitap edilmesidir (Anonim 2014b).

Bath Şehri Yönetim Planı Alanın Tanımlanması Evreleri

Yönetim planında alanın tanımlanması evresinde önce alanın konumu tanımlanmış ve alandaki Dünya Mirası Alanları ve çevresi belirlenerek yönetim planı sınırları çizilmiştir. Alanın mülkiyet durum analizi çıkarılmış ve planlama stratejileri ile çalışma programları oluşturulmuştur (Anonim 2014b).

Yönetim planında alanın öneminin belirlenmesi evresinde üstün evrensel değer kriterleri göz önünde bulundurularak alanın kültürel ve mimari değeri belirlenmiştir.

Planlama ve Koruma Stratejilerinin Belirlenmesi

Yönetim alanında değerlendirmeler yapılmış ve bu değerlendirmelerle yönetim konuları belirlenmiş bu konular üzerinden kırk beş adet hedef belirlenmiştir. Kırk beş hedef alanın üstün evrensel değerlerinin korunması amacıyla belirlenen hedeflerdir. Yönetim planında belirlenen bu hedeflerin konuları üç başlıkta özetlenmiştir:

- Geliştirilecek tüm koruma stratejileri alanın özgün değerlerinin ve dokusunun, bir sonraki nesiller için korunmasına destek olmalıdır.
- Geliştirilecek tüm koruma stratejileri, sürdürülebilirlik anlayışıyla ilerlemelidir.
- Alanın yönetimi ve kullanımıyla ilgili bütün katılımcılar alandaki ihtiyaçların değerlerin anlaşılmasına katkı sağlayacaklardır (Anonim 2014b).

Yönetim alanının swot analizi yapılmıştır ve alanın güçlü yönleri, zayıflıkları, fırsatları ve alanla ilgili tehdit unsurları alanın anlaşılması ve planların oluşturulmasında yol

gösterici olmuştur. Alanın analizleri değerlerin korunmasında ortaya konacak yönetimsel sorumluluklara alt yapı oluşturmuştur. Yönetim Planı'nda yer alan konular analiz edilen birçok uzmanlık alanındaki bilgilerin toparlanmasıyla oluşmuştur. Yönetim planı konular: değişimin yönetilmesi, korumanın yönetilmesi, yorum eğitim ve araştırmanın yönetilmesi, fiziksel erişimin yönetilmesi ve ziyaretçi yönetimi olarak belirlenmiştir (Çizelge 3.1.).

Değişimin yönetilmesi ile ilgili belirlenen hedefler;

- Yönetim ve idari düzenlemelerin planın etkili bir şekilde uygulanması için uygunluğu sağlanacak, topluluğun katılımı teşvik edilecek, ortaklığın çalışmasını sağlayıp gerekli finansman sağlanacaktır.
- Yapı ve ilgili arşivler de dahil olmak üzere, alanın korunmasına yönelik risk yönetim planlarının yapılması ve periyodik olarak güncellenmesi sağlanacaktır.
- Alan ile ilgili araştırma ve bilgilerin üretilmesini, toplanmasını, arşivlenmesini ve analiz edilmesini ve planın uygulanmasına yardımcı olacak şekilde ortaklara sunulması sağlanacaktır.
- Alanın şartlarının periyodik olarak izlenmesi sağlanacaktır.
- Yerel otorite ve diğer yönetim ortakları tarafından alınan tüm kararın alanın özelliklerine uygun olması sağlanacaktır.
- Alanın değerlerini artıran mimari anlayış ve uygulamalar teşvik edilecektir.
- İklim değişikliğine uygun şekilde yapılacak değişimler kamu yararına ve alana zarar vermeyecek şekilde planlanacaktır (Anonim 2014b).

Korumanın yönetilmesi ile ilgili belirlenen hedefler;

- Yönetim alanı içerisindeki ve çevresindeki mülk sahiplerinin ve kullanıcılarının, bakım ve bakım için gerekliliklerin farkında olmalarını ve uygun rehberlik, tavsiye ve zanaat becerilerine erişebilmeleri sağlanacaktır.
- Bakım, yönetim ve koruma için programların gerektiğinde hazırlanması ve kullanılması sağlanacaktır.

- Alan içindeki hasar görmüş ve kullanılmayan yapıların izlenmesi, onarılması, bakımdan geçirilmesi ve uygun yerlerde yeniden kullanılması sağlanacaktır.
- Miras alanları ve bunlarla ilişkili kalıntılar da dahil olmak üzere, kullanıcılar tarafından alanın peyzaj ve doğal unsurlarının korunması, kabul edilmesi, anlaşılmasını sağlanacaktır.
- Arkeolojik kalıntılarla ilgili farkındalık ve anlayış sağlanacak ve ilgili eserlere ve bilgilere erişilebilirlik artırılacaktır (Anonim 2014b).

Yorum eğitim ve araştırma ile ilgili belirlenen hedefler;

- Mevcut araştırma koşullarının iyileştirilmesini sağlayıp ve alanın değerleri ve yönetim konularının kapsamlı bir görünümünü sunan yüksek kaliteli, erişilebilir olanaklar ve materyaller sağlanacaktır.
- Alan yönetim planının tüm sektörlerde ve eğitim ve öğretim aşamalarında öğrenme için bir kaynak olarak yaygın ve etkili kullanılması sağlanacaktır (Anonim 2014b).

Fiziksel erişim ile ilgili belirlenen hedefler;

- Tüm trafik, ulaşım ve yaya yönetim planlarının alanın değerlerini arttıracak şekilde planlanması sağlanacaktır.
- Yönetim alanı içerisinde ve çevresinde araç trafiği ve buna bağlı kirlik azaltılma çalışılacaktır ve tüm paydaşlarla istişare içinde alternatif ulaşım yöntemleri geliştirilecektir.
- Yönetim alanı içerisinde ve çevresinde ulaşım hizmetlerini geliştirmek ve toplu taşıma kullanımını artırmak için toplu taşımada görevli kişilerle beraber çalışma ortamı oluşturulacaktır.
- Yaya ve bisikletliler için alanda güvenlik ve erişilebilirlik sağlanacaktır.
- Alanın değerlerinden ödün vermeden, ulaşım ihtiyacı olan herkes için yüksek kaliteli erişim sağlanacaktır (Anonim 2014b).

Ziyaretçi Yönetimi ile ilgili belirlenen hedefler;

- Yönetim alanına giriş noktalarında ziyaretçiler için uygun, kaliteli, misafirperver ve alan ile ilgili doğru bilgiler verilen mekanlar sağlanacaktır.
- Ziyaretçiler hem entelektüel hem de fiziksel olarak daha geniş bir alanı keşfetmeye teşvik edilecektir ve ziyaret edilmediği tespit edilen alanlara gerekli altyapı ve ziyaretçi yönetimi önlemlerini geliştirilecektir.
- Ziyaretçiler alana gelirken ve alanda seyahat ederken daha sürdürülebilir ulaşım yöntemleri kullanmaya teşvik edilecektir.
- Ziyaretçi olanaklarının ve bilgilerin yüksek kalitede ve alanın güncel durumunu yansıtan şekilde olması sağlanacaktır (Anonim 2014b).

Şekil 3.3 de Bath'a genel bakış ve en çok ziyaretçi çeken alanlardan olan Royal Crescent (Karliyet Hilali)olarak adlandırılan konut yapıları görülmektedir.

Şekil 3.3. Bath (Anonim 2019b)

Çizelge 3.1. Bath Şehri Yönetim Planı hedefleri ve eylem planları (Anonim 2014b)

KONU	HEDEF	EYLEMLER
DEĞİŞİMİN YÖNETİLMESİ	Bath Şehri Dünya Miras alanının yönetimine halkın aktif katılımını teşvik ederek, ortaklar arasında daha çok koordinasyon sağlayarak ve gerekli kaynak derecelerini güvence altına alarak yönetim planın etkili şekilde uygulanmasının sağlamak.	Bath Yönetim Planının Unescoya sunulması
	Bath Şehri Dünya Miras Alanı ile ilgili tüm bilginin ortak organizasyonlar arasındaki uyumu, erişişelbilirliği ve bütünlüğünün sağlanarak, yönetim planın uygulanmasına yardımcı olacak şekilde toplanması, depolanamsı ve analiz edilmesini sağlamak	Planın uzun vadede uygulananması için fon sağlanaması. Kilit konularda çalışma gurupları için katılımcılrın tanımlamması ve sağlanaması
	Bath Yönetim Planının tam olarak uygulanması için etkileşimli veritabanı geliştirmek amacıyla modern bilgi ve iletişim teknolojisinin etkin kullanımını sağlamak	Bath Yönetim Planın gözden geçirilmesi eğer gerekliyse güncellenmesi

Çizelge 3.1. Bath Şehri Yönetim Planı hedefleri ve eylem planları (devam) (Anonim 2014b)

KONU	HEDEF	EYLEMLER
KORUMA	Bath Şehri Dünya Miras Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile satütüsünün getireceği firsatlar konusunda toplumun bilincini artırarartk Dünya miras alanalrı ile ilgili destek sağlamak	Dünya Mirasının analamının, etkilerinin ve Dünya Mirası satatüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek
	Bath Şehri Dünya Miras Alanı üzerinde etkisi olan kişilerin, mülk sahiplerininiya da kullanıcılarının, bakım ve güçlendirme için gerekenleri faekında olması, uygun rehberlik ve tavsiyelere erişimlerinin olması ve alanla ilişkili statülerine uygun olarak, mülklerinin bakım ve onarımını sağlamak için çaba göstermelerinin sağlanaması.	Tarihi taşınmazların ve alanalrın onarımı yerine devam eden bakımlarının teşvik edilmesi için stratejileri hazırlamak ve uygulamak.
	Bath Şehri Dünya Miras Alanının korunması için yeterli fonun sağlanabilmesi ve uygun şekilde kullanılabilmesini garanti altına almak.	Tarihi çevrelerin sahipleri ve kullanıcıları için gereken rehberliği tanımlamak ve hazırlamak.
	Bath Şehri Dünya Miras Alanı bütününde, şehrin değişik alanlarının karakteri ve ihtiyaçlarının, şehir üzerindeki etkilerini göz önüne alarak korumaya uygun ve açık yönetim yaklaşımı sağlamak.	Tarihi çevrenın koruma ve onarımı ile ilgili uzmanlar ve mülk sahipleri için var olan eğitim programlarını teşvik etmek ve yaymak.

Çizelge 3.1. Bath Şehri Yönetim Planı hedefleri ve eylem planları (devam) (Anonim 2014b)

KONU	HEDEF	EYLEMLER
YORUM, EĞİTİM VE ARAŞTIRMA	Bath Yönetim Planının tam olarak uygulanması için etkileşimli veritabanı geliştirmek amacıyla modern bilgi ve iletişim teknolojisinin etkin kullanımını sağlamak	Dünya Mirasının analamının, etkilerinin ve Dünya Mirası satatüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek
	Bath Şehri Dünya Miras Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile satütüsünün getireceği firsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya miras alanalrı ile ilgili destek sağlamak	Tarihi çevrenin koruma ve onarımı ile ilgili profosyoneller ve yapı sahipleri için var olan ders workshop programlarını teşvik etmek ve yaymak.
	Bath Şehri Dünya Miras Alanının taşıdığı evrensel değer ve karakteri ile değişimi sürdürebilmesi ve gelişme önerilerinin erişilebileceği bir çerçeve sağlanamsı amacıyla, bir eğitim ve bilgilendirme sistemi ortaya koymak. Dünya miras alanının taşıdığı evrensel değerleri korumak, geliştirmek ve şehrin ekonomiki sosyal ve kültürel yaşamını teşvik etmek.	Sokaklar için tanıtım kulubeleri temin etmek. Bath Şehri Dünya Miras Alanında çalışan uzmanlar için bir Akreditasyon Programı sağlamak veya var olan akreditasyon programının kullanılmasını teşvik etmek.

Çizelge 3.1. Bath Şehri Yönetim Planı hedefleri ve eylem planları (devam) (Anonim 2014b)

KONU	HEDEF	EYLEMLER
FİZİKSEL ERİŞİM	Bath Şehri Dünya Miras Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile satütüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya miras alanalrı ile ilgili destek sağlamak	Bath Şehri Dünya Mirası konualrının Stratejik Ulaşım Çalışması dahilinde değinilmesini sağlamak.
	Toplu taşıma dahilinde, gerek şehir içindeki gerekse daha uzak alanlardan yapılan ulaşım hizmetlerini geliştirmek ve yolculuklarda toplu taşıma araçlarının kullanımını artırmaya çalışmak. Alanın ve çevresinin taşıdığı evrensel değeri azaltmayan şehre etkili ve uygun erişim sağlayacak, Dünya Mirası Alanı ve içerinde elverişli değişik ulaşım modelleri arasındaki bütünlüğü artırmak.	Sürdürülebilir ulaşım seçeneklerinin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve Dünya Miras Alanı için önemini açıklamak.
	Dünya Miras Alanı içerisinde yaşayan, çalışan veya alana seyahat eden toplulukları veya bireyleri, mümkün olduğuncabireysel araç kullanımı yerine sürdürülebilir ulaşım kullanımını sağlayacak seyahat programlarını teşvik etmek.	Bath Şehri Dünya Miras Alanı içerisinde ve etrafında çaşlışan organizasyonalr için yeşil ulaşım planalrının üretim ve uygulamasını teşvik etmek.
	Ziyaretçilerin arabaya olan talebini ve Miras Alanı nda seyahat eden araç sayısını azaltmak amacıyla otobüs, tren, taksi, bisiklet ve yürüme dahil olmak üzere ulaşımın her türlü sürdürülebilir formunu her fırsatta teşvik etmek	Miras alanı içinde ve etrafında seyahat eden bireylerin yeşil ulaşım olanakalrının kullanımını teşvik etmek.

Çizelge 3.1. Bath Şehri Yönetim Planı hedefleri ve eylem planları (devam) (Anonim 2014b)

KONU	HEDEF	EYLEMLER
ZİYARETÇİ YÖNETİMİ	Bath Şehri Dünya Miras Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile satütüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya miras alanalrı ile ilgili destek sağlamak	Dünya Miras Alanının devam eden yönetimine yerel halk ve grupların katılabileceği etkili harekete geçirme zeminini kurmak ve uygulamak.
	Bath Şehri Dünya Miras Alanının anlaşılmasını sağlamak ve bu anlamın alanın tüm değerlerinin kapsamlı bir görünüşünü ve yönetiminde içerdiği tüm konuları sunarak herkes tarafından erişilebilecek bir yorum olmasını sağlamak.	Dünya Mirasının analamının, etkilerinin ve Dünya Mirası satatüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek
	Mümkün oldukça ziyaretçi hizmetlerinden yerel halkın da faydalanması ve yerel halkın gereksinimleri ile dengeli olarak sürdürülebilir ve duyarlı bir şekilde yönetilmesini sağlamak.	Ziyaretçiler için daha geniş kapasiteye ulaşmak ve alanın genel olarak anlalımasını artırmak için Bath Şehri Dünya Miras Alanı ve çevresindeki ziyaretçilerin daha geniş alana yayılmasını teşvik etmek.

Uygulama, İzleme ve Denetleme

Yönetim planının son bölümünde planın başarıyla uygulanması için gereken kaynaklar incelenmiş ve eylemler planlanmıştır. Uygulama aşaması; uygulamanın yapılacağı ilgili

kurumlar ve sorumluluklarının belirlenmesi ve görev tanımlarının yapılması, kaynakların temini, planının izlemesi ve eylem planlarının yapılması aşamalarından oluşur (Anonim 2014b).

Uygulama

Yönetimin planının başarıya ulaşabilmesi için belirlenen hedefler ancak tüm katılımcıların sorumluluklarının bilincinde olmasıyla ve bu sorumluluklarını sürdürülebilir kılmalarıyla başarıya ulaşabilir. Katılımcılar arasındaki iş birliği ve koordinasyon uygulama başarılarında hassas kıstaslardır (Anonim 2014b).

Sorumluluklar ve Yönetim

Yönetim planında uygulamadaki sorumluluklar "Bath and North East Somerset" Meclisi ile paylaşılmıştır. Yönetim planının katılımcı yaklaşımlarla başarıya ulaşabileceği belirtilmiştir ve buna bağlı olarak alanla ilgili olan, alanla ilgili uygulamalarda sorumluluk alabilecek tüm katılımcılarla görev paylaşımı yapılmalıdır (Anonim 2014b).

Yönetim planı uygulama ve denetlenme süreçlerinde görev paylaşımı için oluşturulan grup başlıkları yönlendirme grubu, dünya mirası alan koordinatörü, paydaşlık Grubu, konuya Bazlı Çalışma Grupları şeklindedir (Anonim 2014b).

Fon ve Kaynak Sağlanması

Yönetim planında belirlenen eylemlerin uygulamaya geçirilmesinde değişik özellikte kuruluşlar ve firmalar rol oynayacaktır. Kimi eylemler için az miktarda kaynak gerekirken kimi eylemler için kaynak miktarı fazlalaşacaktır. Yönetim planında kaynak yönetimi belirlenmelidir ve yönetim planı için gereken temel uygulamalara fon sağlanmalıdır (Anonim 2014b).

Yönetim Planına göre fon sağlanması gereken temel uygulamalar, alan koordinatörünün işe alınması, gönüllülük esaslı katılım gruplarının çalışmasının desteklenmesi, yıllık çalıma programları, izleme ve denetleme süreci, miras alanlarla ile ilgili bilincin artırılması ile ilgili eğitim çalışmaları yapılmasıdır.

Mali kaynak olanağı hem ulusal destek gruplarından ve firmalardan hem de uluslararası ek fon imkanlarından sağlanabilir. Avrupa Birliğinin kültür programlarına destek sağladığı da bilinmektedir.

Yönetim Planının Gözden Geçirilmesi

Yönetim planında yer alan hedefler altı ile sekiz yıl için planlanmıştır, hedeflere bağlı olarak oluşturulan eylem planları ise uygulamalardaki duruma göre zaman süreleri belirlenecektir. Yönetim planında, alan planının güncel ve çağ ile beraber ilerlemesi için beş yılda bir konuların, hedeflerin ve eylemlerin yenilenmesi uygun görülmüştür.

Gözden geçirme aşaması Alan Koordinatörünün desteğiyle yönlendirme grubunun denetimiyle, planların yılık gelişimin analiz edilmesi, planların gelişiminin ve yenilenmesinin sağlanması ve gerekiyorsa eylem planlarının da yenilenmesi ile sağlanmaktır.

Yönetim Planının İzlenmesi

İzleme sürecinin önemi sürdürülebilir yaklaşımların dünyada benimsenmesiyle ortaya çıkmıştır. İzleme süreci denetleme ve gözden geçirme süreçleri ile koordinelidir. Yönetim planı kararlarının miras alanı üzerindeki etkilerinin planlı bir izleme yöntemi ile yapılması gerektiği planda tanımlanmıştır. İzlenmesi gereken başlıklar, yıkılma ve bozulma tehdidi altındaki tarihi yapıların sayısı, alana gelen ziyaretçi sayısı, yapılan ziyaretler sonrası memnuniyet ve alanın değerinin anlaşılıp anlaşılmadığının ölçülmesi, eğitim amaçlı düzenlenen ziyaret sayıları olarak belirlenmiştir (Anonim 2014b).

Yönetim Planı İzleme Grubu üyeleri planda belirtilmiştir:

- Department for Culture, Media and Sport (Kültür, Medya ve Spor Bölümü)
- Bath Federation Of Residents Association (Bath Konut Sakinleri Federasyonu)
- Steering Group
- National Trust
- Bath & North East Somerset Council (Bath ve Kuzey Doğu Somerset Konseyi)
- World Heritage Site Coordinator (Dünya Miras Alanı Koordinatörlüğü)
- English Heritage (İngiliz Mirası)
- ICOMOS UK (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Birleşik Krallık)
- Bath Chamber of Commerce (Bath Ticaret Odası)

3.3. Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı

Liverpool eyaletinde yer alan Liverpool Maritime Mercantile Dünya Miras Alanı 2004'te Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Liverpool İngiltere'nin kuzeybatısında ve Mersey Nehri'nin doğusunda yer almaktadır (Şekil 3.4).

Şekil 3.4. Liverpool konumu (Anonim 2017)

Liverpool miras alanları 2, 3 ve 4 nolu kriterler ile Dünya Miras Listesine alınmıştır.

Kriter 2: Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemesi;

Liverpool şehri 18. ve 19. yüzyılda liman inşaatı ve liman yönetimi konularının Dünyada gelişiminin merkezidir.

Kriter 3: Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik ünik veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmesi;
Liverpool şehri ve limanı 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl deniz ticareti kültürünün gelişimine istisnai tanıklık yapmaktadır. Şekil 3.5'te Liverpool Şehir Limanı görülmektedir.

Kriter 4: İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olması;

Liverpool, Britanya İmparatorluğu boyunca küresel ticaret ve kültürel bağlantıların gelişiminde dünya liman ticareti için istisnadır ve bir başka örneği yoktur.

Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planının Yapısı

Dünya Miras Listesi'nde yer alan Liverpool Tarihi Merkezi, yönetim planı kurulum şaması alan planları için iyi bir örnektir. Miras alanının bulunduğu şehir 2008 yılında kültür başkenti seçilmesi turizme yönelik çalışmaların hareketlilik kazanmasına sebep olmuştur.

Liverpool Yönetim Planında öncelikli olarak tüm koruma ve yaşatma stratejilerinin yapılandırılabilmesi için alanın tanımlanmasına ve özgün değerlerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır. Çalışmalardan elde edilen verilere, alanın gelecekteki uzun vadeli planlama eylemlerine karar verilmesi konusundaki etkileri nedeniyle özel önem verilmiştir
Belirlenen çerçevede yönetim planı sekiz başlık içinde tanımlanmıştır. Bu başlıklardan ilk üçü alanın tanımlanması ile ilgili olan alanın sınırları bulunduğu konum, alan

sınırlarındaki tarihi değere sahip olan varlıklar, alanın mülkiyet durumu ve alanın tarihsel gelişimi gibi alan ile ilgili bilgi verici bölümlerdir.

Dördüncü bölüm, alanın yönetim hedeflerini ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için belirlenen eylem planlarının hangi kuruluşların katılımı ve sorumluluğu altında gerçekleştirileceğinin çerçevesinin çizilmesi ve bunu çalışma programlarını içermektedir. Daha sonraki bölümlerde ise planın izlenmesi ve gözden geçirilmesi aşamalarını içermektedir.

Şekil 3.5. The Restored Albert Dock, Liverpool Maritime Mercantile
(Anonim 2019c)

Liverpool Yönetim Planında planının aşağıdaki içeriklerde olması öngörülmektedir.

- Alanın korunacak ve kalitesi artırılacak değer ve özelliklerinin tanımı
- Alanın temel yönetim konuları ile ilgili bir değerlendirme
- Değerlerin yaşayarak korunması temel alınarak alanı için net bir geniş görüşlülük

- Bütüncül hedeflerle Alanın geleceğinin yönetimine ve korunmasına rehberlik (Anonim 2017).

Yönetimden Sorumlu Kuruluşlar

Liverpool Yönetim Planında Liverpool Şehir Konseyi başta olmak mülk sahipleri ve yapıyı kullananlara ilave olarak yönetim sorumluluğunu paylaşan çok sayıda organizasyon bulunmaktadır. Çizelge 3.2'de yönetimden sorumlu kuruluşlar görülmektedir.

Çizelge 3.2. Liverpool Yönetim Planı'nda sorumlu kuruluşlar (Anonim 2017)

Liverpool Yönetim Planında Sorumlu Kuruluşlar
Liverpool City Council (Liverpool Şehir Konseyi)
Liverpool Steering Group (Liverpool izleme Komitesi)
English Heritage (İngiliz Mirası)
North West Development Agency (Kuzey Batı Gelişim Ajansı)
Liverpool Vision (Liverpool Vizyonu)
Merseytravel (Mersey seyahat)
Liverpool Land Development (Liverpool Arazi Gelisimi)
Liverpool First
Liverpool Atlantic Partnership (Liverpool Atlantik Ortaklığı)
Liverpool Chamber of Commerce and Industry(Liverpool Endüstri ve Ticaret Odası)
National Museums Liverpool (Liverpool Ulusal Müzesi)
Liverpool Culture (Liverpool Kültürü)
Deportment for Culture, Media and Sport (Kültür, Medya ve Spor Departmanı
ICOMOS (Anıt ve Sitler Uluslararası Konseyi
Environment Agency (Çevre Ajansı)
English Waterways (İngiliz Su Yolları)
Liverpool Architecture and Design Trust (Liverpool Mimarlık ve Tasarım Vakfı)

Liverpool Dünya Mirası Alanı Yönetim Planının Hedefleri

- Şeffaf ve etkin koruma stratejileri ile alanın var olan eşsiz ve özgün değerlerini korumak ve geliştirmek,

- Sürdürülebilir turizm çerçevesinde ·tarihi yapılarla uyumlu kullanımlar ve boş alanlara uygun gelişmeler önererek alanın ekonomik altyapısına destek olmak,
- Araştırma ve eğitim konularına ağırlık verilerek alanın yaşayan evrensel değerinin kabul edilmesini ve anlaşılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir (Anonim 2017).

Sürdürülebilir yenileme anlayışıyla beraber, alanın evrensel değerinin korunmasını ve sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamayı hedefleyen yönetim planında, miras alanı için gelecek bölümüne özel önem verilmiştir.

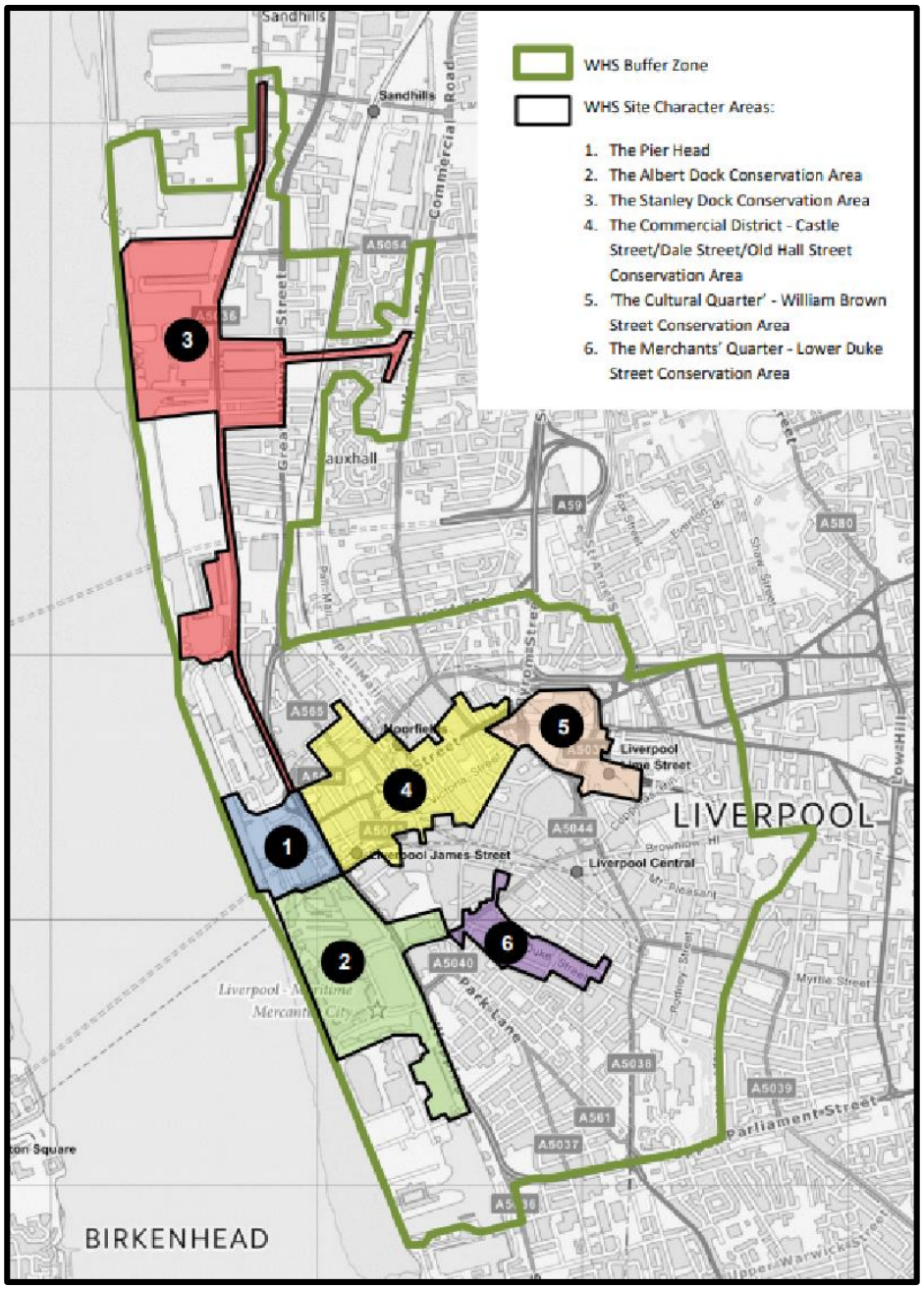
Liverpool Dünya Miras Alanının aşağıdaki hedefler ve ölçütler ile sürdürülebilir gelişmenin ve miras odaklı yenileşmeye örnek olacak şekilde yönetilmesi planlanmıştır.

- Liverpool'a için uluslararası kimlik oluşturmak,
- Liverpool şehir merkezini kullanıcılar için yaşanacak, çalışılacak, alışveriş yapılacak ve ziyaret edilecek merkez haline getirmek,
- Liverpool'u mimari ve kültürel değerlerinin eşsizliğinin ve çeşitliliğin herkes tarafından anlaşılacağı ve benimseneceği duruma getirmek,
- Liverpool'un sahip olduğu kültürel ve mimari miras değerlerini şehrin sürdürülebilir gelişmesinde temel unsur olmasını sağlamak,
- Liverpool'da yaşayanları değerlerin önemini anlamasını ve geleceğe aktarılması konusunda katkı sağlamak üzere çalışmalara katmak,
- Liverpool uygulamalarında eğitim konularıyla Dünya Miras konularını bütünleştirmek, gibi hedefler benimsenmiştir (Anonim 2017).

Liverpool Yönetim Planı Aşamaları

Alanını tanımlanması, değerinin ve öneminin belirlenmesi ve değerlendirilmesidir. Planın bu aşamasında alanın tanımlanabilmesi için yönetilecek alanın sınırları ile konumu belirlenmiştir. Daha sonra turizm potansiyeli yüksek değerler tanımlanarak bu değerlere yönelik koruma uygulamaları değerlendirilmiştir. Alanda var olan yönetsel yaklaşımlar ve koruma stratejileri araştırılmıştır.

Liverpool koruma planı planlama kolaylığı açısından Pier Head, Albert ve Wapping Limanlan, Castle Sokağı, Dale Sokağı ve Old Hall Sokağı ticaret alanları, Lower Duke Caddesi, Stanley Limanı ve William Brown Kültür Mahallesi olarak altı bölgeye ayrılmıştır. Şekil 3. 6'da bu altı bölge gösterilmiştir.

Şekil 3.6. Liverpool koruma alanı geçiş bölgeleri (Anonim 2017)

Vizyon, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi

Alanın tanımlanmasından sonra yapılan değerlendirmelerin ardından Liverpool Yönetim Planında öncelikli olarak temel ilkeler belirlenmiştir bunlar:

- Alanın üstün evrensel değerlerini tanımlayıp, bu değerleri korurken yaşatmak. Liverpool'un tarihi yapılarını ve kentsel alanını korumak ve korumayı yaygınlaştırmaktır.
- Tarihi yapıların yaşatılarak koruması için, özgün fonksiyonlarını tanımlamak ve bu özgün fonksiyonları ile kullanılmasını sağlamak ve özendirmektir.
- Özgün işlevi sürdürmenin mümkün görülmediği yapılarda ve alanlarda, yapılara ve alanlara uygun kullanımlar tanımlamak ve bu sürdürülebilir yaklaşımları özendirmek ve yaymaktır.
- Alana fiziksel erişim engellerini ortadan kaldırmaktır.
- Liverpool'un özgün kültürel yaşamının ve kimliğinin devamlılığını temin etmektir.
- Ulusal iş birliğiyle sosyal katılım sağlamaktır.
- Ulusal ve uluslararası ziyaretçilere Liverpool yönetim alanının değerinin ve öneminin anlatılmasını sağlamaktır (Anonim 2017).

Liverpool Yönetim Planında hedeflerin yönetim planlarıyla ilişkili olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle genel hedeflerin alanın daha üst ölçekli genel yönetimsel hedeflerine uygunluk sağlaması beklenmektedir. Liverpool Yönetim Planın temel ilkelerinin belirlenmesinden sonra bu ilkelere bağlı hedefler aşağıdaki başlıklar altında toplanmaktadır (Anonim 2017).

- Alanın Yönetilmesi
- Alanın Yenilenmesi
- Yapılaşmış Kültürel Mirasın Korunması
- Alanın Kentsel Görünümü
- Yeniden Gelişim
- Ulaşım
- Arkeoloji.

- Alanın Algılanması ve Anlaşılması
- Somut ve Soyut Kültürel Miras
- Eğitim ve Yorumlama
- Ziyaretçi Yönetimi ve Turizm
- Alanın Düzenlenmesi
- Doğal Çevre

Alanın. Yönetilmesi ile ilgili hedefler, girişimcilerin tüm süreçten haberdar edilmesi, yönetim planının desteklenmesi, uygulanması izlenmesi ve gözden geçirilmesinin sağlanması, değişimin yönetim hedeflerine uygun bir sistem içinde uygulanması ve yönetilmesi ve alanın yönetiminde yerel halkın katılımının sağlanması konularını içermektedir.

Alanın Yenilenmesi ile ilgili hedefler, sürdürülebilir çerçevesinde yüksek kalitedeki eşsiz tarihi çevre ve miras değerlerinin desteklenmesi, alanın önemini anlatacak ve koruyacak yenileme programlarının uygulanması koruma ve sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar arasında denge kurulması konularını içermektedir.

Yapılaşmış Kültürel Mirasın Korunması ile ilgili hedefler, alanın yapılaşmış kültürel miras kaynaklarının güvence altına alınması, kullanılan üslup, teknik ve malzemelerin uygunluğunun sağlanması, risk altındaki yapının belirlenmesi ve korunması için düzenli inceleme ve bakım programları uygulanması tescil programları yürütülmesi, koruma planlarının hazırlanmasının desteklenmesi ve tüm bunları gerçekleştirmek için bağış fonu girişimlerinin kullanılması konularını içermektedir.

Alanın Kentsel Görünümü ile ilgili hedefler, alanın değerinin yerel halkın da yardımı ile tanıtılması yerel halkın kentsel görünüme duyarlı hale getirilmesi, önemli görsel iletişim noktalarının tanımlanması ve korunması konularını içermektedir.

Yeniden Gelişim ile ilgili hedefler, yeni gelişmelerin yüksek tasarım ve inşaat kalitesinde gelişmesi ve mimari görünüm ve tarihi kentsel doku ile uyum sağlaması konularını içermektedir (Anonim 2017).

Ulaşım ile ilgili hedefler, alanda ve geçiş alanında korumayı dikkate alınarak ulaşımın yönetilmesi, kalitesi yüksek yaya ve bisiklet yollarının sağlanması, ulaşım çözümlerinde tüm kullanıcıların ihtiyaçlarının dikkate alınması sürdürülebilir ve çeşitlilik olan bir ulaşım sistemi yaratılması konularını içermektedir.

Arkeoloji ile ilgili hedefler, arkeolojik kaynaklarının yerel halk ve ziyaretçilere açılması, tanıtımının yapılması, anlaşılabilirliğinin sağlanması ve bu konuların koruma sürecine entegre edilmesi konularını içermektedir.

Alanın Algılanması ve Anlaşılması ile ilgili hedefler, iletişim olanaklar ile tüm araştırma stratejisinin ve çerçevelerinin koordine edilmesini, araştırma sonuçlarının mümkün olduğu kadar farklı izleyiciye sunulmasını içermektedir.

Soyut Kültür Mirası ile ilgili hedefler, soyut mirasın anlaşılması ortak geçmişin yönetilmesini ve benzer alanlarla bağlantı kurulması konularını içermektedir.

Eğitim ve Yorumlama ile ilgili hedefler, mümkün olduğu kadar çok izleyicinin alana ulaşmasını ve eğitim projeleri ile bağlantı sağlanması konularını içermektedir.

Ziyaretçi Yönetimi ve Turizm ile ilgili hedefler, ziyaretçi yönetimi ve sürdürülebilir turizmle koordineli bir yaklaşım kurulması alanın koruma değerini azaltmadan ziyaretçilere açılması ve tanıtılması konularını içermektedir.

Alanın Düzenlenmesi ile ilgili hedefler, uyumlu olmayan gelişmelerden korunması için geçiş alanındaki değişimin izlenmesi ve bu alanlarda yüksek kalitede bir çevre yaratılması konularını içermektedir.

Doğal Çevre ile ilgili hedefler, doğal çevre için ulusal politika çerçevesinde alanın yönetiminin ele alınması ve doğal çevre kaynaklarının korunması konularını içermektedir (Anonim 2017). Çizelge 3.3.'te yönetim planı hedefleri görülmektedir.

Çizelge 3.3. Liverpool Yönetim Planı'nda konulara bağlı hedefler

KONU	HEDEF
ALANIN YÖNETİLMESİ	Girişimcilerin tüm süreçten haberdar edilmesi
	Alanın ve tampon bölge alanın tanımlanması, korunması ve kalitesinşn artırılması
	Yönetim planının desteklenmesi
	Değişimin yönetim hedeflerine saygılı bir yapı içinde uygulanması ve yönetilmesi
	Alanın yönetiminde yerel halkın katılımının sağlanması
ALANIN YENİLENMESİ	Sürdürülebilirlik çerçevesinde yüksek kalitedeki eşsiz tarihi çevre ve miras değerlerinin desteklenmesi
	Alanın önemini anlatacak ve koruyacak yenileme programlarının uygulanması
	Koruma ve sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar arasında denge kurulması
ALANIN DÜZENLENMESİ	Uyumlu olmayan gelişmelerden korunması için geçiş alanındaki değişimin izlenmesi
	Alanlarda yüksek kalitede bir çevre yaratılması
DOĞAL ÇEVRE	Doğal çevre için yerel ve ulusal politika çerçevesinde alanın yönetiminin ele alınması
	Doğal çevre kaynaklarının korunması
YAPILAŞMIŞ KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI	Kaynaklarının güvence altına alınması
	Kullanılan üslup, teknik ve malzemelerin uygunluğunun sağlanması
	Risk altındaki yapının belirlenmesi ve korunması için düzenli inceleme ve bakım programları oluşturulması
	Bağış fonu girişimlerinin kullanılması
ALANIN KENTSEL GÖRÜNÜMÜ	Alanın değerinin yerel halkın da yardımı ile tanıtılması yerel halkın kentsel görünüme duyarlı hale getirilmesi
	Önemli görsel iletişim noktalarının tanımlanması ve korunması
YENİDEN GELİŞİM	Yeni gelişmelerin yüksek tasarım ve inşaat kalitesinde gelişmesi
	Mimari görünüm ve tarihi kentsel doku ile uyum sağlaması

Çizelge 3.3. Liverpool Yönetim Planı'nda konulara bağlı hedefler (devam)

KONU	HEDEF
ULAŞIM	Alanda ve geçiş alanında korumayı dikkate alarak ulaşımın yönetilmesi
	Yüksek kalitede yaya ve bisiklet yollarının sağlanması
	Ulaşım çözümlerinde tüm kullanıcıların ihtiyaçlarının dikkate alınması sürdürülebilir ve çeşitlilik olan bir ulaşım sistemi yaratılması
ARKEOLOJİ	Arkeolojik kaynaklarının yerel halk ve ziyaretçilere açılması,
	Anlaşılabilirliğinin sağlanması ve bu konuların koruma sürecine entegre edilmesi
ALANIN ALGILANMASI VE ANLAŞILMASI	İletişim olanaklar ile tüm araştırma stratejisinin ve çerçevelerinin koordine edilmesi
	Araştırma sonuçlarının mümkün olduğu kadar farklı izleyiciye sunulmasını
SOYUT KÜLTÜR MİRASI	Soyut mirasın anlaşılması ortak geçmişin yönetilmesini ve benzer alanlarla bağlantı kurulması
EĞİTİM VE YORUMLAMA	Mümkün olduğu kadar çok izleyicinin alana ulaşmasını ve eğitim projeleri ile bağlantı sağlanması
ZİYARETÇİ YÖNETİMİ VE TURİZM	Ziyaretçi yönetimi ve sürdürülebilir turizmle koordineli bir yaklaşım kurulması alanın koruma değerini azaltmadan ziyaretçilere açılması ve tanıtılması

Alanın Yönetimini Etkileyen Plan, Strateji ve Programlar

Hedeflerin belirlenmesi ile birlikte Liverpool'da planlamanın etkili sağlaması için bulunduğu alt bölgelerin tanıtımı sağlanmış ve bölgeler ile ilgili koruma stratejileri ve çalıma programları açıklanmıştır. Alanın etkin bir şekilde yönetilebilmesi için Liverpool Yönetim Planında alanda geliştirilmiş olan çeşitli çalışmalarla bağlantılarının kurulmuş olmasına dikkat edilmiştir. Bu kapsamda Liverpool Yönetim Planını etkileyen

temel çalışmalar incelenmiş ve yapılan çalışmalar aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır (Anonim 2017).

- Planning Policy Guidance Notes - PPGs (Planlama Politikalar Rehberleri)
- Regional Planning Guidance (Bölgesel Planlama Rehberi)
- Regional Economic Strategy (Bölgesel Ekonomi Stratejisi)
- Action Plan for the City Region (Liverpool Şehri Eylem Planı)
- Liverpool Unitary Development Plan-UDP (Liverpool Bütünleşik Gelişim Planı)
- Merseyside Local Transport Plan - LTP (Mersey Yerel Ulaşım Planı)
- Liverpool City Centre Integrated Development Plan (Liverpool Şehir Merkezi Bütünleşik Gelişim Planı)
- Master Planlar

Planning Policy Guidance Notes- PPGs (Planlama Politikalar Rehberleri)

İngiltere'de Gelişme Planları hükümet tarafından tanımlanan "Planlama Politikaları Rehberleri" (Planning Policy Guidance Notes - PPG) ile hazırlanmaktadır. Bu kapsamda Liverpool Dünya Mirası Alanı'nın gelişiminde temel alınan planlama politikaları;

- PPG- Gelişim Planları
- PPG - Planlama ve Tarihi Çevre
- PPG -Arkeoloji ve Planlama
- PPG - Turizm olarak belirlenmiştir

Bölgesel Planlama Rehberi (Regional Planning Guidance)

Kuzey Bath Bölgesel Planlama Kılavuzu yönetim alanının planlama için bölünen kuzey bölgesinde yönetim ve koruma stratejilerini gerçekleştirmek için 1996 yılında yayınlanmıştır. Sürdürülebilir planlama stratejileriyle bölgesel gelişmeyi, yaşam kalitesini ve gelir miktarını en üst düzeyde maksimize etmek amaçlanmaktadır. Bölgesel Planlama Rehberinin temel hedefleri;

- Sosyal gelişme ile birlikte ekonomik gelişmeyi sağlamak ve bölgede haksız rekabeti ortadan kaldırmak,
- Yerel ekonominin canlanmasını sağlamak,
- Kentsel yenilenmeyi standart bir sistem çerçevesiyle yürütmek,
- Kıyı bölgelerinin alana ve çevreye duyarlı olacak şekilde gelişmesini ve yönetiminin sağlayarak, kentteki konaklamanın ihtiyaçlarına cevap vermek,
- Uzmanlarca hazırlanmış tasarım ilkeleri ile bölgenin imajını kaliteli hale getirmek,
- Bölgenin çevre ve tasarım kalitesini etkin yönetmek

olarak listelenmiştir (Anonim 2017).

Bölgesel Ekonomi Stratejisi (Regional Economic Strategy)

Geliştirilen Bölgesel Ekonomi Stratejisi günümüzde bölge için kabul edilmiş ve uygulanan stratejidir. Bölgesel Ekonomi Stratejisi Programının vizyonu oluşturulurken aşağıda belirtilen düzeyde çalışmalar yapılması planlanmıştır (Anonim 2017).

- Günlük sosyal yaşamada insanların alana gelmesini sağlamak,
- Bölgenin, kültürel mirastan sosyal ve ekonomik olarak beslenmesini sağlamak,
- Yönetim Alanın imajını koruma ve tasarım ilkeleri doğrultusunda şekillendirmek,
- Yönetim alanının altyapı sorununu çözmek,
- Yönetim alanı için gereken yatırımları planlamaktır (Anonim 2017).

Bölgesel ekonomi stratejisi yönetim alanının dünya miras değerleri açısından potansiyelinin eşsizliğini, bu potansiyelin sahip olduğu kültürel mirasta saklı olduğunu vurgulamaktadır.

Liverpool Alan Yönetim Planı'nda, Liverpool şehir merkezinin yenilenmesi ile birlikte ekonomik yenilemesini garanti altına almak için Liverpool Vizyonu tarafından stratejik yenileme çerçevesi oluşturulmuştur. Stratejik yenileme çerçevesiyle, girişimcileri değerlendirme ve yatırımı sağlama ayrıca refah düzeyini yükseltme konusunda kriterler oluşturulması hedeflenmiştir. Stratejik yenileme çerçevesi, detaylı bir eylem planı ve

alana özgü stratejiler oluşturulabilmesi içim olanak sunmaktadır. Oluşturulan stratejik yenileme çerçevesinin hedefleri; etkili bir yönetim mekanizması ile alanda kaliteli bir yaşam ve çevre yaratmak, oluşturulacak stratejileri zengin tarihi karakter üzerine kurmak, tarihi çevrelerde sürdürülebilir ekonomi modeli ile 21. Yüzyıl ekonomisine yön vermek, gelecek için rehber oluşturmak ve bilinci artırmak, Liverpool'u uluslararası düzeyde turizm odağı haline şehri ziyaret eden herkesin şehirden memnun ayrılmasını sağlamaktır (Anonim 2017).

İzleme ve Gözden Geçirme

Yönetim planının bu aşamasında, planın uygulanması için gereken kaynakların temini için çalışmalar yapılması, hedeflenen eylemler doğrultusunda planlanan uygulamaların etkilerinin alana zarar vermesinin engellenmesi ve alanı ziyaret edenlerin analizlerinin yapılması üzerinde durulmuştur. Bu sebeple izleme ve gözden geçirme aşaması "Fon ve Kaynak Sağlanması" ve "Ziyaretçi Nitelikleri ve İstatistikleri" başlıkları altında ele alınmıştır (Anonim 2017).

Fon ve Kaynak Sağlanması

Alanın doğru stratejilerle korunması ve yeniden canlandırılması mesuliyeti, organizasyonun, yatırımcıların ve hükümetin olduğu kadar yapı sahiplerinin de üzerindedir. Özel sektör fonu alanın bakımı, korunması ve yenilenmesinde kritik bir noktadır. Özel sektör yatırımları yönetim alanı çevresinde artış göstermektedir.

Kaynak sağlanması konusunda ise konut, otel, ofis gelişimleri alanlarına odaklanılmaktadır. Yönetim alanına kaynak sağlamak üzere planlanan koruma programları 1989 ve 2000 tarihlerinde içinde gerçekleşmiştir. Bunlardan koruma programlarından bazıları;

- 1995- 1998 Duke Sokağı Koruma Programı 1995- 1998 (£1.46m)
- 1999/2003 Slater ve Seel Sokağı Mirasın Ekonomik Yenileme Program (£1.3m)
- Castle Sokağı Koruma Programı: (£1.6m) şeklindedir.

Liverpool miras alanı için 2002'nin mayıs ayında Miras ikramiye Fonu'na başvuruda bulunulmuştur, başvurudaki temel hedefler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir;

- Alan yönetim planı sınırlarındaki alanlardaki sivil mimari örneklerin bulunduğu bölgelerin geliştirilmesi ve onarılması gereken tarihi yapılara müdahale edilerek yönetim alanının yapı ve çevre kalitesini yükseltmektir.
- Yönetim planında belirlenen vizyon ve hedeflere katkıda bulunulmasıdır. (Anonim 2017).

Yönetim planındaki Liverpool Şehir Konseyi Koruma ve Kentsel Tasarım Ekibi'nde koruma ve dünya uzmanları, kentsel tasarım uzmanları, risk altındaki yapı uzmanları gibi birçok alanında uzman kişiyle çalışılmaktadır (Anonim 2017).

Ziyaretçi Nitelikleri ve İstatistikleri

Liverpool, Londra 'dan dan sonra İngiltere' de müze ve galeri sayısı en yüksek, kentsel peyzaj alanları, Beatles ve Mersey gibi eşsiz değerlere sahip kenttir. Bu amaçla Yönetim Planı içinde değişik nitelikli alanlar gruplandırılarak çalışmalarda kolaylık sağlanmıştır. Liverpool Yönetim Planında başarıya ulaşmak için ilgili ekipler tarafından strateji oluşturulmasına gerek duyulduğu belirtilmektedir. Plan kapsamında bu aşama izleme komitesi ile danışma kurulu içinde Turizm Gelişme Ünitesi tarafından yürütülmektedir. Turizm gelişmesi içinde belirlenen katılımcılar tur düzenleyen firmalar, Liverpool Çekim Merkezi Grubu, ulaşım sağlayıcılardır.

Ziyaretçi Yönetiminin hazırlanmasında alana fiziksel erişim ve alanın ziyaretçi özellikleri ile ilgili günümüzdeki ve gelecekteki konulara dikkat çekmek önem kazanmaktadır. Ziyaretçi yönetimi ile ilgili temel konular aşağıda sıralanmıştır.

- Alandaki, insanın fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması için tuvaleti sayılarının artması,
- Tarihi yapılara herkes düşünülerek fiziksel erişimin artırılması ve geliştirilmesi
- Nehir boyunca yaya yollarının geliştirilmesi ve bu yolların yönetim alanındaki diğer bölgelere erişiminin sağlanması,
- Yönetim alanındaki bölgeler arası toplu taşıma ve yaya ulaşımının sağlanması

- Çekim merkezleri oluşturulmasıdır (Anonim 2017).

Ziyaretçi yönetimi hazırlanırken belirlenen odak noktası alanda yaşayanlar ve alandaki değerler ile oluşturulacak çekim merkezlerine fayda sağlanmasıdır. Bu anlayış ilk olarak alanda yaşayanlar ve alanı ziyaret edenler ile ilgili beklentilerin sağlanmasını ve ikinci olarak asgari bozulma ile azami ekonomik fayda sağlama ilkeleri arasındaki dengenin kurulmasını gerektirmektedir. Liverpool Yönetim Planı'na göre bu ilkeler ancak alanın etkin tanıtımı ile ve çekim alanları arasında dünya miras alanları içinde ve dışında kalan alanları bütünleştirerek ve turistlerin alanın değerini diğerlerine duyurmalarını sağlayarak ve resmi yönetimsel bağlantılar kurarak gerçekleştirilebilir. Planda göz önünde tutulması gereken önemli bir nokta olarak, tüm mevcut ve olası çekim merkezlerinin yerel halkla bağlantılı olarak düşünülmesi gereği vurgulanmaktadır (Anonim 2017).

Yönetim Planlarında, ziyaretçi yönetimi hedefleri arasında, alanı ziyaret eden kişi sayısını artırma ve alanın özgünlüğünün ve değerinin olumsuz olarak etkilenmemesini sağlamak önemle yer almaktadır (Anonim 2017).

Liverpool yüksek sayıda ziyaretçiyi ağırlayabilecek kapasiteye sahiptir; ancak alanı ziyaret edenler ile alanda yaşayanların ihtiyaçlarını dengede tutmak gerekir. Yönetim planına göre ziyaret edenlerin sayısındaki aşırılık hem izdihama hem de alanda fiziksel hasara neden olabilir. Bu fiziksel hasar alana özgü niteliklerde ve değerlerde gerilemeye sebep olabilir. Ziyaretçi yönetim ekibi, ideal ziyaretçi kapasitesinin belirlenebildiği analiz ve görüntüleme yöntemleri ile çalışma yapmalıdır (Anonim 2017).

Turizm Stratejileri

Turizm stratejisi yönlendirici ilkeler kapsamında belirlenmiştir. Bu ilkeler:

- İş becerilerinin gelişimi ve gelişen bu becerilerle alanda iş gücü sağlanması,
- Belirli bir kalite seviyesine gelinmesi ve standartlaştırılması,
- Sürdürülebilirlik,
- Alana dışarıdan ve alanın kendi içerisinde her kesim için erişimdir.

Belirlenen ilkeler doğrultusunda yapılan uygulamalar şunlardır;

- Yönlendirici ve bilgilendirici tabelalar konulması,
- Alanda satışı gerçekleşecek yerel ürünler üzerine "Liverpool Dünya Mirası Kenti" etiketleri konulması,
- Alan için var olan internet hesaplarının aktif olarak kullanılması ve alanda ve alan ile ilgili gerçekleştirilecek etkinliklerle ilgili güncel bilgiler paylaşılması,
- Erişim yollarının düzenlenmesi,
- Alanda kültürel miras ile ilgili bir hafta sürecek festival gibi programlar düzenlenmesi etkinliklerle alanın ilgi çekici hale getirilmesi,
- Alana akademik kariyeri olan ziyaretçileri çekecek Mimarlık Festival Bienali'nin düzenlenmesidir (Anonim 2017).

İzleme

Liverpool Yönetim Planı'nda izleme başlığı aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır:

- Tescilli Yapı Bölgelerinin İzlenmesi
- Koruma Alanlarının İzlenmesi
- Sunumun İzlenmesi
- Eğitimin İzlenmesi
- Eylem Planının İzlenmesi

Liverpool farklı fonksiyonlardaki tarihi yapıların, kültürel peyzaj alanlarının ve koleksiyon ürünlerinin yüklediği değerlerler ile dünya miras alanı listesine girmiştir. Bu farklı değerler kendilerine özgü özelliklere göre farklı yollarla yönetilmelidir. Yerel Kayıt Ofisi, Sitler ve Anıtlar Tescili, Ulusal Anıt Tescili Merkezi, English Heritage, ve Liverpool Şehir konseyi değerler ile ilgili bilgilere ulaşılabilecek kuruluşlardır. Bu kuruluşlarda alandaki değerler ile ilgili fotoğraf, çizim, veri tabanları arşivleri mevcuttur. Alandaki plandan önce ve sonrası değişim gözlenmesi için bu arşivler önem taşımaktadırlar (Anonim 2017). Dünya Miras Komitesi tarafından izleme adına ihtiyaçların karşılanması amacı ile miras değerlerinin belirlenmesi, korunması ve

sunulabilmesi aynı zamanda mirasın eğitim ve bilinçlendirmedeki rolü üzerine odaklanılması öngörülmüştür.
Yönetim planı sürecinde tescilli yapıların sayısında ve niteliklerinde değişimler yaşanabilmektedir. Koruma alanları için bütünleyici planlama rehberi yoktur. Bütünleyici planlama rehberi yapılırken konusunda uzman kişilerin ve kuruluşların danışmanlıklarından faydalanılmalıdır (Anonim 2017).

Alan içerisindeki arkeolojik değerlerle ilgili her türlü planlama uygulamalarının, arkeolojik değerlerle ilgili her türlü değişikliğin, arkeolojik girdilerin nasıl kullanılacağının izlenmesi ve değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Koruma Alanlarının izlenmesi demek, risk altındaki tarihi yapıların, koruma planları ve aktivitelerini, bağış fonlarının ve seviyelerinin, gelişim kararlarının aktivitelerinin ve kalitesinin, ulaşım etkenlerinin etkilerinin izlenmesi demektir (Anonim 2017).

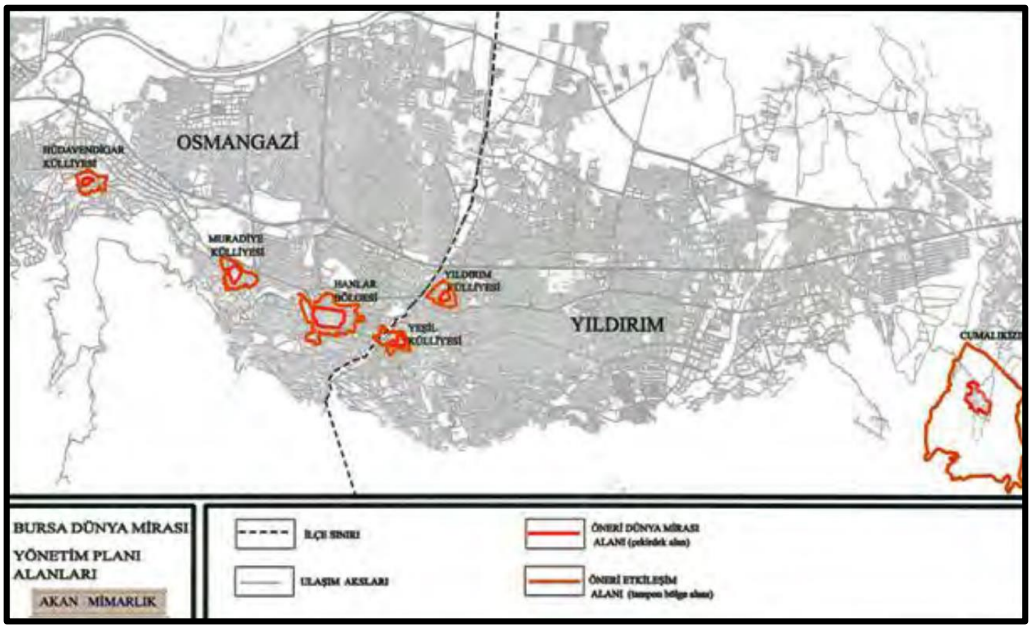
Planlama çalışmalarının sunulmasının izlenmesi için, değerlerin sayısının analiz edilmesi ve bu değerlerin tanıtımını yapan medya kuruluşlarındaki, kurumlardaki yayın ve görsel kalitesinin ölçülmesi gerekmektedir (Anonim 2017).

Eğitimin izlenmesi eğitim yerlerinden alana düzenlenen ziyaret sayılarının ve yönetim alanı çevresindeki eğitim yerlerinin eğitim şartlarının ve imkanlarının analizi ve izlenmesi konularını kapsar (Anonim 2017).

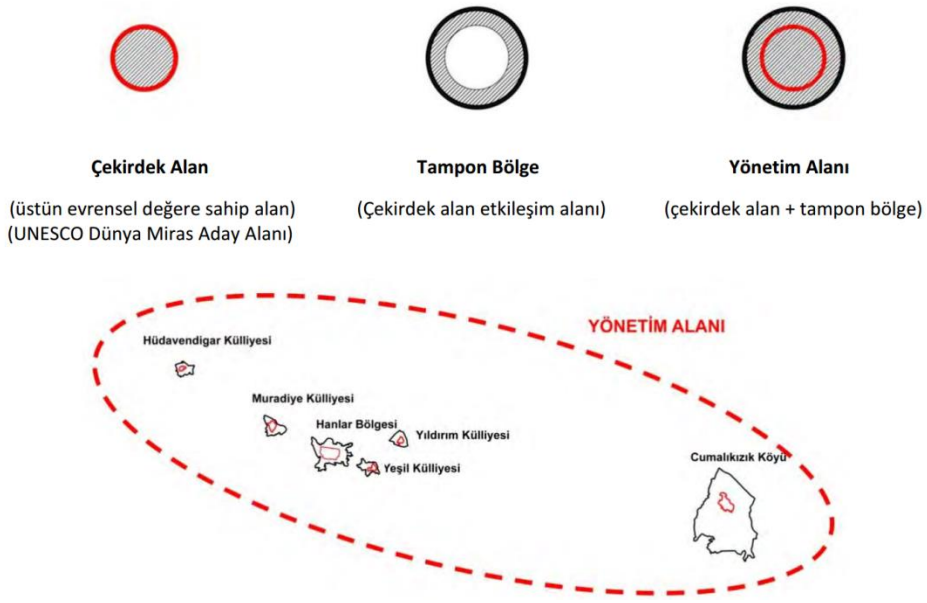
2012 yılında Dünya Mirası Komitesi, şehir merkezinin kuzeyindeki tarihi limanlık alanlarının yeniden inşa edilmesi için önerilen Liverpool Waters projesi sebebiyle, Liverpool Şehrini Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne yerleştirmiştir. Yapılması planlanan proje tersane alanlarının tersane olarak kullanılmayan 60 hektarlık alanına ofis, konut ve mağaza projesidir. Eğer proje kabul edilirse Liverpool üstün evrensel değerini tamamen kaybedebileceği, siluetin önemli ölçüde değişeceği, Liverpool'un önemli tarihi binalarına geri dönüşü olmayan hasaralar verileceği ve arkeolojik kalıntıların zarar görmesiyle şehrin kentsel peyzajının da dengesinin korunamayacağı öne sürülmüştür.

3.4. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı

Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı, Cumalıkızık Köyü ile Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri alanlarını kapsamaktadır. Şekil 3.7'de yönetim alan sınırlarının şehir içindeki konumu Şekil 3.8'de ise Bursa alan yönetim sınırları görülmektedir.

Şekil 3.7. Bursa ve Cumalıkızık yönetim alanının şehir içerisindeki konumu (Anonim 2013)

Şekil 3.8. Bursa alan yönetim planı sınırları (Anonim 2013)

Aday gösterilen bölgelerin çekirdek sınırları aşağıdaki kriterlere göre belirlenmiştir:
1. Dünya miras listesi adaylığı için alanın değerlerinin nedenlerini en iyi tanımlayacak şekilde belirlenmiştir.
2. Belirlenen sınırlardaki değerler yasal olarak korunmak için koruma alanı olarak belirlenmiştir.
3. Bu sınırlardaki değerler günümüze kadar orijinalliği ile muhafaza edilmiş ve bütünlüğünü korumaktadır..
4. Bu sınırlardaki alanlar Evrensel Değer'i ifade etmek için uygun görülmüştür.

Dünya miras listesine aday olarak belirlenen sınırlardaki değerlerin, kültürel miras ve tarihi çevrelerin korunması, korunurken yaşatılması ve değerlendirilmesi içi yeterli büyüklükte ve yönetime uygun olarak belirlenen alan ise yönetim alan sınırıdır.

Belirlenen alanlardan Hanlar Bölgesi içerisinde birçok sayıda çarşı, tarihi han ve pazarı barındıran ticaret merkezidir. Cumalıkızık ise kırsal yerleşim alanı olarak vakıf köyüdür ve Orhan Gazi Vakfına tahsis edilmiştir (Anonim 2013).

Hanlar Bölgesi'nin yönetim planının içinde kalacak alan sınırı belirlenirken, doğal ve kültürel peyzaj dikkate alınarak, bütünlüğü ve özgünlüğü korunmuş durumdaki anıtsal yapıların ve sokak dokusunu oluşturan tescilli sivil mimarlık örneği binaların tampon bölge sınırları içinde kalması göz önünde bulundurulmuştur (Anonim 2013).

Cumalıkızık Köyü, Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri, somut ve soyut tüm değerleri ile korunan, yaşatılan ve değerlendirilen yönetim alanı içerisindeki alanlardır. Yönetim Alanı içerisinde yer alan anıtsal ve sivil mimarlık örneği yapılar, dönemiyle aynı mimari anlayışla ve birçoğu asıl işlevlerini devam ettirecek şekilde korunmuştur (Anonim 2013). Bursa Miras Alanları 1, 2, 3, 4 ve 6. no'lu kriterler ile dünya miras listesine girmiştir.

Kriter 1: İnsanlığın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmesi

Orhan Gazinin Bursa'yı fethetmesi Osmanlının beylikten imparatorluğa dönüşmesi aşamalarında devlet olma aşamasının birinci adımı olarak kabul edilmiştir. Orhan

Gazinin şehrin imarına yeni bir yaklaşım getirerek, devleti kısa bir sürede bütün imkanlarıyla beraber kurması onun yaratıcı dehasının ürünü olarak kabul edilir. Orhan Bey, bölgenin çok uluslu yapısını göz önünde bulundurarak bölgede barışçıl bir politika ile ileri görüşlü bir yaklaşım sergileyip bölgede yapım ile ilgili kararlar almıştır. Bursa şehrinin Osmanlı başkenti kimliği ile günümüze kadar gelmesi ve Osmanlı devletinin içerisindeki çalışan sistemlerin sürekliliğinin gözlemlenmesi Osmanlı Devletinin var olma başarısının tesadüf olmadığının da göstergesidir (Anonim 2013).

Kriter 2: Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemesi

Orhan Gazi'nin şehrin imarına yeni bir yaklaşım getirerek külliyesini sur dışında inşa etmesi ondan sonraki sultanlar tarafından da kabul görmüştür. Bursa'daki bu yaklaşım daha sonra kurulan şehirlerin gelişiminde etkili olmuştur. Şehirlerin gelişimi sultanların yaptırmış olduğu külliyelerle şekillenmiştir Osmanlı şehirlerinde sosyal, dini ve kültürel yapılar cami, medrese, kütüphane çeşme gibi yapılar, şahıslar tarafınsan hayır amacıyla inşa ettirmekteydi. Han hamam, bedesten gibi gelir getirecek yapılar ise sosyal, dini ve kültürel yapıların işlevlerinin yerine getirebilmesi için yaptırılır ve bu yapılardan sağlanan kira gelirleri ve köylerden alınan vergi gelirleri vakıflara gönderilirdi. Vakıflar aracılığı ile bütün yapıların varlığının sürekliliği sağlanmaktaydı. Bursa külliyeler çevresinde oluşan ticaret ve eğitim alanları ile Osmanlı İslam dünyası şehirleri zerinde etkili olmuştur (Anonim 2013).

Osmanlı döneminin kuruluş dönemine ait kültürel ve dini etkilerle mimari bir üslup oluşmaya başlamış bu üslubun etkileri Osmanlı devletinin yayımcı politikasıyla Bizans bölgelerine yerleştikçe de kendisini göstermiştir (Anonim 2013).

Kriter 3: Yaşayan veya yok olan bir kültür geleneğinin veya uygarlığın istisnai, ender rastlanan bir temsilcisi olması

Osmanlı dönemindeki yaşamın bir yansıması olan esnaf kültürü ve kırsal hayatın şehre yakın bir şekilde varlığını sürdürmesi bölgede gözlenen devam eden bir durumdur. Osmanlıda ticaretin belirlenen standartlarla devlet kontrolünde yapılıyor olması lonca sisteminin kurulması ve işlemesi ile ilgilidir. Günümüzde esnaf odaları ve çarşı dernekleri ile lonca sisteminin devamlılığı gözlemlenebilmektedir (Anonim 2013).

Kriter 4: İnsanlık tarihinin önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olması

Bursa şehri yapı alanlarının planlı bir düzene sahip olması ile Osmanlının gelişmiş şehir örneklerindendir. Bursa stili ya da "⊥" plan olarak bilinen mimari plan Türk Osmanlı mimarlık tarihinde yer edinmiştir. Şehrin yerleşim planını şekillendiren külliyelerin merkezi olarak camiler inşa edilir bu camilerin inşa edileceği yer de külliyenin alanının en yüksek noktası olarak seçilirdi Ters T planının görüldüğü ilk camidir Orhan Camisidir (Anonim 2013).

Kriter 6: İstisnai evrensel önem taşıyan sanatsal veya edebi eserler, inançlar, fikirler, yaşayan gelenekler ve olaylarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olması

Osmanlı devletinin kurucuları olan Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin mezarlarının Bursa'da olması Osmanlı ailesinin Bursa'yla olan manevi ilişkisinin kopmamasına sebep olmuştur ve birçok Osmanlı ailesi üyesi Bursa da yaptırdıkları külliye alanları içerisinde gömülmelerini vasiyet etmişlerdir. Bursa şehri ile bağdaşmış olan Hacivat ve Karagöz karakterleri anlatımlara göre Orhan Külliyesinde çalışmakta olan ustalardandır ve Hacivat Karagöz gölge oyunu günümüzde UNESCO soyut kültürel miras listesinde yer almaktadır (Anonim 2013).

Bursa'da 88'i Büyükşehir Belediyesi sınırlarında olan toplam 161 sit alanı mevcuttur. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı Vizyonu Osmanlının kuruluş izlerini taşıyan Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyeleri ve Cumalıkızık Köyü'nün somut ve somut olmayan tüm değerlerini korumak, değerlendirmek, yaşatmak ve dünyaya miras olarak kalmasını

sağlamaktır. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nın Misyonu Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı alanı içerisinde bulunan, somut ve soyut kültürel ve doğal mirasın yönetiminin planlanması, alanın korunması ve kullanılması kullanılırken geliştirilmesi, planlama yapılırken ve yönetim planı uygulanırken paydaşların katımlının sağlanması, uygulamaların denetlenmesi, sürdürülebilir koruma anlayışlarının benimsenmesidir (Anonim 2013).

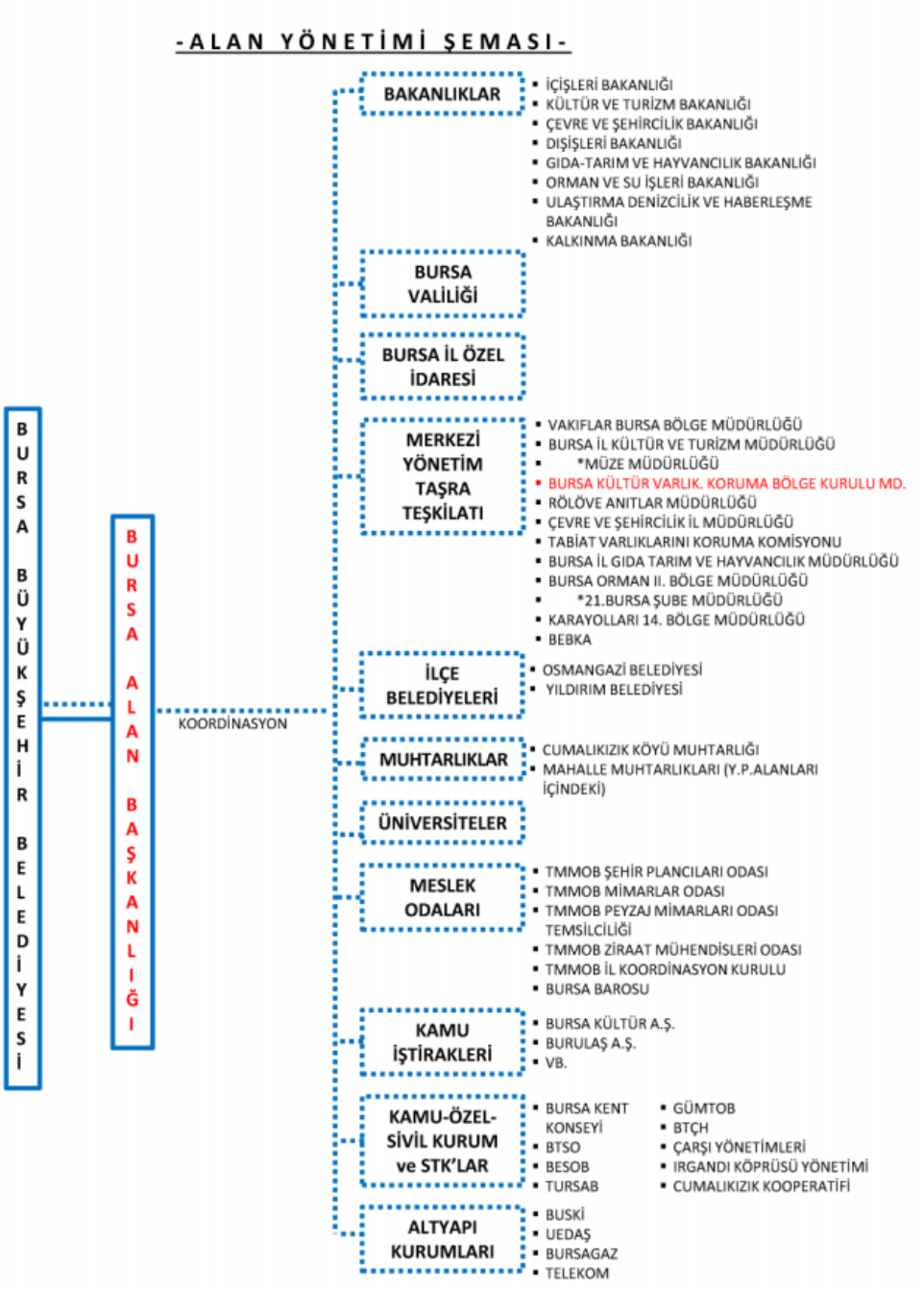
Paydaş Analizi Ve Finansal Kaynaklar

Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planında paydaşları Çizelge 3.4'te listelenmiştir. Bursa Alan Yönetimi Şeması Şekil 3.18'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.4. Bursa alan yönetimi paydaşları

Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planında Paydaşlar	
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
TOKİ	Karayolları 14. Bölge Müdürlüğü
İçişleri Bakanlığı	Osmangazi Kaymakamlığı
Bursa Valiliği	Yıldırım Kaymakamlığı
Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü	Bursa Valiliği
Bursa Büyükşehir Belediyesi	Sivil Toplum Kuruluşları
Osmangazi Belediyesi	Meslek Odaları
Yıldırım Belediyesi	Uludağ Üniversitesi
Cumalıkızık Köyü	Bursa Teknik Üniversitesi
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kadir Has Üniversitesi
İl Kültür Turizm Müdürlüğü	Yıldız Teknik Üniversitesi
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	İstanbul Teknik Üniversitesi
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Bursa Kent Konseyi
Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü	Bursa Tarihi Çarşı ve Hanlar Birliği Derneği
Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonu	Bursa Esnaf ve Sanatkârlar Birliği
İl Çevre Şehircilik Müdürlüğü	Bursa Ticaret ve Sanayi Odası
Kalkınma Bakanlığı	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı	Güney Marmara Turistik Oteller ve İşletmeciler Birliği
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Cumalıkızık Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	OTOSANSİT Yapı Kooperatifi
Bursa Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü	Irgandı Köprüsü Yönetimi

Bursa alan yönetim planında hangi eylem planlarının hangi kaynaklarla yapılacağı belirlenmemiştir. Yalızca planlanan eylemlerin yürütülmesinde finansal kaynakların hangi kurum veya kurumlarca karşılanabileceği ile ilgili öneriler yazılmıştır.

Şekil 3.9. Bursa alan yönetimi şeması (Anonim 2013)

Yönetim Planı'nda Vizyon, Hedefler ve Eylem Programının Belirlenmesi

Kültürel miras ve tarihi çevrelerin etkili ve belirlenen amaçlara uygun bir şekilde korunması, değerlendirilmesi ve korunurken yaşatılması için katılımcı yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Yönetim alanları ile ilgili ihtiyaçlara çözüm bulunabilmesi için alan ile ilgili konularda ilgisi, yetkisi olan herkesin katılımcı ve paydaş olarak planlara ve uygulamaya katılması gerekmektedir. Bunun başarılabilmesi için alanda yaşayanlarda, ilgililerde ve yetkililerde, kurum ve kuruluşlarda toplum bilincinin oluşturulması zorunluluktur. Yönetim planı oluşturulurken bu amaç göz önünde bulundurulup arama toplantıları yapılmıştır. Arama toplantılarının amacı katılımcıların ve paydaşların yönetim alanı için beklentilerini ve düşüncelerini anlayabilmektir (Anonim 2013).

Yapılan arama toplantılarının konuları çevresel düzen ve yaşam kalitesi, eğitim ve bilinçlendirme, ekonomik yapı, koruma ve planlama, kültürel yapı, acil durum, risk ve afet yönetimi, turizm ve tanıtım, ulaşım ve erişilebilirlik, yönetsel yapıdır.
Alanın korunması ve yönetilmesi ile ilgili kamu ve toplum bilincinin oluşturulması amacıyla gerçekleştirilen arama toplantıları sonucunda yedi konu belirlenmiş ve bu konular eylem planlarını şekillendirmiştir.

1. Yönetim ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler
2. Koruma Ve Planlamaya ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler
3. Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Yaşam ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler
4. Eğitim Ve Bilinçlendirmeyle ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler
5. Erişilebilirlik ve ulaşım ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler
6. Ziyaretçi Yönetimi ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler
7. Acil Durum ve Risk Yönetimi ile ilgili problemler, stratejiler ve hedefler

Bu konular yönetim planında Hanlar Bölgesi (Şekil 3.10) için ve Cumalıkızık Köyü (Şekil 3.11) için iki ayrı bölümde ele alınmıştır.

Şekil 3.10. Bursa Hanlar Bölgesi (Anonim 2019d)

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için yönetim alanında belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Yönetim alanı sınırları içerisinde birden fazla kurumun plan yapma ve uygulama yetkisinin olması sebebiyle yetki karmaşası durumu mevcuttur ve görev tanımları ve sınırlamalar yapılmamıştır. Müdahaleler için başvurulan ihale kanunundaki eksikliklerden kaynaklı kalifiye eleman eksikliği vardır ve uygulamalarda denetim eksikliğinden kaynaklı hatalar oluşmuştur (Anonim 2013).

Belirlenen Hedef:
Alanda görev tanımlamalarının yapılması ve yetki karmaşasının önüne geçilmesiyle beraber mevcut mevzuatın analiz edilmesi ve geliştirilmesidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Koruma mevzuatı incelenerek ve var olan yasal yetkilerin etkin kullanılması sağlanarak alanda yetkili kurumların yetki sınırları belirlenmeli ve ilgili paydaşlar bilgilendirmelidir. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı kararları üst ölçekli planlara yansıtılmalı ve yapılacak olan müdahalelerde ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu göz önünde tutulmalıdır. Uygulamalarda yapılan hatalarda cezai yaptırımlar olmalıdır. Müdahaleler restorasyon uygulamaları için teknik şartnameler oluşturulmalıdır (Anonim 2013).

Mevcut durum analizi 2:

Koruma alanlarındaki imar planları güncel değildir ve yetersiz kalmaktadır. Kurumlar arası iletişimsizlikten ve anlaşmazlıktan kaynaklı uzlaşma problemi mevcuttur. Paydaşlardan ve katılımcılardan gerekli koruma ve planı uygulama desteği alınamamaktadır.

Belirlenen Hedef:
Alanda mevcutta olan örgütlenmenin alan planına yönelik amaçlar doğrultusunda geliştirilmesidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Alanda korumayla ilgili kompleks olmayan çalışmalara izin verilebilmesi için izinlerinin belediyeler bünyesinde yetkilerin oluşturulmalıdır. Aynı şekilde alan içerisinde oluşturulacak planların alanın önce bağlı olduğu belediyelerde kontrolünün yapılması sonrasında koruma kuruluna iletilmesi gerekmektedir. Restorasyon çalışmaları için ilgili kurumlardan oluşacak ayrı bir yönetim mekanizması kurulmalıdır. Restorasyon birimi başlıca bir birim olmalıdır (Anonim 2013).

Mevcut durum analizi 3:

Alan yönetim planına katılımın sağlanması için toplumun beklentilerini ölçecek yapı kurulmamıştır. Bürokrasinin ağır işlemesinden kaynaklı planların uygulama aşamasına geçmesinde zaman yönetimi konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Alan yönetim planın bilinirliği artırılmalı ve benimsetilmelidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Alan yönetimi hakkında bilgilendirici tanıtıcı toplantıları düzenleyip paydaşların alanı ve planı benimsemeleri sağlanmalıdır. Paydaşların yönetim ve uygulama süreçlerinde aktif rol almaları için sivil toplum kuruluşlarından faydanılmalı ve etkin katılım için projeler geliştirilmelidir. Aynı zamanda paydaşların kendi aralarında da görüşmelerinin sağlanması için koordinasyon toplantıları düzenlenmeli paydaşlar birbirinden haberdar edilmeli bu amaçla eşgüdüm ve denetleme kurulunca birimler oluşturulmalıdır. Yönetim planını güncel tutabilmek için beş yılda bir planlarda güncelleme yapılmalıdır.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için Kültürel Değerler –Koruma ve Planlama için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Yönetim alanlarında aslına uygun ve afetlere karşı dayanıklı restorasyonlar yapılmamıştır. Yapılmış olan restorasyonların da birçoğunun izinsiz olması ve gereken bakımlarının yapılmamış olması. Restorasyonlarda işini bilen usta eksikliği yaşanmaktadır. Koruma alanları için gereken arşivlerde eksiklikler mevcuttur.

Belirlenen Hedef:
Koruma alanlarında restorasyon yapılacak yapılarda, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri göz önünde bulundurularak çağdaş koruma yaklaşımlarıyla beraber projelendirme yapılmalıdır ve uygulamalar bu bağlamda denetlenmelidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Yönetim alanlarına dahil olan ait tüm yapıların, sokakların alt yapı elemanları dahi gösterilecek şekilde rölöveleri hazırlanmalıdır. Restorasyonda çalışacak ekiplerden usta sertifikaları ve gerekli belgelerin istenmelidir. Restorasyon çalışması yapılan binalara yüklenecek işlev katılımcı yöntemlerle belirlenmelidir ve koruma kullanma dengesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Mevcut durum analizi 2:

Kültürel miras ve tarihi çevrelerin korunmasına ve yaşatılmasına yönelik bütüncül koruma anlayışıyla gelişen bir koruma planını mevcut değildir. Yetkili kurumlar bütüncül anlayışla ilgili yeterli duyarlılığa ve bilgiye sahip değillerdir buna bağlı olarak ortak bir bilgi birikimleri mevcut değildir. Bu durum standartlaşmanın önüne geçmektedir. Yönetim alanında siluet ruhsatsız yapılaşma ve bilinçsiz kararlar sebebiyle bozulmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Tarihi çevrelerde alan yönetim kararlarını bütüncül yaklaşımlarla almak ve sürdürülebilir planlar çevresinde korumayı sağlamaktır..

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Yönetim alanı ile ilgili alınan koruma kararlarının koruma amaçlı imar planı ile uyumunun sağlanması için koruma amaçlı imar planlarında gereken değişiklikler yapılmalıdır. Şehir içi yapı yükseklikleri belirlenmelidir. Toplumun alanlardan faydalanabilmesi için çevre düzenlemeleri yapılmalıdır. Arşivin korunması için çağın gerekliliği yapılmalı dijitalleştirilmelidir.

Mevcut durum analizi 3:

Uygulama çalışmalarında levhalarda, kaplamalarda ortak bir tasarım dili kullanılmamıştır kullanılan tasarımlarda özgün mimariye çoğunlukla uygun değildir. Alanlarda yönlendirme tabelalarında eksiklik vardır.

Belirlenen Hedef:
Ulusal ve uluslararası kurallar doğrultusunda alanda yapılacak uygulamalarda dil birliği oluşturmaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Uygulama çalışmalarında levhalarda, kaplamalarda özgün mimariye uygun ortak bir tasarım dili oluşturulmalıdır ve bunun için kentsel tasarım rehberi oluşturulmalıdır. Alanlarda yönlendirme tabelalarında eksiklik tamamlanmalı ve bilgilendirici olmalıdır.

Mevcut durum analizi 4:

Tarihi yapılar tahrip olma durumuyla karşı karşıyadır, bazı eserler bozulmuş durumdadır ve alandaki bazı tarihi yapıların tescilleri yoktur.

Belirlenen Hedef:
Kültürel mirasın ve tarihi çevrelerin fiziksel olarak tahrip olması ve hatta yok olması ile ilgili durum analizleri yapılmalı önlemler alınmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Tarihi çevrelerde yıkılmış, tahrip olmuş eserler için periyodik olarak durum tespit çalışması yapılmalıdır. Tescil fişleri güncellenmelidir. Restorasyon çalışmaları projelendirilirken yalıtım ve drenaj detayları da projelendirilmelidir.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için Sosyal –Ekonomik – Çevresel – Yaşam Kalitesi için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Hanlar Bölgesi şehirden yaşam olarak kopmuş durumdadır Hanlar Bölgesine insanlar tarafından bakış sadece bulunduğu alana ekonomik katkı sağlaması olarak kalmıştır. Hanlar bölgesinin kullanıcı profili sınırlıdır. Öğrenciler bölgeyi kullanmamaktadır. Ticaret merkezi olmasına rağmen avm müşterileri bölgeye alışveriş için gelmemektedir.

Belirlenen Hedef:
Alanların geçmişten gelen özgün karakteristik özelliklerini yaşatmaları için çeşitli faaliyetlerle kullanımları artırılmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Alanın tanıtımı ve anlaşılması için yapılması planlana kültürel etkinliklerin yayılması için medyanın aktif olarak kullanılmalıdır. Alanların özgün karakteristik özeliklerini ön plana çıkaracak ve tanıtımını yapacak organizasyonlar geliştirilmelidir. Alanda alışverişi artıracak etkinliklerin planlanmalıdır. Üniversite öğrencilerinin beklentileri ölçülmeli ve öğrencilere yönelik alanlarda etkinlikler planlanmalıdır.

Mevcut durum analizi 2:

Sürdürülebilir bir finansal model mevcut değildir. Yönetim alanlarında Avm sayısı artmıştır. Yönetim alanındaki külliyeler çevresindeki esnaf yok olmak üzeredir. Yerel üretim durma noktasına gelmiştir.

Belirlenen Hedef:
Sürdürülebilir bir finans modeli oluşturulmak için ilgili kurum ve kuruluşların katılımı sağlanmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Alanda koruma kullanma dengesi göz önde bulundurularak tarihi binalara işlev verilmelidir. Ekonomik yapılanma için ilgili kurum ve kuruluşlarla ve kullanıcılarla bir araya gelip ticari işlevlere karar verilmelidir. Durma noktasına gelen yerel üretimi

canlandırmak için esnaflarda düzenlemelere gidilmeli, beklentiler ölçülmeli, öneriler getirilmelidir ve e-ticaretin tanıtımı yapılmalıdır.

Mevcut durum analizi 3:

Yönetim alanında yaşayanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikli alanlar yetersizdir. Bakımsızlık ve kirliliğinin önüne geçilememiştir

Belirlenen Hedef:
Yönetim alanlarında yaşam kalitesini koruma kullanma dengesini göz önünde bulundurarak artırmaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Yönetim Alanında kirliliği ve sebeplerini tespit edip ilgili kurumlarla ve katılımcılarla kirlilik ortadan kaldırılacaktır. İlgili kurumlarla çevre bilincinin oluşturulacağı çalışmalar yapılacaktır. Alanlarda kaliteli yaşamı oluşturmak için çevre düzenlemeleri yapılacaktır.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için Eğitim ve Bilinçlendirme için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi

Alanın değerinin yeteri kadar anlaşılamamıştır ve gelecek nesillere de doğru bir şekilde anlatımda eksik kalınmıştır. Tarihimizi oluşturan değerleri korumanın neden önemli olduğu gelecek nesillere aktarılamamaktadır. Alanlardaki esnaf imajı genç kuşağa ilgi çekici gelmemektedir. Esnaf hem özgün değerlerini koruyup hem de günümüze adapte olamamıştır.

Belirlenen Hedef:
Yönetim Alanının tarihi ve kültürel değerlerinin korunması ve yaşatılmasını sağlamak amacıyla alanda yaşayan, çalışan, alanı ziyaret eden ve alanla ilgili çalışmalarda bulunanlarda her seviyede bilinç oluşturmak ve farkındalığı arttırmaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler:
Ulusal ve uluslararası platformlarda koruma konusunda düzenlenen etkinlik ve eğitimlere, alanın korunması ile ilgili çalışan kurum ve kuruluşlardaki personellerin katılımı sağlanacaktır. Eğitim çalışmalarına fon sağlanacaktır. Yönetim Alanlarında tarihi koruma ve kültürel bilinci arttırmak amacıyla için kültür turları düzenlenecektir Tarihi çevre ve kültürel mirasın korunması konusunda öğrencilere okullarda temelde eğitim verilmelidir. Çocuklar için uzmanlar gözetiminde görsel eğitim uygulamaları oluşturulmalıdır. Yetişkinler için medya kullanılarak çeşitli kültür programları oluşturulmalıdır. Tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının korunması, değerlendirilmesi ve yaşatılması için maddi ve manevi katkıda bulunan kişilerin teşvik amaçlı ön plana çıkarılması gereklidir.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için Erişilebilirlik ve Ulaşım için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Yönetim alan bölgelerine toplu taşıma araçları yetersiz kalmaktadır. Yoğun kullanılan trafik aksları yönetim alanlarına yakın olduğu için sarsıntı ve trafik sorun yaratmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Toplu taşıma noktalarının planlanması verimli ve kullanılabilir şekilde düzenlenmelidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Taşıma türleri arasında transfer merkezlerinden aktarma noktaları oluşturulmalıdır. Oluşturulan bu aktarma noktaları mevcut ulaşım ağına bağlantılı olacak şekilde

planlanmalıdır ve sadece yerli turistin değil yabancı turistin kullanabilmesi için ödeme yöntemleri geliştirilmelidir.

Mevcut durum analizi 2:

Külliyeler Bölgesi ile Hanlar Bölgesi arasında yaya kaldırımları ve engelli yolları yetersiz ve düzensiz durumdadır. Alanda bisiklet yolu yoktur. Bilgilendirme tabelalarının bir standardı yoktur.

Belirlenen Hedef:
Yayaların ve engellilerin, her kesimin erişim sınırının olmadığı ulaşım sistemi yapmak.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Toplumun bütün kesimi göz önüne alınarak uluslararası tasarım ilkeleri benimsenerek, insancıl sağlıklı tasarım ilkeleriyle yaya, engelli, taşıt yollarının tasarımının yapılması gereklidir. Bilgilendirici ve yönlendirici tabelalar düzenlenecek ve standardı belirlenecektir.

Mevcut durum analizi 3:

Hanlar bölgesindeki mevcut dükkanların servis ihtiyacından kaynaklı yükleme ve boşaltma alanlarının sokak dokusunun darlığından dolayı sorun yaşattığı görülmüştür. Mevcut otopark alanları ihtiyacı karşılamamaktadır.

Belirlemen Hedef:
Alan yönetim sınırları içerisindeki otopark sorununun çözülmesidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Mevcut dükkanlar için gereken servis hizmetlerinin verilmesi için yolların yoğunluk saatleri tespit edilip planlama yapılmalıdır. Alan yönetim sınırları içerisindeki otopark ihtiyacını analiz edilmelidir. Bu analiz yapılırken sadece yaşayanlar değil tüm

katılımcılar göz önünde bulundurulmalıdır. Boş alanların ve yıkımı tescillenmiş binaların kontrolsüz bir şekilde otopark olarak kullanılması engellenmelidir.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için Turizm - Tanıtım – Ziyaretçi Yönetimi için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Turizm Master Planını bulunmadığı için hedeflenen turist profili, kültürel mirasın turizme faydasının ne olacağı, gezi güzergahları ve turistlerin konaklaması için alanlar belirli değildir.

Belirlenen hedef:
Yönetim alanının turist potansiyelini arttırmak için çalışmalar yapılmalıdır ve turistlerin kültürel miras ve tarihi çevrelerde verimli zaman geçirmeleri sağlanmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Turizm master planı alan yönetim planı ile paralel olarak hazırlanmalı ve uygulamaya sokulmalıdır. Ziyaretçi yönetim planı oluşturulmalı ve hedeflenen turist profili belirlenip ona uygun çalışmalar yapılmalı konaklama tesisleri kurulmalıdır.

Mevcut durum analizi 2:

Yönetim alanının tanıtımında eksiklik vardır yeterli ve doğru bilgi akışı medya ve tanırım broşürleri ile sağlanmamaktadır. Somut kültürel mirasın yanında soyut kültürel miras unutulmaya yüz tutmuştur.

Belirlenen Hedef:
Alanın tanıtılması ve bilgi akışının sağlanması için etkili çağımızı uygun tanıtım alanları oluşturulmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Ulusal uluslararası düzeyde yönetim alanının tanıtımı yapılmalıdır. Alanı doğru bir şekilde anlatan bilgilendirme tabelaları ve broşürleri uzman görüşü alınarak hazırlanmalı ve sadece alan da değil şehrin değişik bölgelerinde oluşturulan tanıtım ofislerinde bulundurulmalıdır. Sadece somut kültürel miras değil soyut kültürel miras için de tanıtım ofisleri kurulmalıdır.

Mevcut durum analizi 3:

Alanlarda bulunan turizm ofislerinin sayıca azdır ve külliyelerde rehberlik ve danışma büroları yoktur.

Belirlenen Hedef:
Tanıtım ve rehberlik kalitesini artıracak sistem kurmaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Yönetim alan sınırları içerisinde ve şehrin çeşitli yerlerinde rehberlik ve danışma ofisleri oluşturulmalıdır. Kültürel miras ve tarihi çevrelerle ilgili tanıtım videoları oluşturulmalı ve şehirde her kesime ulaşabilmek için kamuya açık yerlerde gösterimi yapılmalıdır.

Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri için Acil Durum ve Afet Yönetimi için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:
Alanın afet yönetim planı yoktur.

Belirlenen Hedef:
Yönetim alanında risk ve tehlikeleri belirlemek, kurumlar arası eşgüdüm sağlanarak politikalar oluşturmak

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Uzmanlarla beraber acil durum ve afet yönetim planı hazırlanmalıdır.

Mevcut durum analizi 2:
Yönetim alanındaki kültürel miras varlıklarının depreme karşı dayanıklılığının tespiti bir raporu yoktur. Tarihi yapılarda ne problemi gözlenmiştir. Bölgede zaman zaman su baskınları meydana gelmektedir.

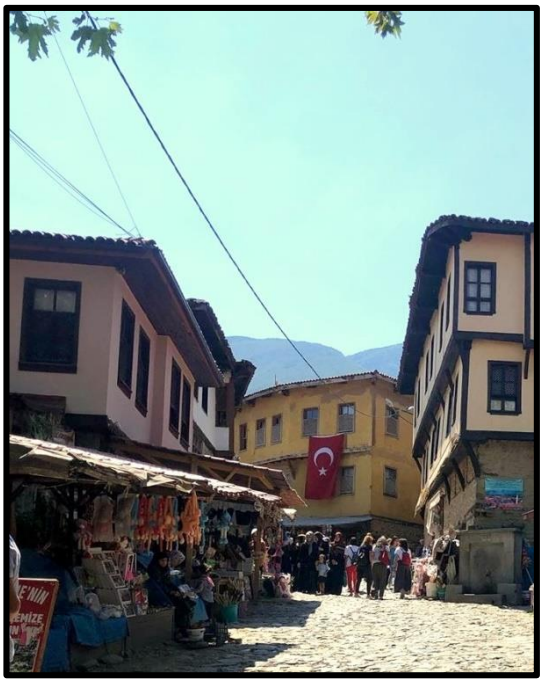
Belirlenen Hedef:
Tarihi çevrelerde ve kültür varlıklarında acil durum ve afetler karşısında önlemler alınmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Uluslar arası düzeyde tarihi yapılara acil durum müdahale yöntemleri öğrenilecektir ve bu konuda yöntemler geliştirilecektir, kullanıcılar acil durum ve afet konusunda eğitilecektir. Tarihi yapıların risk analizleri çıkarılacaktır.

Mevcut durum analizi 3:
Yönetim alanında güvenlik problemi vardır.

Belirlenen Hedef:
Güvenliğin bir problem olması ortadan kaldırılmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Uzmanlarla beraber güvenlik sorununu çözmek için uygulamalar yapılacaktır. Güvenlik sağlanması konusunda kamudan destek alınacaktır. Toplum bilinçlendirilecektir.

Şekil 3.11. Bursa Cumalıkızık Köyü

Bursa Cumalıkızık için yönetim alanında belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Alan yönetim planı sınırlarında Koruma İmar Planının eksik ve yetersiz olmasından kaynaklı problemler oluşmaktadır. Koruma yasasıyla beraber alanda yaşayan insanların hayat kalitesinde düşüş olması.

Belirlenen Hedef:
Yönetim alanındaki mevcut mevzuat incelenmeli eksiklikler tespit edilmedi ve giderilmelidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Mevzuatta ve yasalarda belirlenen eksikliklere müdahale edilecektir. Koruma imar planları alan yönetim planları ile paralel uygulanacaktır. Restorasyon uygulamalarında kontrol ve denetim mekanizması kurulacaktır.

Mevcut durum analizi 2:

Köydeki yetkili kurumlar arasında görev paylaşımları anlaşılamamıştır, kurumlar arası koordinasyon ve eşgüdüm eksikliği mevcuttur.

Belirlenen Hedef:
Köy alanındaki yetkili kurumlar arası görev dağılımı ve eşgüdümü net bir şekilde sağlanacaktır

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Alanla ilgi üst düzey plan gerekmeyen koruma kararlarının belediyelerce çözülmesi gerekmektedir. Kurumlar arası koordinasyon toplantıları gerçekleştirilmesi ve eşgüdüm sağlanmalıdır, yasal düzenlemeler açıklık kalmamalıdır. Yaşayarak koruma kavramı benimsenmeli ve ihtiyaca yönelik planlamalar yapılmalıdır.

Bursa Cumalıkızık için Kültürel Değerler –Koruma ve Planlama için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1

Restorasyon projeleri uluslar arası standartlarda yapılmamaktadır ve restorasyon yapılırken denetim ve kontrol eksikliği bulunmaktadır. Köyde kestane ağacı özgün yapı malzemesidir fakat günümüzde bulunamamaktadır. Restorasyon çalışmalarında usta eksikliği bulunmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Köy ve çevresinde yapılacak olan restorasyon uygulama projeleri çağdaş koruma yaklaşımlarıyla beraber uluslar arası standartlarda çizilecektir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Özgün malzeme bulabilmek için gerekli araştırmaların yapılacaktır. Koruma ve restorasyon ile ile ilgili uygulama yapan şirketlerde uzman ve usta sayısı artırılacaktır.

Mevcut durum analizi 2:

Köyün tarihi dokuda kullanıyor olmasıyla beraber koruma kullanma dengesi belirlenmemiştir ve gerekli tasarım nitelikleri projelendirilmemiştir.

Belirlenen Hedef:
Tarihi kırsal yerleşim alanı olan Cumalıkızık'ı ve çevresini sürdürülebilir ve bütüncül koruma anlayışıyla korumak, yaşatmak ve değerlendirmektir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Alanın ihtiyaçlarını, yönetim planından beklentileri, şikayetleri öğrenebilmek için bir denetim mekanizması oluşturulmalıdır. Bu mekanizma alanda sürekli var olmalıdır. Uygulanacak koruma planları sadece köy sınırlarıyla kalmayıp çevresini bütüncül yaklaşımla ele alacaktır.

Bursa Cumalıkızık için Sosyal, Ekonomik, Çevresel, Yaşam Kalitesi için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1:

Köyün turizmden para kazanmaya başlamasıyla tarım ve hayvancılıkla uğraşma istediği köylüde azalmış ve bitme noktasına gelmiştir. Tarım alanları düzensiz alanlar olmaya başlamıştır talan edilmiştir bu düzensizlikten güvenlik problemi de ortaya çıkmıştır.

Belirlenen Hedef:
Köyde tarımı destekleyici ekonomi modeli oluşturulmalıdır bu model uygulatılmalıdır ve alanlarda güvenlik sağlanmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Tarım ile üretilen ürünlerin pazarlanmasının yapılması için platformlar oluşturulacaktır. Köy için de şehir de tarım ürünlerinin tanıtımı yapılarak satışın sağlanacağı alanlar

oluşturulacaktır. Tarım fuarları düzenlenip çevre iller ve diğer üreticilerle görüşmeler sağlanacaktır. Köye özgü tarımsal ürünlerin markalaşması için çalışmalar yapılacaktır. Tarım köyde oluşmakta olan turizm ile birleştirilip ziyaretçilere interaktif katılımlı tarım ile ilgili aktiviteler oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır.

Mevcut durum analizi 2:

Köyde yaşayanların ekonomik refah seviyeleri düşüktür. Köy de çağdaş ve gerçekçi bir finans modeli yoktur bu sebeple yatırımlar bilinçsiz harcanmaktadır, satış yapılan tezgahlar ve ürünler düzene ve standarda sahip değildir

Belirlenen Hedef:
Köy için uzmanlarla beraber finans modeli oluşturmaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Köyde finansal kalkınmanın sağlanması için uzmanlar ve köy halkının katılıyla çalışmalar yapma gerekir. Köyde tezgahlarda ve satılan ürünlerde standartlar belirlenmelidir. Sponsorluk sağlanabilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Mevcut durum analizi 3:

Köydeki mevcut Pazar yerinin düzensizliğinin yarattığı görüntü bozukluğu ve kontrolsüz gürültü alanı ziyaret eden kişilerin rahatsız olduğu bir durumdur. Köy evlerindeki kısıtlamalar ve eksiklikler yaşayanların yaşam kalitesini düşürmektedir.

Belirlenen Hedef:
Çevre kalitesini artırırken aynı zamanda köydeki yaşam kalitesini de artırmak.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Tezgahlarda satış yapanlara bilinçlendirici anlatımlar yapılmalıdır. Konutlarda eksikliklerin giderilmesi için koruma planları çağa uygun şekilde planlanmalı ve

uygulamada denetlenmelidir. Koruma kullanma dengesi göz önünde bulundurularak altyapı ve yapıdaki eksiklikler giderilmelidir

Mevcut durum analizi 4:

Kırsal yerleşim kültürünün sürdürülmesinde sıkıntılar yaşanmaktadır göç ile beraber sosyal yapıda olumsuz değişimler yaşanmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Kırsal yerleşimin sürdürülebilirliği için göç sebebini analiz etmek ve engellemek için çalışmalar yapmaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Göçün sebeplerinin anlaşılması için köy halkına anketler yapılmalıdır. Köye bağlılığın sağlanabilmesi için çalışmalar yapılmalıdır bu çalışmalar köy halkıyla beraber şekillendirilmedir.

Bursa Cumalıkızık için Eğitim Ve Bilinçlendirme için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi
Köyde yaşayan gençlerin köyün geleneklerini ve özelliklerini iyi bilmiyor olmaları kültürel miras ve tarihi çevrelerin korunması konusunda yanlış fikirlere sahip olmalarına sebep olmuştur. Bu sebeple köy kendine has özelliklerini kaybetmeye başlamıştır.

Belirlenen Hedef:
Köyde katılımcı yaklaşımlarla beraber kültürel değerler korunmalı, tanıtılmalı, anlatılmalı, değerlendirilme ve yaşatılmalıdır. Katılımcılarda koruma ve yaşatma bilinci ve farkındalığı üst düzeye çıkarılmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Köyde yaşayanlara köyün kültürel ve tarihsel değerini orada yaşayan önceki neslin aktarması sağlanmalıdır. Kaçak yapılar konusunda toplum bilinçlendirilmeli ve yaşayanların katılımı ile bu sorun çözülmelidir. Köyün tarihi ve kültürel değerleri ile ilgili okullarda ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle eğitim merkezlerinde bilgilendirmeler yapılmalıdır. Köyde yaşayan halk korumayla ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilinçlendirilmelidir. Köyde rehberlik hizmeti o köyde yaşayan insanlar sağlamalıdır. Köy içinde kooperatifler kurulmalıdır.

Bursa Cumalıkızık için Erişilebilirlik ve Ulaşım için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1
Kentsel ölçekte ulaşım imkanlarının sınırlı olması

Belirlenen Hedef:
Köyün Bursa şehir içi toplu taşıma sistemine bağlantısının organize edilmesi ve süreleri kısaltan çözümler bulunmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Yönetim alanına ulaşımın şehir merkezinden kolaylaştırılması gerekir. Taşıt türleri arasında transfer merkezlerinden aktarma noktaları oluşturulmalıdır. Oluşturulan bu aktarma noktaları mevcut ulaşım ağına bağlantılı olacak şekilde planlanmalıdır ve sadece yerli turistin değil yabancı turistin kullanabilmesi için ödeme yöntemleri geliştirilmelidir.

Mevcut durum analizi 2

Köyde otopark sorunu mevcuttur.

Belirlenen Hedef:
Köy içi düzenlemeler yaparak otopark sorunu çözülecektir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Köyde tespit edilen güzergahlarda özel dizayn edilmiş araçlarla ring seferleri uygulaması başlatılacaktır. Otopark alanları köy dışında çözülecektir.

Bursa Cumalıkızık için Turizm, Tanıtım ve Ziyaretçi Yönetimi için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:
Mevcut durum analizi 1

Köyün özellikleri analiz edilerek oluşturulmuş bir master plan olmadığı için ziyaretçi yönetim planı da yoktur bununla beraber konaklama problemi de doğmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Köyün özellikleri analiz edilip turizm ve ziyaretçiler için yönetim planı oluşturulmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Ziyaretçi yönetim planı ile köyün taşıyabileceği insan kapasitesi analiz edilmeli ve yapılacak olan planları üst ölçekli yönetim planları ile paralel işlemelidir. Köye özgü turizm aktiviteleri geliştirilmeli gezi güzergahları oluşturulmalıdır. Konaklama için özgün mimari yapı korunarak tesisler oluşturulmalıdır.

Mevcut durum analizi 2

Köyün tanıtımı yapılırken kitlelere ulaşmada yetersiz kalınmaktadır. Turizm ve tanıtım ofisleri yeterli sayıda değildir.

Belirlenen Hedef:
Köyün tanıtımını sağlayacak ofislerin ve rehberlik hizmetlerinin belirli bir standarda getirilmesidir.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Köyün markalaşmaya gitmesi için hibelerle desteklenip sponsorlar bulunmalıdır. Köyün tanıtımını sadece ofislerde değil daha geniş kitlelere ulaşabilmek için gezi yazarlığı yapan, gezi programları yapan işinde uzman kişiler köye davet edilecektir. Köyün tanıtımı yabancı dillerde de yapılacaktır. Köy halkına da yabancı dil öğretilecektir. Yerli ve yabancı turiste rehberlik hizmetini köy halkı yapacaktır.

Bursa Cumalıkızık için Acil Durum Ve Afet Yönetimi için belirlenmiş olan hedefler yapılmış olan durum analizleri ve eylem planları aşağıdaki gibidir:

Mevcut durum analizi 1
Restorasyon uygulamalarının doğal afetlere karşısında başarılı bir uygulama olmadığı gözlenmiştir. Köydeki sokakların darlığı acil durumlarda yapılara ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Herhangi bir afet durumda alt yapının yetersiz olduğu görülmektedir.

Belirlenen Hedef:
Yönetim alanında ve çevresinde acil durum ve afetler için önlemler alınacaktır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;
Yönetim alanı ve çevresi için risk analizleri çıkartılmalıdır. Acil durum ve afet durumunda tarihi alanlara müdahalenin uluslara arası platformda nasıl olması gerektiği araştırılmalı ve bu konuda köy halkı da bilinçlendirilmeli eğitimler verilmelidir. Köy tahliye planları geliştirilmelidir. Yollardaki kısıtlamalardan dolayı araçla müdahale edilemeyecek alanlara köy halkının müdahaleyi yapabilmesi için tatbikatlar yapılmalıdır.

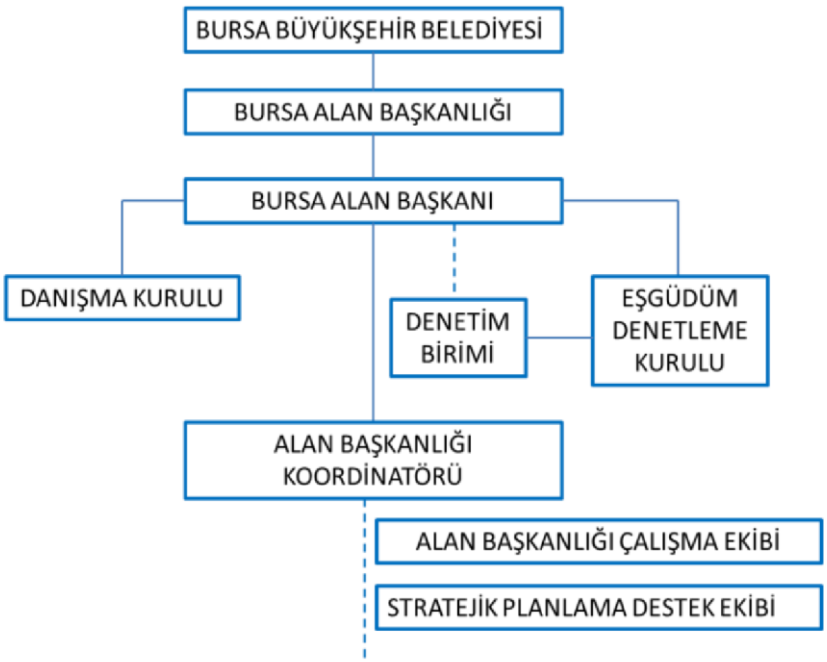
Mevcut durum analizi 2

Köyde güvenlik problemi yaşanmaktadır.

Belirlenen Hedef:
Güvenliğin köyde yaşayanların desteğiyle sağlanmalıdır.

Bu hedefe ulaşmak için belirlenen eylemler;

Köyde yaşayanlar bilinçlendirilmelidir. Uzman kişilerden oluşan güvenlik ekipleri köyde kontrolü sağlamalıdır.

Şekil 3.12. Bursa alan başkanlığı organizasyon şeması (Anonim 2013)

Şekil 3.12'de Bursa alan yönetim başkanlığı organizasyon şeması gösterilmiştir. Organizasyon şemasındaki birimlerin görev tanımlarına yönetim planında yer verilmemiştir. Yönetim planı tarihi çevrelerin ve kültürel miras alanlarının korunması, yaşatılması ve değerlendirilmesi için çalışan kurumlarla ortak çalışma yapılmasını sağlamak için önemlidir. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı alan başkanlığınca oluşturulmuştur. Alan başkanlığı yönetmelik gereği alan başkanı ve uzmanların oluşturduğu bir çalışma takımı ile danışma ve eş güdüm denetleme kurulundan oluşmuştur. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nda mevcut durum analizleri ve hedefler belirlenmiş fakat eylem planlarında ucu açık genel ifadelere yer verilmiştir. Eylemin tam olarak hangi kurumla, hangi finansal kaynaklarla ve en önemlisi nasıl yapılacağı tanımlanmamıştır. Eylemin istenilen sonuca varması için gereken tanımlar yapılmamıştır.

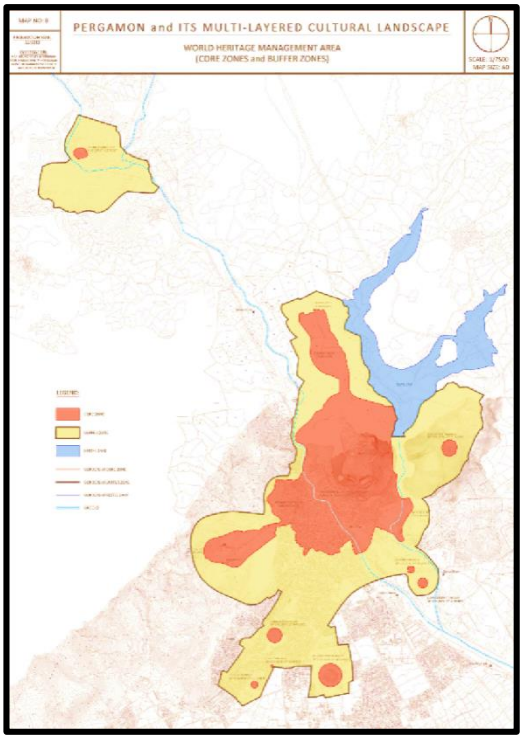
3.5. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planı

Dokuz farklı miras alanı ve tampon bölgeleriyle Bergama için, 2011 yılında Bergama Belediyesi tarafından Bergama Alan Yönetim Başkanlığı kurularak, Dünya Miras Listesine giriş süreci başlamıştır. Kültürel katmanlarıyla, doğal miras alanlarıyla 2014 yılında Bergama UNESCO Dünya Miras Listesine alınmıştır.

Bergama Yönetim Planı Sınırları

Dünya Miras Listesindeki 9 farklı miras alanı ve tampon bölgesiyle Bergama için su kemerleri, Kale Tepsi, Kızıl Avlu, Selinos ve çevresi, tümülüsleri ve Kyble kutsal alanı ile Bergama şehrinin büyük bir bölümünü kaplayan yönetim sınırları belirlenmiştir.

Şekil 3.13'te gösterilen Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planı sınırlarında sarı ile işaretlenen bölge mimari miras alanlarını içeren yönetim sınırlarını, kırmızı ile işaretlenen bölge ise tampon bölgeleri göstermektedir.

Şekil 3.13. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı sınırları (Anonim 2016)

Bergama miras alanları 1,2,3,4 ve 5 nolu kriter ile Dünya Miras Listesine girmiştir.

Kriter 1:İnsanın yaratıcı dehasının bir başyapıtını temsil etmesi;

Bergama kültürel peyzaj alanı; kent planlama ögeleri, tiyatro ve tapınakların inşa teknikleri, sanat yapıları ve teknikleri, altyapı ve kanal sistemleri ile insanın yaratıcı dehasının istisnai örneklerini taşımaktadır.

Kriter 2: Bir zaman zarfı içinde veya dünyanın bir kültürel alanında, mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı alanlarındaki gelişmeler ile ilgili insani değerler arasında önemli bir alışverişi sergilemesi;

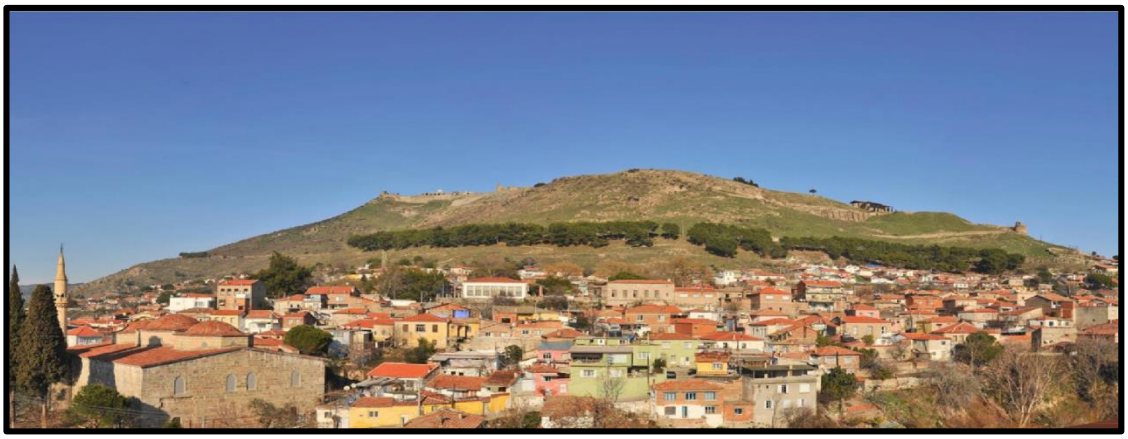
Bergama kültürel peyzaj alanı doğu ve batı medeniyetlerinin kesişim konumunda yer almaktadır. Günümüze ulaşan tek Helenistik başkenttir. Tapınak, sunak ve gymnasionlarda kullanılan galeriler, teraslama ve perde duvar teknikleri dikkat çekmektedir ve bir çok dönemde etkileri gözlenebilmektedir. Bergamada kullanılan heykeltıraş teknikleri de daha sonra Roma şehirlerinde gözlenmektedir. Bergamadaki kentsel planlama yaklaşımları sadece Roma Döneminde değil Bizans Döneminde de gözlemlenmektedir. Bergama Hellistik, Roma ve Bizans Dönemlerinin kentsel, mimari ve kültürel yaklaşımlarının izlerinin görüldüğü nadir örneklerdendir.

Kriter 3: Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir uygarlığa yönelik ünik veya en azından istisnai bir tanıklık üstlenmesi;

Bergama Asklepieionu, antik dönemin en önemli tıp merkezlerinden biridir. Antik dönemde inşa edilen çeşme günümüzde hala kullanılmaktadır. Eczacılığın kurucusu olan Galenos'un Asklepieion‘da eğitim almıştır ve dönemde kullanılan ilaç ve tedavi yöntemleri yazıtlarda korunmaktadır (Anonim 2016).

Kızıl Avlu, derenin üzerine inşa edilmesiyle ve inşasında kullanılan yapı teknikleri ile Roma dönemi tapınaklarında kendine özgü özellikler taşımaktadır. Alanda İncilde geçen

yedi kiliseden biri mevcuttur aynı zamanda çok tanrılı dinlere ev sahipliği yapmakta ve içerisinde aynı zamanda bir cami yer almaktadır. Tümülüsler antik çapın eşsiz örneklerindendir. Bergama'daki açık hava tapınakları taşıdıkları kültürel ve mimari değerler ile istisnai önemdedir. Şekil 3.14'te çok katmanlı Bergama Kentinden bir görüntü ile Antik Dönem Akropolis, Osmanlı'dan kalma kent dokusu ve Roma Dönemi yapısı Kızıl Avlu görülebilmektedir.

Şekil 3.14. Bergama (Anonim 2016)

Kriter 4: İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olması;

Helenistik dönem başkenti olma özelliği ile eşsiz kültürel peyzaj alanlarına sahip olan Bergama inşa teknikleri ve yapı tipleri ile eşsiz bir örnektir.
Su kanal sistemleri, tiyatrolar, bodrum kata sahip perde duvarlı galeriler, sağlık binaları bütünselliği ile Bergama'da çok katmanlı bir kültürel ve mimari peyzaj alanı oluşturmaktadır (Anonim 2016).

Özellikle geri döndürülemez değişimin etkisi altında hassas hale geldiği zaman, bir kültürün veya insanın çevresiyle etkileşiminin temsilcisi olan geleneksel insan yerleşiminin, arazi kullanımının veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması:

Kybele kültünün Roma'ya verilmesi Romanın Anadolu kültürüyle tanışmasına vesile olmuş ve Doğu Roma İmparatorluğunun kuruluş süreçlerinde etkili bir dönemi başlatmıştır. Kızıl Avlu mimari ve dinsel özellikleri ile eşsiz değere sahiptir. Kızıl Avlu içerisine inşa edilen kilise, cami, sinagog ve çoktanrılı dinlerin yapısına uygun anıtlar dinsel ve kültürel değerlerin buluşma noktası özelliğindedir.

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzajı Alan Yönetimi Planı aşamaları:

- Alanın Tanımlanması, Kültürel Miras Değerlerinin Belirlenmesi ve Öneminin Anlatılması
- Paydaşlar, katılım, finansal kaynaklarının belirlenmesi
- Hedeflerin ve eylem planlarının oluşturulması
- Sürdürülebilirlik ve İzleme

Alanın ve Kültürel Miras Değerlerinin Tanımlanması ve Öneminin Anlatılması

Bergama su kemerleri, Kale Tepsi, Kızıl Avlu, Selinos ve çevresi, tümülüsleri ve Kyble kutsal alanları ile birlikte, somut ve soyut kültürel miras değerleri, mimari miras değerleri, arkeolojik değerleri, doğal ve kentsel sit alanlarının hepsini bir arada bulundurması ile değerli ve özgün bir değere sahiptir. Şekil 3.15'te Bergama Kent dokusu ve tepe tümülüsü görülmektedir.

Şekil 3.15. Kızıl Avlu ve kent dokusu (Anonim 2016)

Paydaşlar, Katılım ve Finansal Kaynaklar

Planın hazırlanması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde eşgüdümün sağlanabilmesi, yönetim planın herkes tarafından benimsenmesi ve yönetim planın istenilen hedeflere ulaşmasının sağlanması için, alan ile ilgili koruma ve yaşatma çalımlarında gönüllü, yöneyimde karar verici ve karadan etkilenen tüm paydaşlara ulaşılmasına önem verilmiştir. Katılımcılar ile Bergama Yönetim Planı'ndan beklentileri, kültürel ve mimari değerlerin yaşatılarak korunması ile ilgili fikirleri, hedeflerin ve eylem planlarının oluşturulması ile ilgili görüşleri için görüşmeler düzenlenmiştir. Bu yaklaşım yönetiminin sürdürülebilir kılınmasında önemli bir yaklaşımdır. Katılımcılarla düzenlenen bu görüşmelerle birlikte alan yönetim başkanlığı ile beraber çalışacak, işbirliği yapacak danışma ve eşgüdüm denetleme kurulları da oluşturulmuştur. Çizelge 3.5te danışma kurulunda yer alan kurum ve kuruluşlar, Çizelge 3. 6'da eşgüdüm ve denetleme kurulundaki kurum ve kuruluşlar listelenmiştir.

Çizelge 3.5. Bergama Yönetim Planı'nda danışma kurulu katılımcıları

DANIŞMA KURULUNDA YER ALAN KURUM VE KURULUŞLAR
Kültür ve Turizm Bakanlığı
İzmir Valiliği – İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Bergama Belediyesi
Alman Arkeoloji Enstitüsü
ICOMOS Türkiye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
E.Ü. Bergama Meslek Yüksek Okulu
Dokuz Eylül Üniversitesi – Mimarlık Fakültesi
Ege Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü
Bergama Ticaret Odası
Bergama Amatör Fotograf Sanatı Derneği
Bergamayı Sevenler Turizm Derneği
Bergama Kültür ve Turizm Derneği
Hera Otel
Ulu Cami Mahallesi Muhtarlığı

Çizelge 3.6. Bergama Yönetim Planı'nda eşgüdüm ve denetleme kurulu katılımcıları

EŞGÜDÜM ve DENETLEME KURULUNDA YER ALAN KURUM VE KURULUŞLAR
Alan Başkanı – Bergama Belediyesi
Kültür ve Turizm Bakanlığı
İzmir Valiliği – İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Bergama Kaymakamlığı- Bergama Müze Müdürlüğü
ICOMOS Türkiye
Bergama Belediyesi
Bergama Kazı Başkanlığı
Ege Üniversitesi Rektörlüğü
E.Ü. Bergama Meslek Yüksek Okulu
İZKA
Vakıflar İzmir Bölge Müdürlüğü
DSİ 2. Bölge Müdürlüğü
Bergama Ticaret Odası
BERKSAV
Selçuk Mahallesi Muhtarlığı

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planının finansal planlaması; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kalkınma Ajansları ile Vakıflar Genel Müdürlüğünden sağlanacak finansal kaynak gibi merkezi kaynaklar, kanunlarla belirlenen katkı paylarının oluşturduğu yerel yönetim kaynakları ve özel sektörden sağlanacak finansal kaynaklar ile yapılmıştır.

Hedeflerin ve Eylem Planlarının Oluşturulması

Bergama Yönetim Planının vizyonu; tarihin çeşitli dönemlerinin kültürel, mimari ve doğal miras değerlerine ev sahipliği yapan Bergama'yı, koruma bilincinin oluşturulduğu tüm katılımcılarla beraber bütüncül bir şekilde koruyup, üstün evrensel değerlerin gelecek nesillere kalmasını sağlamaktır. Bu koruma gerçekleştirilirken aynı zamanda bir sonraki nesillerin, Bergama' da Bergama'nın değerleriyle yaşamayı ayrıcalık olarak görüp, Bergama'da yaşamak isteyen nesilleri olmasını sağlamaktır.

Bergama Yönetim Planın misyonu; Bergama'nın sahip olduğu tüm değerlerin korunmasında etkili olacak katılımcıların eksiksiz ve doğru bilgiyi edindiğini güvence

altına almak, katılımcılar arası eşgüdümü sağlayarak bütüncül koruma anlayışını benimsetip toplum ile beraber Bergama'yı korumak, Bergama'yı kororken de sorumlu turizm yaratmaktır (Anonim 2016).

Belirlenen bu vizyon ve misyonlarlar doğrultusunda ve alanda yapılan SWOT analizi çalışmalarıyla, yönetim alanının eylem temaları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu eylem temalarına uygun hedefler belirlenmiş, bu hedeflerin gerçekleşmesi için de eylem planları oluşturulmuştur.

Oluşturulan beş eylem teması; Bergama kültürel peyzajının bütüncül şekilde korunması ve yönetimi (tema1), araştırma eğitim ve farkındalık geliştirme (tema 2), çevrenin korunması (tema 3) somut olmayan kültürel mirasın korunması tema4) ve sorumlu turizm yaratmadır (tema 5).

Oluşturulan tema 1 doğrultusunda belirlenen hedefler ve eylem planlar;

Alamın üstün evrensel değerlerini oluşturan tüm değerlerinin tespit edilip arşivlenmesi ve değerlerin tescillerinin yapılıp sonraki kuşaklara bırakılması gerekir. Alanındaki değerlerin korunması gereken yenilemeler yapılmalı bu yenilemeler yapılırken izlenmelidir. Herkes için afet yönetim planı hazırlanmalıdır ve oluşturulan yönetim planı sürdürülebilir kılınmalıdır (Anonim 2016). Belirlenen bu hedefler doğrultusunda oluşturulan 34 eylem planı yönetim planında yer almaktadır. Aşağıda, oluşturulan eylem planları özetlenecektir (Çizelge 3.7).

Yönetim alanındaki değerlerin tespit ve tescilinde uygulanacak izleme çalışmaları için Boğaziçi kandilli rasathanesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi ile protokol sağlanacak, izleme çalışmaları raporlanacak şeffaflık ve bilgilendirme için katılımcılarla paylaşılacaktır. Aynı zamanda oluşturulan bu raporların koruma uygulamalarına katkısı için ilgili kurumlarla veri akışı sağlanacaktır. Yapılmakta olan bakım ve restorasyon çalışmalarına devam edilecektir, işlevini yitirmiş değerlerin işlevlendirilmesi ve korunması için İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) ile işbirliği ve ortak çalışma yürüterek

projeler geliştirilecektir. Analizler yapıldıktan sonra bazı alanlarda kamulaştırma uygulanarak ziyarete açılacaktır.

Tümülüsler ve çevresi, Selino deresi çevresi, Bedesten, Tabaklar Hamam, Kale Tepesi arkasında kalan Roma Dönemi su kemerleri, günümüzde yerleşim alanları içinde kalan Roma dönemi kent tiyatrosu ve çevresi yaşatarak koruma anlayışıyla işlevlendirilerek ve yaya ulaşımı sağlanarak projelendirilecektir. Yönetim alanı sınırlarındaki işyerlerinin tabela ve dış cephelerine standartlar getirilecektir.

Doğal afetler ve acil durumlar için, afet yönetim planı oluşturmak. Bu plan oluşturulurken afet öncesi ve sonrası durumlar için katılımcıların bilinçlendirilmesi için bilgilendirici programlar ve çalışmalar düzenleyip görsel, yazılı faaliyetler gerçekleştirilecektir. Herkesin afet yönetim planında var olması için özel ihtiyaçlı ve engelli vatandaşlar için ilgili kuruluşlar ve vatandaşlar bilinçlendirilip bilgilendirilecektir.

Katılımcı yaklaşımların öneminin vurgulandığı yönetim planında, yönetim planının her evresinde katılımcıların etkili olması ve sorumluluk alması için düzenli olarak mahallelerde toplantılar ve ev ziyaretleri düzenleyip beklenti ve gidişat takip edilecektir. Yıllık raporlar şeffaf bir şekilde internet üzerinden ve basılı ürünlerle, tabelalarla paylaşılacaktır.

Katılımcı yaklaşımların öneminin vurgulandığı yönetim planında, yönetim planının her evresinde katılımcıların etkili olması ve sorumluluk alması için düzenli olarak mahallelerde toplantılar ve ev ziyaretleri düzenleyip beklenti ve gidişat takip edilecektir. Yıllık raporlar şeffaf bir şekilde internet üzerinden ve basılı ürünlerle, tabelalarla paylaşılacaktır.

Türkiye Dünya Miras Kentleri Birliği'nin kurulması için çalışmalar düzenlenecektir.
Karayolları Genel Müdürlü ile iletişim halinde olup yönetim alanında değerler tehdit eden karayol güzergâhları düzenlenecek, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü ile iletişime geçilip alanı tehdit eden yatırımlar hakkında

görüşülecektir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile aynı zamanda bilgilendirme sistemi oluşturulacak Bergama çevresindeki büyük çaplı yatırımlarda düzenli olarak bilgilendirmeler yapılması sağlanacaktır. Uygulamalar için gereken fon, yatırım ve sponsorluklar için çalışmalar öne alınacaktır.

Çizelge 3.7. Bergama kültürel peyzajının bütüncül şekilde korunması ve yönetimi ile ilgili hedefler ve eylem planları

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER
BERGAMA KÜLTÜREL PEYZAJININ BÜTÜNCÜL ŞEKİLDE KORUNMASI VE YÖNETİMİ	Bergama'nın üstün evrensel değerlerini yansıtan, arkeolojik, kentsel ve peyzaj değerlerinin tespit ve tescillerinin yapılması, alanda gerekli restorasyonların yapılması ve izlenmesi, üstün evrensel değerlerin gelecek nesillere aktarılması.	Dünya miras alanı ve tampon bölgenin düzenli olarak disiplinler arası işbirliği ile izlenmesi, izlemelerin kayıt altına alınması ve kayıtların koruma uygulamaları sürecine veri olarak aktarılması.
	Herkes İçin Afet Yönetim Planı hazırlanması	Doğal afetler ve acil durumlar için, afet yönetim planı oluşturmak. Bu plan oluşturulurken afet öncesi ve sonrası durumlar için katılımcıların bilinçlendirilmesi için bilgilendirici programlar ve çalışmalar düzenleyip görsel, yazılı faaliyetler gerçekleştirilecektir. Herkesin afet yönetim planında var olması için özel ihtiyaçlı ve engelli vatandaşlar için ilgili kuruluşlar ve vatandaşlar bilinçlendirilip bilgilendirilecektir.
	Alan yönetimi planında katılım ve sürdürülebilirliğin sağlanması	Katılımcı yaklaşımların öneminin vurgulandığı yönetim planında, yönetim planının her evresinde katılımcıların etkili olması ve sorumluluk alması sağlanacak.

Oluşturulan tema 2 doğrultusunda belirlenen hedefler ve eylem planlar;

Bergama'da yaşayan her yaştan ve her iş grubundan insanın, alanı ziyaret eden her yaş grubundan insanın Bergama ‘da olmaktan zevk almaları sağlanabilmelidir. Yönetim alanındaki değerler için bilgilendirici ve Bergama dışındaki faaliyetlerde de kullanılabilecek aynı zamanda alanın tanıtımını sağlayacak ürünler ortaya konmalıdır.Eğitim ve bilimsel etkinliklerde, alanın değerlerine bütüncül olarak yaklaşılacaktır. Belirlenen bu hedefler doğrultusunda oluşturulan on iki eylem planı yönetim planında yer almaktadır. Aşağıda, oluşturulan eylem planları özetlenecektir (Çizelge 3.8).

Katılımcıların özellikle de yerel halkın yönetim alanına erişimi kolaylaştırılacak ve düzenli geziler ve bilgilendirici etkinlikler organize edilecektir. Alanın değerlerini ortaya koymak için konsept müzeler oluşturulacaktır.

Yönetim alanında araştırma ve eğitim çalışmaları yürütmek için bulunan ve ziyaret eden öğrencilere, bilim insanlarına ve kesimden araştırmacıya rehberlik ve ulaşım hizmeti sunulacaktır, alan için oluşturulan bilgi kaynaklarına erişimleri sağlanacaktır.

Yerel halkın özel günlerini ve toplanmalarını yönetim alanında organize etmeleri sağlanacaktır.

Yönetim alanının değerlerini anlatan, belgesel ve filmler hazırlanacaktır. Okullarda eğitim programlarına yönetim alanı değerlerinin korunması ve yaşatılmasına yönelik çalımalar eklenecektir. Ziyaretçiler için birçok dilde bilgilendirici materyalleri hazırlanacaktır.

Bergama'daki çok kültürlü etkileşimi ortaya çıkarmak için alanın çok katmanlı yapısının ele alınması ile ilgili çalışmalara yapan kurum ve kişilerin yaygınlaşması için her türlü finansal ve kaynak desteği sağlanacaktır.

Ege Üniversitesi ile ortak yürütülen Uluslararası Bergama Sempozyumları düzenlenmeye devam edilecektir. Seyyahların Gözüyle Tarih İçinde Bergama ismiyle kitap basılacaktır. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ile orta yürütülen Bergama Kentsel Sit Alanı Konut Analizleri çalışması devam edecektir. Michigan Üniversitesi'nin alana gerçekleştirdiği ziyaretlere destek verilecektir.

Çizelge 3.8. Araştırma ve farkındalık geliştirme ile ilgili hedef ve eylem planları

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER
ARAŞTIRMA EĞİTİM VE FARKINDALIK GELİŞTİRME	Yerel toplumun, ziyaretçilerin ve öğrencilerin doğal, somut ve somut olmayan kü ltürel mirasların yaşatılmasına aktif katılımını destekleyerek, Bergama'da yaşamaktan daha fazla keyif almalarını sağlamak.	Katılımcıların özellikle de yerel halkın yönetim alanına erişimi kolaylaştırılacak ve düzenli geziler ve bilgilendirici etkinlikler organize edilecektir. Alanın değerlerini ortaya koymak için konsept müzeler oluşturulacaktır.
	Bergama'nın üstün evrensel değerlerini yansıtan doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasların tespit ve tescil çalışmalarına devam edilmesi. Mirasları tanıtıcı ve farklı etkinliklerde kullanılabilecek nitelikte çeşitli bilgilendirici materyallerin hazırlanması.	Yerel halkın özel günlerini ve toplanmalarını yönetim alanında organize etmeleri sağlanacaktır.Yönetim alanının değerlerini anlatan, belgesel ve filmler hazırlanacaktır. Okullarda eğitim programlarına yönetim alanı değerlerinin korunması ve yaşatılmasına yönelik çalımalar eklenecektir. Ziyaretçiler için birçok dilde bilgilendirici materyalleri hazırlanacaktır.
	Bergama'nın üstün evrensel değerlerinin eğitim ve bilimsel çalışmalarda bütüncül şekilde ele alınması.	Yönetim alanında araştırma ve eğitim çalışmaları yürütmek için bulunan ve ziyaret eden öğrencilere, bilim insanlarına ve kesimden araştırmacıya rehberlik ve ulaşım hizmeti sunulacaktır, alan için oluşturulan bilgi kaynaklarına erişimleri sağlanacaktır

Oluşturulan tema 3 doğrultusunda belirlenen hedefler ve eylem planlar;

Yönetim alanındaki doğal mirasların değerlerinin tespit edilip arşivlenmesi ve değerlerin tescillerinin yapılıp sonraki kuşaklara bırakılması gerekir. Doğal mirasın korunmasında etkili olan tüm katılımcılarda bilinç oluşturmaktır.

Belirlenen bu hedefler doğrultusunda oluşturulan dokuz eylem planı yönetim planında yer almaktadır. Aşağıda, oluşturulan eylem planları özetlenecektir (Çizelge 3.9).

Yönetim alanındaki doğal mirasın değerlerinin tespit ve tescilinde uygulanacak izleme çalışmaları planlanacaktır, bu çalışmaların sonuçları arşivlenecektir. Bu arşivler katılımcılarla paylaşılacaktır.

Yerel halk ile doğal miras alanlarının etkileşimini sağlamak için, özel günler ve toplanmalarla ilgili organizasyonların yönetim alanında organize edilmeleri sağlanacaktır.

Bergama Kozak Yaylasında yetiştirilen çam fıstığının kalitesinin ve doğal miras alanlarının hava kalitesinin korunması için bilimsel çalışmalar yapılacaktır.

Doğal miras alanları için doğal afetler ve acil durumlara karşı afet yönetim planı oluşturulacaktır. Bu plan oluşturulurken afet öncesi ve sonrası durumlar için katılımcıların bilinçlendirilmesi için bilgilendirici programlar ve çalışmalar düzenleyip görsel, yazılı faaliyetler gerçekleştirilecektir.

Doğal miras alanlarını tanıtan ve bu alanlarla ilgili bilinç oluşturan tanıtımlar ve bilgilendirme etkinlikleri düzenlenecektir.

Bergama'nın eczacılık tarihindeki önemini ortaya çıkarmak için Tıbbi Bitkiler Bahçesi oluşturulacaktır. Yönetim alanı içerisinde egzoz salınımını azaltmak için motorlu taşıt girişini azaltıp, yaya yolları düzenlenecektir.

Çizelge 3.9. Çevrenin korunması ile ilgili hedefler ve eylem planları

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER
ÇEVRENİN KORUNMASI	Bergama'nın doğal miraslarının tespit ve tescil çalışmalarının düzenli şekilde yapılması	Yönetim alanındaki doğal mirasın değerlerinin tespit ve tescilinde uygulanacak izleme çalışmaları planlanacaktır, bu çalışmaların sonuçları arşivlenecektir. Bu arşivler katılımcılarla paylaşılacaktır.
	Doğal mirasların korunması için halkta, yereldeki kamu kurumlarında ve genel olarak karar verici mercilerde farkındalık yaratmak	Doğal miras alanlarını tanıtan ve bu alanlarla ilgili bilinç oluşturan tanıtımlar ve bilgilendirme etkinlikleri düzenlenecektir.Doğal miras alanları için doğal afetler ve acil durumlara karşı afet yönetim planı oluşturulacaktır. Bu plan oluşturulurken afet öncesi ve sonrası durumlar için katılımcıların bilinçlendirilmesi için bilgilendirici programlar ve çalışmalar düzenleyip görsel, yazılı faaliyetler gerçekleştirilecektir. Bergama'nın eczacılık tarihindeki önemini ortaya çıkarmak için Tıbbi Bitkiler Bahçesi oluşturulacaktır. Yönetim alanı içerisinde egzoz salınımını azaltmak için motorlu taşıt girişini azaltıp, yaya yolları düzenlenecektir.

Oluşturulan tema 4 doğrultusunda belirlenen hedefler ve eylem planlar;

Yönetim alanı içerisinde yaşatılmaya devam edilen soyut kültürel miras değerlerini korumak ve geleceğe taşınmak. Soyut kültürel miras değerlerinin yaşanılan çağa ve günlük hayata ayak uydurulmasının sağlamaktır.

Belirlenen bu hedefler doğrultusunda oluşturulan yedi eylem planı yönetim planında yer almaktadır. Aşağıda, oluşturulan eylem planları özetlenecektir (Çizelge 3.10).

Yönetim alanındaki soyut mirasın değerlerinin tespit ve tescilinde uygulanacak izleme çalışmaları planlanacaktır, bu çalışmaların sonuçları arşivlenecektir. Bu arşivler katılımcılarla paylaşılacaktır.

Yok olma tehdidiyle karşı karşıya olan soyut kültürel miras değerlerinin ortaya çıkarılacak ve bu değerler hakkında bilinç oluşturulacaktır. Okullarda, Belediyelerin Eğitim Merkezlerinde ve Halk eğitim Merkezlerinde soyut kültürel miras çalışmalarına zaman ayrılacaktır.

Soyut kültürel miras günlük hayatta kullanılan ürünlere adapte edilecektir. Ev kadınlarına gelir modeli oluşturmak üzere soyut kültürel miras el emeği sanatlara ve hediyelik eşyalara dönüşecektir bu amaçla dernekler ve kooperatifler oluşturulacaktır.

Çizelge 3.10. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ile ilgili hedefler ve eylem planları

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI	Bergama ve çevresinde sürdürülen tüm somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunması ve gelecek nesillere aktarılmas	Yönetim alanındaki soyut mirasın değerlerinin tespit ve tescilinde uygulanacak izleme çalışmaları planlanacaktır, bu çalışmaların sonuçları arşivlenecektir. Bu arşivler katılımcılarla paylaşılacaktır.Yok olma tehdidiyle karşı karşıya olan soyut kültürel miras değerlerinin ortaya çıkarılacak ve bu değerler hakkında bilinç oluşturulacaktır. Okullarda, Belediyelerin Eğitim Merkezlerinde ve Halk eğitim Merkezlerinde soyut kültürel miras çalışmalarına zaman ayrılacaktır.
	Somut olmayan kültürel miras uygulamalarının modern tasarımlar ve yeniden işlevlendirmeler ile güncel yaşama adapte edilmesi	Soyut kültürel miras günlük hayatta kullanılan ürünlere adapte edilecektir. Ev kadınlarına gelir modeli oluşturmak üzere soyut kültürel miras el emeği sanatlara ve hediyelik eşyalara dönüşecektir bu amaçla dernekler ve kooperatifler oluşturulacaktır.

Oluşturulan tema 5 doğrultusunda belirlenen hedefler ve eylem planlar;

Yönetim alanının bütün miras değerlerini ve üstün evrensel değerlerini ortaya koyan bütüncül ve katılımcı yaklaşımlarla tanıtımını yapan etkinliklerle ve bilgilendirme toplantılarıyla ziyaretçi yönetimini oluşturmak. Bu ziyaretçi yönetimiyle aynı zamanda alanda konaklama sayısını artırmaktır.

Belirlenen bu hedefler doğrultusunda oluşturulan on yedi eylem planı yönetim planında yer almaktadır. Aşağıda, oluşturulan eylem planları özetlenecektir (Çizelge 3.11).

İzmir ve çevresindeki Dünya Mirası aday alanları ve Dünya miras alaları için 1/25.000 ölçekli Turizm Geliştirme Planı hazırlanacaktır.

Yönetim alanın somut ve soyut tüm değerlerini göz önünde bulundurarak gezi güzergahları oluşturulacaktır ve bu güzergahlar tanıtıcı ve bilgilendirici tabela, levha, basılı ve görsel yayın ile tüm katılımcılarla paylaşılacaktır. Turizmin canlanması konusunda teşvikler gerçekleştirilecektir.

2015 yılında başlamış olan Kuzey Ege'nin İncileri turizm destinasyonu yaratma çalışmasına katkı sağlanacaktır. Yönetim alanında oluşturulacak gezi güzergâhlarına yerel tur rehberleri görevlendirilecektir.

Yönetim alanı ve çevresinde konaklama imkânları artırılacak ve konaklama yerlerinden hizmet kalitesi için standartlar oluşturulacaktır. Bu oluşturulan standartlar çerçevesinde denetim birimleri oluşturulacaktır.

Yönetim alanın değerlerinin ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtımlarının yapılması için birçok dilde tanırım ürünleri, animasyonalar, filmler, broşürler hazırlanacaktır. Bu hazırlanan ürünler çeşitli platformlarda sergilenecektir. Ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtım ve bilgilendirme amaçlı stantlar kurulacaktır. Yönetim planını eksiksiz olarak anlatan ve güncellemelerin paylaşıldığı web sitesi kurulacaktır.

Çizelge 3.11. Sorumlu turizm yaratma konusu ile ilgili hedefler ve eylem planları

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER
SORUMLU TURİZM YARATMA	Ziyaretçilerin B ergama ve çevresindeki kültürel, somut olmayan ve doğal mirasların bütüncül şekilde yaşamasını sağlayacak uygun ve bilgilendirici ziyaret yönetim sisteminin kurulması ve geliştirilmesi.	Turizm Geliştirme Planı hazırlanacaktır.Yönetim alanın somut ve soyut tüm değerlerini göz önünde bulundurarak gezi güzergahları oluşturulacaktır ve bu güzergahlar tanıtıcı ve bilgilendirici tabela, levha, basılı ve görsel yayın ile tüm katılımcılarla paylaşılacaktır. Turizmin canlanması konusunda teşvikler gerçekleştirilecektir. Yönetim alanında oluşturulacak gezi güzergahlarına yerel tur rehberleri görevlendirilecektir.
	Ziyaretçilerin geceleme sayılarının artırılması	Yönetim alanı ve çevresinde konaklama imkanları artırılacak ve konaklama yerlerinden hizmet kalitesi için standartlar oluşturulacaktır. Bu oluşturulan standartlar çerçevesinde denetim birimleri oluşturulacaktır.
	Bergama'nın üstün evrensel değerleri ve doğal, miraslarını ve Somut olmayan kültürel mi ras unsurlarını birlikte ele alan bütüncül tanıtım ve farkındalık faaliyetleri yürütmek .	Yönetim alanın değerlerinin ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtımlarının yapılması için birçok dilde tanırım ürünleri hazırlanacaktır. Ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtım ve bilgilendirme amaçlı stantlar kurulacaktır.Web sitesi kurulacaktır.

Sürdürülebilirlik ve İzleme

Yönetimin sürdürülebilirliğinin sağlanması için katılımcıların rolü anlaşılmıştır ve plana etkisi olabilecek herkese ulaşabilmek için yönetim planı şeffaf bir şekilde kurumlarda ve internet sayfalarında paylaşılmıştır. Belediye planın vizyon ve misyonlarını yerel halkın erişebileceği noktalara asmıştır. Yönetim planı sürecinin her aşamasındaki bilgilendirmeler katılımcılarla paylaşılacaktır.

Yönetim alanın izlenebilmesi için belirlenen hedef ve eylemlerin gerçekleşmesiyle ilgili analizler ve raporlama çalışmaları yapılacaktır. Hazırlanan bu raporlar Kültür ve Turizm Bakanlığında, sivil toplum kuruluşlarında, Bergama belediyesinde yayınlanacaktır.
Planlanan hedefler ve eylem planları beş yılda bir gözden geçirilecek, incelenecek ve gereken revizyonlar yönetim olanına işlenecektir (Anonim 2016).

4. BULGULAR

Bu bölümde Dünyadan ve Türkiye'den incelenen, yönetim sınırlarında mimari kültürel miras bulunan, arkeolojik kalıntılardan ziyade yer üstünde tarihi çevreleri barındıran, alan yönetim planları beş yıllık revize süreçlerini geçirmiş olan ve güncelleme çalışmalarının yapılmış veya yapılıyor olduğu Bath, Liverpool, Bursa ve Bergama alan yönetim planları değerlendirilmiştir.

4.1. İncelenen Yönetim Planları İçin Çizelgeler Oluşturulması

Yönetim planlarının sürdürülebilirlik anlamındaki başarısı, sorunun doğru tespiti yapıldıktan sonra çözüme yönelik eylemlerin doğru kurgulanmasına eylemlerin hangi örgütsel yapı ile kimlerle gerçekleştirileceğinin belirlenmesine, yürütmenin koordinasyonu ile sonuçların ölçülebilir sistemler ile denetlenmesine bağlıdır. Bu bağlamda yapılmış olan literatür çalışması ile sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli görülen maddeler oluşturulmuş ve yönetim planları incelendikten sonra bu maddeler altında her yönetim planının sonunda planlar değerlendirilmiştir**.** Bu maddeler yönetim planında da koruma yönetimi ile ilgili, yetki mevzuat ve katılım ile ilgili, sosyal ve ekonomik alanlarla ilgili, eğitim ve bilinçlendirme ile ilgili, acil durum yönetimi ile ilgili hedeflerle beraber, yönetim planları hazırlanırken paydaşlara ulaşımı, yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizmanın varlığı ve alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağının belirlenmesini kapsar. Alan yönetim planlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli görülen maddeler altında yönetim planları incelenmiştir Bath Şehri için Çizelge 4.1, Liverpool Şehri için Çizelge 4.2, Bursa Şehri için Çizelge 4.3, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı için Çizelge 4.4 oluşturulmuştur.

Çizelge 4.1. Bath Şehri Yönetim Planı değerlendirilmesi

Bath		
Yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler	Halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini arttırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak	Eylem planı: Dünya Mirası nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek.
	Paydaşların bakım ve güçlendirme için gerekenleri farkında olması, uygun rehberlik ve tavsiyelere erişimlerinin olması ve alanla ilişkili statülerine uygun olarak mülklerinin bakım ve onarımını sağlamak için çaba göstermelerinin sağlanması	Eylem planı :Tarihi taşınmazların ve alanların onarımı yerine devam eden bakımlarının teşvik edilmesi için stratejileri hazırlamak ve uygulamak.
	Korunma için yeterli fonun sağlanabilmesi ve uygun şekilde kullanılabilmesini garanti altına almak.	Eylem 3:Tarihi çevrenin sahipleri ve kullanıcıları için gereken rehberliği tanımlamak ve hazırlamak
	Hedefler belirlenmiştir fakat bu hedeflere yönelik eylemler genel maddeler halinde kalmıştır. Eylemlerin kim tarafından hangi bütçeyle gerçekleştirileceği ve denetleneceği belirtilmemiştir.	
Yetki, Mevzuat, Katılım ile ilgili hedefler	Hedef:Yönetime halkın aktif katılımını teşvik ederek ,paydaşlar arsında koordinasyon sağlayarak yönetim planının etkili şekildeuygulanmasını sağlamak • Mirası Alanı ile ilgili tüm bilginin erişilebilirliği ve bütünlüğü sağlanması depolanması ve analiz edilmesi •Yönetim planı'nın uygulanması için, modern bilgi veiletişim teknolojisinin etkin kullanımını sağlamak.	Eylem planları: •Bath YönetimPlanı'nınUNESCO'ya sunulması •Planın uzun vadede uygulanması için fon sağlanması •Bath Yönetim Planı'nın gözden geçirilmesi ve eğer gerekliyse güncellenmesi
	Alan yönetim planında belirlenen bu hedeflere yönelik eylem planları amacını karşılamamaktadır.Alanın Dünya miras lisetesine girebilmesi için zaten yönetim planı Unesco ya sunulmak zorundadır. Fon sağlanması zorunludur bu fonun detaylandırılması yapılmamıştır.	
Sosyal –Ekonomik hedefler	Hedef: Yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini arttırmak.	Eylem planı: Dünya Mirası nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek.
	Dünya miras alanının ekonomik getirisinin farkında olunması için hedefler konulmuş fakat eylem planları detaylandırılmamıştır finansal kaynak gösterilmemiştir.	
Eğitim ve Bilinçlendirme ile ilgili hedefler	Hedef: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın taşıdığı evrensel değer ve karakteri ile değişimi sürdürebilmesi ve gelişme önerilerinin erişilebileceği bir çerçeve sağlanması amacıyla, bir eğitim ve bilgilendirme sistemi ortaya koymak	Eylem planlar: •Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nda çalışan uzmanlar için Akreditasyon Programı sağlamak veya var olan akreditasyon programının kullanılmasını teşvik etmek. •Tarihi çevrenin koruma ve onarımı ile ilgili paydaşlar için var olan ders ve workshop programlarını teşvik etmek ve yaymak
	Belirlenen eylem planrının hangi kruluşlarla ve hangi kaynaklarda uygulanacağı belirlenmemiştir.	
Turizm ve Ziyaretçi ve Yönetimi ile ilgili hedefler	•Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın anlaşılmasını sağlamak ve bu anlamın alanın tüm değerlerinin kapsamlı bir görünüşünü ve yönetiminde içerdiği tüm konuları sunarak herkes tarafından erişilebilecek bir yorum olmasını sağlamak. •Mümkün oldukça ziyaretçi hizmetlerinden yerel halkın da faydalanması ve yerel halkın gereksinimleri ile dengeli olarak sürdürülebilir ve duyarlı bir şekilde yönetilmesini sağlamak	Eylem planı: Dünya Mirası" nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası Statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci arttırma kampanyası düzenlemek. Ziyaretçiler için daha geniş kapasiteye ulaşmak ve alanın genel olarak anlaşılmasını arttırmak için Bath Şehri Dünya Miras Alanı ve çevresindeki ziyaretçilerin daha geniş alana yayılmasını teşvik etmek.
	Hedefler belirlenen eylem planları alanın turizm ve ziyaretçi yönetimi konularında yeterli değildir. Turist kapasitesi ziyaret öncesi ve sonrası yapılması gereken eylemler planda işlenmemiştir. Alanın koruma ve kullanma dengesi üzerinde durulmamaıştır.	
Alana ulaşım ile ilgii hedefler	Toplu taşıma dahilinde, gerek şehir içindeki gerekse daha uzak alanlardan yapılan ulaşım hizmetlerini geliştirmek ve yolculuklarda toplu taşım araçlarının kullanımını arttırmaya çalışmak. • Alanın ve çevresinin taşıdığı evrensel değeri azaltmayan, şehre etkili ve uygun erişim sağlayacak, elverişli değişik ulaşım modelleri arasındaki bütünlüğü arttırmak •Mümkün olduğunca bireysel araç kullanımı yerine sürdürülebilir ulaşım kullanımını sağlayacak seyahat planlarını teşvik etmek	Eylem planı: Sürdürülebilir ulaşım seçeneklerinin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve Dünya Mirası Alanı için önemlerini açıklamak •Bath Şehri Dünya Mirası Alanı içinde ve etrafında seyahat eden bireylerin yeşil ulaşım olanaklarının kullanımını teşvik etmek.
	Yönetim alanına uygun ulaşım hedefleri belirlenmiş eylem planlarında finans kaynakları ve eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği belirlenmemiştir.	
Acil Durum Yönetimi ile ilgili hedefler	Alan yönetim planında acil durum ve afet yönetimi ile ilgili alınmış karar, hedef ve eylam planları bulunmamaktadır.	
Yönetim planı oluşturulurken paydaşlara ulaşım sağlanması	**Paydaşlar yetkili idarelerce belilenmiştir ve davet mektupları gönderilmiştir ayrıca yönetim planınn başarıya ulaşıp uygulanabilmesi için eylem planalrında sosyal medya ağırlıklı olmak üzere ilgisi olan katılımcılara açık çağrı yapılmıştır.**	
Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planınından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizma var mı ?	•Yok	
Alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağı belirlenmiş midir?	Hayır görev dağılımları planda işlenmemiştir.	

Çizelge 4.2. Liverpool Şehri Yönetim Planı değerlendirilmesi

	Liverpool	
Yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler	Hedef: •Alanın yapılaşmış kültürelmiras kaynaklarının güvence altına alınması, kullanılan üslup, teknik ve malzemelerin uygunluğunun sağlanması •Risk altındaki yapının belirlenmesi ve korunması için düzenli inceleme ve bakım programları uygulanması tescil programları yürütülmesi, koruma planlarının hazırlanmasının desteklenmesi ve tüm bunları gerçekleştirmek için bağış fonu girişimlerinin kullanılması konularını içermektedir.	Eylem planı işlenmemiştir
	Hedefler genel koruma ilkeleri kapsamında belirlenmiştir alandaki kültürel miras ögelerinin özelliklerine göre ayrı ayrı hedefler belirlenmemiştir. Hedeflere yönelik eylemler alan yönetiyim planında işlenmemiştir.Hedeflerin kimler tarafından gerçekleştireleceği belirtilmiş fakat bütçe belirlenmemiştir.	
Yetki, Mevzuat, Katılım ile ilgili hedefler	•Paydaşların tüm süreçten haberdar edilmesi, yönetim planının desteklenmesi, uygulanması izlenmesi ve gözden geçirilmesinin sağlanması, değişimin yönetim hedeflerine saygılı bir yapı içinde uygulanması ve yönetilmesi ve alanın yönetiminde yerel halkın katılımının sağlanması	Eylem planı işlenmemiştir
	Hedefler belirlenmiştir fakat,hedeflerin gerçekleşmesi için yapılması gereken eylemler ve finans modelleri işlenmemiştir	
Sosyal –Ekonomik hedefler	Hedef: sürdürülebilir çerçevesinde yüksek kalitedeki eşsiz tarihi çevre ve miras değerlerinin desteklenmesi, alanın önemini anlatacak ve koruyacak yenileme programlarının uygulanması. koruma ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlar arasında denge kurulması konularını içermektedir • Sürdürülebilir ekonomik gelişimi kurmak • Kaliteli bir yaşam biçimi yaratmak	Eylem planı: • Mevcut açık miras günü etkinliğinin yerel halk için bir hafta sürecek özel bir program haline getirilmesi • Mevcut web-sitesinin etkinlikler, rehberli yürüyüşler ve diğer etkinlikler ve yarışmalar konusunda daha fazla bilgi içerecek şekilde değiştirilmesi •Kültürel turizm ve miras turistlerini hedefleyen pazarlama ürünleri üzerine Liverpool Dünya Mirası Kenti etiketleri konulması.
	Sosyal ve ekonomik hedeflere önem verilmiştir. Ekonomikhedeflerde paydaşların desteği belirtilmiştir paydaşlarla toplantılar düzenlenmiştir fakat eylem planları yönetim planında detaylandırılmamıştır.	
Eğitim ve Bilinçlendirme ile ilgili hedefler	Hedef: •Mümkün olduğu kadar çok izleyicinin alana ulaşmasını ve eğitim projeleri ile bağlantı sağlanması • Alan ve çevresindeki eğitim merkezlerindeki turizm ve koruma konusunda eğitim olanaklarının izlenmesi	Eylem planı: Şehrin yapılaşmış kültürel mirasını tanıtan ve şehre akademik ziyaretçileri çeken Mimarlık Festival Bienali'nin yapılandırılması.
	Belirlenen eylem planrının hangi kruluşlarla ve hangi kaynaklarda uygulanacağı belirlenmemiştir.	
Turizm ve Ziyaretçi ve Yönetimi ile ilgili hedefler	Hedefler • Yerel halk ve diğer yerel çekim merkezleri için potansiyel faydalarının maksimize edilmesi •Ziyaretçi yönetimi ve sürdürülebilir turizmle koordineli bir yaklaşım kurulması alanın koruma değerini azaltmadan ziyaretçilere açılması ve tanıtılması	• Lime sokağında ana geçiş özelliğinin geliştirilmesi • Alanda tuvalet gibi niteliklerin artırılması • Miras alanlarında St. George Hall, Liverpool Dünya Müzesi ve St. George etrafındaki diğer yapıların oluşturduğu mutlaka görülmesi gereken bina gruplan ile Albert Limanı turizm alanı arasında fiziksel ve yorumlayıcı bağlantılar geliştirilmesi • Şehrin etnik azınlık grubu üyeleri ileLiverpool'un yapılaşmış çevresi ile nasıl ilişkilendirileceğinin ve birlikte nasıl çalışılacağının kurulmasını sağlayacak pilot sanat projelerinin kurulması
	Tarihi çevrelerin turizm ile yaşatılara nasıl canlandırılacağı ve korunacağı ile ilgili hedefler belirlenmiş ve paydaşlarla beraber eylem planları hazırlanmıştır.	
Alana ulaşım ile ilgii hedefler	Hedefler: Alanda ve geçiş alanında korumayı dikkate alarak ulaşımın yönetilmesi, yüksek kalitede yaya ve bisiklet yollarının sağlanması, ulaşım çözümlerinde tüm kullanıcıların ihtiyaçlarının dikkate alınması sürdürülebilir ve çeşitlilik olan bir ulaşım sistemi yaratılması	Eylem planı • Miras alanlarının erişilebilirliğin artırılması için kısa vadeli ve tanıtıcı girişimlerin desteklenmesi • Kuzey limanları ile Albert Dock'u birleştirecek yürüyüş yollarının geliştirilmesi • Şehir genelinde sokak işaretleri ve panolar oluşturulması
	Yönetim alanına uygun ulaşım hedefleri belirlenmiş eylem planlarında finans kaynakları ve eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği belirlenmemiştir.	
Acil Durum Yönetimi ile ilgili hedefler	Alan yönetim planında acil durum ve afet yönetimi ile ilgili alınmış karar, hedef ve eylam planları bulunmamaktadır.	
Yönetim planı oluşturulurken paydaşlara ulaşım sağlanması	**Paydaşlar yetkili idarelerce belilenmiştir ve davet mektupları gönderilmiştir ayrıca yönetim planınn başarıya ulaşıp uygulanabilmesi için eylem planalrında sosyal medya ağırlıklı olmak üzere ilgisi olan katılımcılara açık çağrı yapılmıştır.**	
Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planınından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizma var mı ?	•Yok	
Alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi	Hayır görev dağılımları planda işlenmemiştir.	

Çizelge 4.3. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı değerlendirmesi

Bursa		
Yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler	Hedef: Çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun olarak, ulusal ve uluslararası koruma kriterleri bağlamında projelendirme ve uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlanması	Eylem planları • Koruma-kullanma dengesi içinde restorasyonun katılımcı yöntemlerle belirlenmesi, •Restorasyon uygulamaları yapacak firmalarda usta sertifikalı kişilerin çalışmasının aranması, • Teşvik amaçlı iyi restorasyon uygulamalarının tanıtımının yapılması ve ödüllendirilmesi, • Alanlarla ilgili Koruma Amaçlı İmar Planlarının, yönetim Planı kararları ile uyumunun sağlanması • Koruma Kurulu arşivinin dijitalleştirilmesi ve tescil fişlerinin güncellenmesidir • Yıkılmış tarihi alanlar için her yıl periyodik olarak tespit
	Hedef: •Tarihi çevreyi bütüncül olarak sürdürülebilir bir yaklaşımla korumak ve yaşatmaktır. •Uygulamada ulusal ve uluslararası ilkeler doğrultusunda dil birliği oluşturmak • Kültürel mirasın fiziksel olarak bozulması ve yok olması ile	
	•kırsal yerleşim ve çevresindeki doğal değerleri bütüncül olarak sürdürülebilir bir yaklaşımla korumak ve yaşatmak	
	Hedefler genel koruma ilkeleri ile belirlenmiştir bu hedefler için eylem planalarının kimlerle, hangi kurumlar ile yapılacağı net olarak belirlenmemiştir. Finansal kaynak belirlenmemiştir.	
Yetki, Mevzuat, Katılım ile ilgili hedefler	• Alanda yetkili kurumların bağlı olduğu mevzuatın analiz edilmesi ve geliştirilmesi • Alanda yetkili kurumlar arası mevcut örgütlenmenin analiz edilmesi ve geliştirilmesi • Alan Yönetiminin tanınırlığının arttırılmasının sağlanması	• Kurumlar arası yetki sınırlarının yapılması, • İzleme ve denetleme mekanizmasının geliştirilmesi, •Kararlarının üst ölçekli planlara yansıtılmasının sağlanması, • Teknik desteğin sağlanması, • Paydaşların sürece, etkin eşit ve şeffaf katılımının sağlanması, katılımın ölçülmesi ve değerlendirilmesi
	Hedefler ve eylem planalrı belirlenmiştir fakat eylem planlarında netlik bulunmamaktadır. Eylem planının özelliklenasıl kiminle hangi finans kaynağı ile yapılacağı belirtilmemeişti. Ucu açık genel ifadeler yer almaktadır.	
Sosyal –Ekonomik hedefler	Hedefler: • Alanların geleneksel kültürünü ve karakterini sürdürebilmesi için sosyal ve kültürel etkinliklerle kültürel amaçlı kullanımının geliştirilmesi • İlgili kurum ve kuruluşların eşgüdümü ile katılımlı ve sürdürülebilir bir finansman modelini oluşturmak yaşam kalitesinin yükseltmek ve hizmet sunumu etkinliğini arttırmak	Eylem planları:• Mahalle kültürünü ön plana çıkarmak •Kaybolmaya yüz tutmuş zanaatlerin ,kültürel niteliği olan ürünlerin satıldığı dükkanların sürdürülebilirliğinin sağlanması için beklentilerin araştırılması, öneriler geliştirilmesi, •Çevre bilincinin oluşturulması, Sürdürülebilir ve ekolojik enerji kaynaklarının ulaşım, ısıtma, aydınlatma sistemlerde kullanımı için çalışmaların yapılması
	Eylem planının özelliklenasıl kiminle hangi finans kaynağı ile yapılacağı belirtilmemiştir. Ucu açık ifadeler yer almaktadır.	
Eğitim ve Bilinçlendirme ile ilgili hedefler	Hedef: •Paydaşlarda her seviyede bilinç oluşturmak ve farkındalığı arttırmak	•Üniversiteler, yerel yönetimler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla verilecek eğitim programlarının niteliklerinin araştırılması ve belirlenmesi • Pazarlama teknikleri ve tüketici haklarında eğitimlerinverilmesi, •Eğitimçalışmalarındakimin nerede nasıl eğitim yapacağının tespiti, kaynak ve fon araştırmalarının yapılması, •Tescilli bina sahiplerine koruma ile ilgili yasal mevzuat konularında muhtarlar öncülüğünde bilgilendirme ve yönlendirmelerin yapılması
	Belirlenen eylem planrının hangi kruluşlarla ve hangi kaynaklarda uygulanacağı belirlenmemiştir.	
Turizm ve Ziyaretçi ve Yönetimi ile ilgili hedefler	Hedefler: • Ulusal ve Uluslararası düzeyde etkin tanıtım stratejilerini belirlemek, tanıtım ve bilgi merkezleri oluşturmak • Yönetim alanını çekim merkezi haline getirmek ve ziyaretçilerin alanlarda kaliteli zaman geçirmelerini sağlamak • Tam donanımlı, turizm tanıtım ofislerinin kurmak ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini yükseltecek, etkin bir sistemi oluşturmak	Eylem planları: •Turizm potansiyeli dikkate alınarak, alanda çeşitli ihtiyaçlara yönelik mevcut tesislerin durum analizlerinin yapılması, • Tematik kültürel güzergahların oluşturulması, • Nitelikli butik otel,pansiyonun desteklenmesi, •Ulusal ve uluslararası fonlardan üst düzey yararlanılmasının sağlanması, • Turist yönlendirme sistemlerinin teknolojik gelişmeleri takip edecek şekilde geliştirilmesidir. • Kolay ulaşılabilir turizm ofislerinin oluşturulması
	Tarihi çevrenin özelliklerine uygun olarak hedefler belirlenmiş ve eylem planalrı oluşturulmuştur. Paydaşlar belirlenecek ibaresi konulmuş fakat ilgili paydaşlar ve eylem planalrının kimlerle hangi bütçeyle yapılacağı planda işlenmemiştir.	
Alana ulaşım ile ilgii hedefler	•Bursa kent içi toplu ulaşım sistemine daha iyi entegre edilmesi ve geliştirilmesinin sağlanması •Yaya öncelikli ve her kesimin erişilebilirliğinin sağlandığı düzenlemelerin yapılması	Eylem planalrı: • Erişilebilir transfer merkezleri oluşturularak taşıma türleri arasında aktarma ve ücret düzenlemeleri çalışmalarının yapılması ,•Yerli ve yabancı turistlere yönelik ön ödemeli-süreli özel seyahat kartlarının oluşturulması ve bunların mevcut ulaşım sistemine entegre edilmesi, •Diğer Kızık Köylerine erişilebilirliği, dokuyu koruyaraksağlayacak ulaşım bağlantılarının oluşturulması •Ankara yolu üzerindeki Raylı sistemlebağlantı kurulması, Ankara yolu üzerinde kavşak ve tabela düzenlemelerinin yapılmasıdır •Alan dışında uygun yerlerde otopark alanlarının belirlenmesi,
	Yönetim alanına uygun ulaşım hedefleri belirlenmiş eylem planlarında finans kaynakları ve eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği belirlenmemiştir.	
Acil Durum Yönetimi ile ilgili hedefler	•Köy ve yakın çevresinde acil durum ve afetler konusunda önlemler alınmasının sağlanması. •Güvenliğin sağlanması için politikalar geliştirmek	• Köyde güvenlik altyapısının , uzmanlaşmış çalışanlarla desteklenmesi, • Özel Güvenlik Birimi oluşturularak çevre kontrolünün sağlanmasıdır. • Alanlara özel acil durum müdahale planlarının hazırlanması, değerlendirilmesi, • Yönetim Planı alanları içerisinde yangın riski bağlamında işletmelerin işletme ruhsatlarının denetlenmesidir.
	Alan yönetim planında afet ve acil durumlarla ilgili genel hedefler ve eylem planları oluşturulmuştur fakat afet öncesi ve sonrası için alanın fiziksel ve beşeri özellikleri göz önüne alınarak detaylı bir planlama yapılmamıştı. Eylem planalrının hangi kurumlarla ve hangi finansal kaynaklarla yapılacağı belirlenmemiştir.	
Yönetim planı oluşturulurken paydaşlara ulaşım sağlanması	**Planda paydaşların katılımının öneminden bahsedilmiştir fakat paydaşlara nasıl ulaşılacağı, paydaşların planın hangi sürecinde nasıl bir katılım sağlayacağı bilgisi yer almamaktadır.**	
Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planınından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizma var mı ?	•Yok •Yönetim Planında sadece Dünya Miras Alanlarında yapılacak tüm projeler ile ilgili "ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu"nun dikkate alınmasının sağlanması ifadesi yer almaktadır.	
Alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağı belirlenmiş midir?	•Hayır. •Alan başkanın yönetmelikteki görevleri yazılmıştır.	

Çizelge 4.4. Bergama Yönetim Planı değerlendirilmesi

BERGAMA		
Yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler	• Alamın üstün evrensel değerlerini oluşturan tüm değerlerinin tespit edilip arşivlenmesi ve değerlerin tescillerinin yapılıp sonraki kuşaklara bırakılması gerekir. • Alanındaki değerlerin korunması gereken yenilemeler yapılmalı bu yenilemeler yapılırken izlenmelidir. Herkes için afet yönetim planı hazırlanmalıdır ve oluşturulan yönetim planı sürdürülebilir kılınmalıdır.	•Dünya miras alanı ve tampon bölgenin düzenli olarak disiplinler arası işbirliği ile izlenmesi, izlemelerin kayıt altına alınması ve kayıtların koruma uygulamaları sürecine veri olarak aktarılması. •İşlevini kaybetmiş kültürel yapıların, rölöve, restorasyon ve uygulama projelerinin yapılması, •Kentsel sit alanı içinde işyerlerinin tabela ve tentebüyüklüklerine Bergama Koruma Amaçlı İmar Planı hükümleri gereği, kültürel varlıkların algılanmasını kolaylaş tırmak için standart getirilmesi
	Alanın özelliklerine uygun hedefler ve eylem planları belirlenmiştir. Eylem planalrının kimlerle gerçekleştirceği kurum olarak yazılmıştır fakat kurumlardaki birimler bildirilmemiştir. Eylem planalrı için gereken finansal kaynaklar için kurumlar yazılmış fakat bütçe planlaması yapılmamıştır.	
Yetki, Mevzuat, Katılım ile ilgili hedefler	Alan yönetimi planında katılım ve sürdürülebilirliğin sağlanması	• Koruma ve yaşatma çalışmalarında, halkın düzenli olarak çalışmaların ve karar alma mekanizmasının içinde olmasını sağlamak için mahalle toplantıları, ev ziyaretleri gerçekleştirilmesi • Yönetim Planı yıllık gerçekleşme raporlarına halkın erişimini sağlamak. Bu yolla halkın kendilerinin de içindeolduğu eylemlerin so rumluklarını almasını sağlamak
	Eylem planalrının kimlerle gerçekleştirceği kurum olarak yazılmıştır fakat kurumlardaki birimler bildirilmemiştir. Eylem planları için gereken finansal kaynaklar için kurumlar yazılmış fakat bütçe planlaması yapılmamıştır. Yetkilendirme ile ilgili görev dağılımı yapılmamıştır.	
Sosyal –Ekonomik hedefler	Yerel toplumun, ziyaretçilerin ve öğrencilerin doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasların yaşatılmasına aktif katılımını destekleyerek, Bergama'da yaşamaktan daha fazla keyif almalarını sağlamak	Vatandaşların günlük yaşantılarındaki bayram, düğün, yaşgünü gibi özel günlerini kültürel varl ıkların içinde geçirmesini sağlayacak organizasyonel yapıyı kurmak.
	Yönetim planında ekonomik hedefler net bir şekilde belirlenmemiştir. Turizm hedefleri konulurken ekonomik getirisinden bahsedilmiştir fakat bir planlamadan bahsedilmemiştir.	
Eğitim ve Bilinçlendirme ile ilgili hedefler	• Yönetim alanındaki değerler için bilgilendirici ve Bergama dışındaki faaliyetlerde de kullanılabilecek aynı zamanda alanın tanıtımını sağlayacak ürünler ortaya konmalıdır. • Eğitim ve bilimsel etkinliklerde, alanın değerlerine bütüncül olarak yaklaşılacaktır.	• Yönetim alanında araştırma ve eğitim çalışmaları yürütmek için bulunan ve ziyaret eden öğrencilere, bilim insanlarına ve kesimden araştırmacıya rehberlik ve ulaşım hizmeti sunulacaktır, alan için oluşturulan bilgi kaynaklarına erişimleri sağlanacaktır. • Bergama'daki çok kültürlü etkileşimi ortaya çıkarmak için alanın çok katmanlı yapısının ele alınması ile ilgili çalışmalara yapan kurum ve kişilerin yaygınlaşması için her türlü finansal ve kaynak desteği sağlanacaktır.
	Eylem planalrının kimlerle gerçekleştirceği kurum olarak yazılmıştır fakat kurumlardaki birimler bildirilmemiştir. Eylem planları için gereken finansal kaynaklar için kurumlar yazılmış fakat bütçe	
Turizm ve Ziyaretçi ve Yönetimi ile ilgili hedefler	Yönetim alanının bütün miras değerlerini ve üstün evrensel değerlerini ortaya koyan bütüncül ve katılımcı yaklaşımlarla tanıtımını yapan etkinliklerle ve bilgilendirme toplantılarıyla ziyaretçi yönetimini oluşturmak. Bu ziyaretçi yönetimiyle aynı zamanda alanda konaklama sayısını artırmaktır	Gezi güzergahları oluşturulacaktır ve bu güzergahlar tanıtıcı ve bilgilendirici metaryaller ile tüm katılımcılarla paylaşılacaktır. Turizmin canlanması konusunda teşvikler gerçekleştirilecektir Yönetim alanı ve çevresinde konaklama imkanları artırılacak ve konaklama yerlerinden hizmet kalitesi için standartlar oluşturulacaktır. Bu oluşturulan standartlar çerçevesinde denetim birimleri oluşturulacaktır
	Eylemleri uygulayacak kurumlar belirlenmiştir fakat birimler belirlenmemiştir. Bütçe planlaması yapılmamıştır fakat finans kaynakları için kurumlar belirlenmiştir. Koruma kullanma dengesi için bir planlama yapılmamıştır.	
Alana ulaşım ile ilgii hedefler	**Yönetim planındaalan alana ulaşım ile ilgili hedeflere ve ylem planalrına yer verilmemiştir. Bir tek zyaretçi yönetimi ile ilgili planlama yapılırken alan içerisinde motorlu taşıtların azaltılacağı yaya yollarının planlanacağından bahsedilmiştir.**	
Acil Durum Yönetimi ile ilgili hedefler	Herkes için afet yönetim planı hazırlanması	Doğal afetler ve acil durumlar için, afet yönetim planı oluşturmak. Bu plan oluşturulurken afet öncesi ve sonrası durumlar için katılımcıların bilinçlendirilmesi için bilgilendirici programlar ve çalışmalar düzenleyip görsel, yazılı faaliyetler gerçekleştirilecektir. Herkesin afet yönetim planında var olması için özel ihtiyaçlı ve engelli vatandaşlar için ilgili kuruluşlar ve vatandaşlar bilinçlendirilip bilgilendirilecektir.
	Afet yönetim planı hazırlanması hedeflenmiştir fakat afet önce ve sonrası yapılması gerekenler ve planlar belirlenmemiştir. Eylemler genel olarak belirlenmiş detaylandırılmamıştır. Eylemlerin hangi kurumlarla yapulacağı belirlenmiş fakat birimler yazılmamıştır ve finans modelleri oluşturulmamıştır.	
Yönetim planı oluşturulurken paydaşlara ulaşım sağlanması	**Yönetim planında katılımcı yaklaşımlara önem verilmiştir. Alan ile ilgili yapılacak toplantılar ile ilgili herkese açık bilgilendirme yayınları yapılmıştır.**	
Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planınından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizma var mı ?	**Her yıl Aralık ayında, eylemlerin gerçekleşmeleri ve o yıl içinde yapılan tüm çalışmalar hakkında rapor düzenlenerek Kültür ve Turizm Bakanlığı, kurullar, yerelde yer alan kamu kurumları, bilim insanları ile paylaşılacaktır. Yıllık raporlar ayrıca Bergama Belediyesiweb sitesinde yayınlanacaktır. Fakat eylem planalrının etkilerinin ölçüleceği bir mekanizma oluşturulamamıştır.**	
Alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağı belirlenmiş midir?	**Görev tanımlamaları yapılmamıştır.**	

4.2. İncelenen Yönetim Planlarının Değerlendirilmesi

Alan yönetim planlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli görülen maddeler altında Bath, Liverpool, Bursa ve Cumalıkızık, Bergama Yönetim Planları incelenmiştir. Bu maddeler yönetim planında da koruma yönetimi ile ilgili, yetki mevzuat ve katılım ile ilgili, sosyal ve ekonomik alanlarla ilgili, eğitim ve bilinçlendirme ile ilgili, acil durum yönetimi ile ilgili hedeflerle beraber, yönetim planları hazırlanırken paydaşlara ulaşımı, yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizmanın varlığı ve alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağının belirlenmesini kapsar.
Bath yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler belirlenmiştir .Belirlenen bu hedeflere yönelik eylemler genel maddeler halinde kalmıştır. Eylemlerin kim tarafından hangi bütçeyle gerçekleştirileceği ve denetleneceği belirtilmemiştir. Eylemelerin uygulamaya geçirilmesindeki görev tanımları yapılmamıştır. Yetki mevzuat ve katılım ile ilgili belirlenen hedeflere yönelik eylem planları amacını karşılamamaktadır. Hedeflerde Bath Yönetim Planı'nın UNESCO'ya sunulması ve planın uygulanabilirliği için fon sağlanması gereklidir ifadeleri yer almaktadır. Alanın dünya miras listesine girebilmesi için zaten yönetim planı Unesco ya sunulmak zorundadır ve fon sağlanması zorunludur bu fonun detaylandırılması yapılmamıştır. Sosyal ve ekonomik hedefler dünya miras alanının ekonomik getirisinin farkında olunması için belirlenen hedeflerdir fakat eylem planları genel ifadelerde bırakılmıştır detaylandırılmamıştır ve finansal kaynak gösterilmemiştir. Eğitim ve bilinçlendirme ile ilgili belirlenen hedeflere uygun eylem planlarının hangi kuruluşlarla ve hangi kaynaklarla uygulanacağına planda yer verilmemiştir. Turizm ve ziyaretçi ve yönetimi ile ilgili belirlenen hedefler ve eylem planları, alanın turizm ve ziyaretçi yönetimi konularında alanın tahribatının önüne geçilmesinde yeterli değildir çünkü turist kapasitesi ziyaret öncesi ve sonrası yapılması gereken eylemler planda işlenmemiştir. Alanın koruma ve kullanma dengesi üzerinde durulmamıştır. Alan ulaşım ile ilgili belirlenen hedeflere uygun eylem planları belirlenmiştir. Eylem planlarında görev tanımları, eylem planlarının kimlerle ve hangi kaynaklarla uygulanacağı belirtilmemiştir. Bath Alan yönetim planında acil durum ve afet yönetimi ile ilgili alınmış karar, hedef ve eylem planları bulunmamaktadır. Alanın

acil durumlara hazırlanması, kargaşa ortamının oluşmaması ve tahribatın önüne geçilmesinde acil durum ve afet yönetiminin önemi büyüktür. Yönetim planı oluşturulurken paydaşlar yetkili idarelerce belirlenmiştir ve davet mektupları gönderilmiştir ayrıca yönetim planının başarıya ulaşıp uygulanabilmesi için eylem planlarında sosyal medya ağırlıklı olmak üzere ilgisi olan katılımcılara açık çağrı yapılmıştır. Paydaşların yönetim planına dahil edilmesi ve bilgilendirilmesi alanın yönetiminin sürdürülebilirliği açısından önemli ve güzel bir örnektir. Yönetim planlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizmanın sağlanması gerekir, Bath Yönetim Planında böyle bir mekanizma kurulmamıştır. Alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağı belirlenmemiş görev dağılımına yer verilmemiştir.

Liverpool yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler genel koruma ilkeleri kapsamında belirlenmiştir alandaki kültürel miras ögelerinin özelliklerine göre ayrı ayrı hedefler belirlenmemiştir. Hedeflere yönelik eylemler alan yönetim planında işlenmemiştir. Hedeflerin hangi kuruluşlar ve kimler tarafından gerçekleştirileceği belirtilmiş, bütçe planlamasına yer verilmemiştir. Yetki mevzuat ve katılım ile ilgili hedefler belirlenmiştir, hedeflerin kimlerle, nasıl ve hangi kayaklarla gerçekleştirileceği eylem planlarında işlenmemiştir. Yönetim planında sosyal ve ekonomik hedeflerin, alanın yönetimindeki önemi üzerine durulmuştur. Ekonomik hedeflerde paydaşların desteği belirtilmiştir paydaşlarla toplantılar düzenlenmiştir. Eylem planlarında görev dağılımları yapılmamıştır. Eğitim ve bilinçlendirme ile ilgili hedeflere uygun belirlenen eylemlerin hangi kuruluşlarla ve hangi kaynaklarda uygulanacağı belirlenmemiştir. Liverpool Alan Yönetim Planında tarihi çevrelerin turizm ile yaşatılarak nasıl canlandırılacağı ve korunacağı ile ilgili hedefler belirlenmiş ve paydaşlarla beraber eylem planları hazırlanmıştır. Yönetim alanın özellikleri detaylı bir şekilde analiz edilerek yönetim alanına uygun ulaşım hedefleri belirlenmiş eylem planlarında finans kaynakları ve eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği belirlenmemiştir. Ulaşım konusunda gösterilen hassasiyet acil durum yönetiminde maalesef gösterilmemiş ve acil durum ve afet yönetimi ile ilgili hedefler ve eylem planlarına yer verilmemiştir. Bath

yönetim planında olduğu gibi Liverpool yönetim planında da yönetime paydaşların katımının önemi üzerine durulmuştur ve paydaşlara yönetim planın tüm sürecinde yer verilmiştir. Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini ve eylemlerin etkilerini takip eden ve yönetim planından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir birim Liverpool yönetim planında da oluşturulmamıştır. Planın değerlendirme sürecinde yapılacaklar listelenmiştir fakat gelişim ve değişimlerin takibi için birime yer verilmemiştir. Yönetim planında alan yönetim başkanlığı dahil olmak üzere görev dağılımlarına yer verilmemiştir.

Bursa ve Cumalıkızık yönetim planında koruma yönetimi ile ilgili hedefler geçerliliği olan genel koruma ilkeleri kapsamında belirlenmiştir. Alan sınırlarındaki kültürel miras değerlerinin her birine özel hedefler belirlenmemiştir. Belirlenen eylem planlarının hangi kuruluşlarla ve kimlerle, hangi kaynaklarla yapılacağı net olarak belirlenmemiştir. Yetki mevzuat, katılım ve sosyal ekonomik, eğitim ve bilinçlendirme alanları ile ilgili belirlenen hedefler için düzenlenen eylem planlarının kimlerle ve hangi kaynaklarla yapılacağı net olarak ifade edilmemiştir. Turizm ve ziyaretçi yönetimi ile ilgili tarihi çevrenin özelliklerine uygun olarak hedefler belirlenmiş ve eylem planları oluşturulmuştur. Paydaşlar belirlenecek ibaresi konulmuş fakat ilgili paydaşlar ve eylem planlarının kimlerle hangi bütçeyle yapılacağı planda işlenmemiştir. Yönetim alanında ulaşım konusunda detaylı analizler ve çalışmalar yapılarak alana uygun ulaşım hedefleri belirlenmiş eylem planlarında finans kaynakları ve eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği belirlenmemiştir. Yönetim planında afet ve acil durumlarla ilgili genel hedefler ve eylem planları oluşturulmuştur fakat afet öncesi ve sonrası için alanın fiziksel ve beşeri özellikleri göz önüne alınarak detaylı bir planlama yapılmamıştır. Eylem planlarının hangi kurumlarla ve hangi finansal kaynaklarla yapılacağı belirlenmemiştir. Yönetim planında paydaşlara ulaşımın öneminden bahsedilmesine rağmen paydaşlara nasıl ulaşılacağı, paydaşların planın hangi sürecinde nasıl bir katılım sağlayacağı bilgisi yer almamaktadır. Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip eden ve yönetim planından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizma, yönetim planında oluşturulmamıştır. Planda değerlendirme sürecinde Dünya Miras Alanlarında yapılacak tüm projeler ile ilgili ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu'nun dikkate alınmasının

sağlanması ifadesine yer verilmiştir. Yönetim planında görev tanımları net bir şekilde yazılmamıştır alan başkanlığının görevleri için yönetmelikte yazan genel ifadelere yer verilmiştir. Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planında belirlenen hedefler eylem planları için finans modelleri oluşturulmamıştır, eylem planları genel ifadelerde oluşturulmuştur yorumlamaya açık, net olmayan ifadelere yer verilmiştir. Bu durum alan yönetim planının sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır.

Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Alan Yönetim Planında koruma yönetimi, mevzuat, katılım ile ilgili hedefler alanın özelliklerine uygun olarak belirlenmiştir ve bu hedeflere uygun eylem planlarına karar verilmiştir. Eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği kurum olarak yazılmıştır fakat kurumlardaki birimler bildirilmemiştir. Eylem planları için gereken finansal kaynaklar için kurumlar yazılmış fakat bütçe planlaması yapılmamıştır. Yönetim planında sosyal ve ekonomik hedefler net bir şekilde belirlenmemiştir. Turizm hedefleri konulurken ekonomik getirisinden bahsedilmiştir fakat bir planlamadan bahsedilmemiştir. Alanın her fırsatta yaşatılarak, işlev verilerek korunması gerekliliği planda işlenmiştir. Bu yaşatarak koruma anlayışının alana ve alana sağlayacağı sosyal ve ekonomik kazançlar planda işlenmemiştir. Yönetim planında eğitim ve bilinçlendirme ile ilgili hedefler belirlenmiş ve her kesime uygun eylem planları planlanmıştır. Eylem planlarının kimlerle gerçekleştirileceği kurum olarak yazılmıştır fakat kurumlardaki birimler bildirilmemiştir. Eylem planları için gereken finansal kaynaklar için kurumlar yazılmış fakat bütçe planlaması yapılmamıştır. Turizm ve ziyaretçi ve yönetimi ile ilgili hedefler ve eylem planlarına karar verilmiştir. Bütçe planlaması yapılmamıştır, finans kaynaklar için kurumlar belirlenmiştir. Koruma kullanma dengesi için bir planlama yapılmamıştır. Yaşatılarak, işlev verilerek korunacak olan alanalar için koruma kullanma dengesi ile ilgili bilinç oluşturulmalı ve standartlar belirlenmelidir. Yönetim planında alana ulaşım ile ilgili hedeflere ve eylem planlarına yer verilmemiştir. Ziyaretçi yönetimi ile ilgili planlama yapılırken alan içerisinde motorlu taşıtların azaltılacağı yaya yollarının planlanacağından bahsedilmiştir. Yönetim planı oluşturulurken paydaşlara ulaşım sağlanması önemsenmiştir ve alan ile ilgili yapılacak toplantılar ile ilgili herkese açık bilgilendirme yayınları yapılmıştır.

Yönetim planından sonra alanlarda yaşanan gelişme ve değişmeleri ölçen ve takip eden bir mekanizma oluşturulmamıştır. Yönetim planında belirlenen eylemlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini takip etmek için izleme sürecine yer verilmiştir. Alan yönetim başkanlığının görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağı, görev tanımlarına planda yer verilmemiştir.

Türkiye de korunması gereken tarihi, kültürel, mimari değere sahip on sekiz alan UNESCO Dünya Miras Listesine alınmıştır. Miras listesindeki bu değerlerimizden sadece on biri alan yönetim planına sahiptir. Bu durum alan yönetim planı kavramın ve öneminin henüz yeni anlaşıldığını göstermektedir. Alan yönetimi ve planı kavramı dünyada da yeni yeni gelişen anlaşılan kavramlardır. Tez çalışması kapsamında mimari mirasa sahip alanların yönetim planları incelenmiştir ve genel olarak yönetim planlarında belirlenen hedeflere uygun eylem planları oluşturulurken ifadelerin net olarak yazılmadığı, görev tanımlarının yapılmadığı, eylem planlarını uygulayacak kurumların genel olarak belirlendiği birimlere indirgenmediği, finans modellerinin oluşturulmadığı, eylemlerin nasıl yapılacağının tanımlanmadığı belirlenmiştir. Bu durum yönetim planlarının amacına ulaşıp uzun vadede sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Yönetim planlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için planlanan eylemlerin etkilerinin hem kullanıcılar açısından hem de korunan alan açısından değerlendirilip ölçülmesi için sistem oluşturulması gereklidir. Tez çalışmasında ICOMOS Etki Değerlendirme Raporu ve neden istenen etkide olamadığı önceki başlıklarda anlatılmıştır. Tarihi çevrelerin Dünya Miras Listesine alınması, tarihi çevreler için önemli olduğu kadar aynı zamanda saygınlık göstergesidir. Dünya Miras Listesine girme sorumluluğu ve girdikten sonraki sorumluluklar yeteri kadar ülkemizde anlaşılamamıştır. Dünya Miras Listesindeki alanlar sadece bulundukları ülkeler için değil dünyadaki tüm insanlık için değerli ve korunması gereken mirastır. Bu durumun getirdiği sorumluluk, dünya miras alanları için yönetim planlarıyla birlikte insanlara koruma bilincinin ve yenilikleri takip edecek bakış açısının kazandırılmasını sağlamak zorundadır. Dünya Miras Komitesi, Dünya Miras Listesindeki değerlerin üstün evrensel değerlerine zarar verildiği ve özgünlüğünün korunamadığı durumlarda değerleri listeden çıkarabilmektedir.

5. SONUÇ

Alan yönetiminin sürdürülebilirliği için, tarihi çevrelerin değerlerinin ve öneminin tespitinin yapılması, yapılan bu tespitler ile alanın özelliklerine uygun politikaların benimsenmesi gerekir. Sürdürülebilir bir yaklaşım, var olan problemlerin katılımcı yollar ile çözülmesi, öne çıkan ihtiyaçların giderilmesi için belirlenecek hedeflerin gerçekleşmesi için kısa, orta ve uzun vadede yapılması gereken eylemlerin belirlenmesi için de ilgili kurum ve kuruluşlar ile sistematik bir bağlantı kurarak planlama, uygulama, örgütleme, izleme, denetleme ve güncelleme çalışmaları ile sağlanabilir.

Türkiye tarihi çevrelerin korunmasının yönetilmesinde ve planlanmasında sürdürülebilir, bütüncül ve katılımcı yaklaşımlara yönelmelidir. Bu yeni yaklaşımlarla ortaya konan yönetim planları, korunacak alan içerisindeki ve çevresindeki yaşayan insanlar için ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında, alanın ve çevresinin ekosisteminin korunmasında etkili rol oynayacaktır.

Yönetim planı toplum tarafından kabul edilebilir olduğu sürece başarılıdır.
Yönetim Planı, tarihi çevrelerin ve kültürel miras değerlerinin fiziki olarak korunması ile beraber değerlerin toplum tarafından anlaşılması için yol gösterici olmalı ve sosyal, ekonomik gelişme için, eğitim açısından bilgi kaynağı olarak taşıdıkları önemin anlaşılır olması gerekir ve bu alanlarının neden korunması gerektiği konusundaki bilinci artırmalıdır. Toplumla ve ilgili gruplarla hazırlanan yönetim planlarının uygulanabilirliği artırılmış olur.

Tarihi çevrelerde koruma ve yaşatma amaçlı yönetim planlarının hedefi, alanın sahip olduğu üstün evrensel değerin anlaşılması ve bilinç oluşturması, gelecek kuşaklar için miras gözüyle görülen tarihi çevrelerin korunması ve geliştirilmesi, koruma ve gelişmeyi sağlamaya uygun eylemler uygulanmasıdır. Korunacak tarihi çevreler için hazırlanan yönetim planında, alanın öncelikleri, sorunları, tehdit ve fırsatları belirlenmiş olup, alanın korunmasına, yaşatılmasına ve değerlendirilmesine yönelik belirlenen hedefler doğrultusunda, mevcut problemleri ortadan kaldırmak amaçlı, olası tehditleri

de önleyici hedefler belirleyerek, bu hedefleri başarmak için de eylem planları belirlenmiş olmalıdır. Tarihi çevrelerin özellikleri tanımlanmalı ve eylem planları alanın özelliklerine uygun tanımlanıp, koruma ve yaşatma amaçlarına uygun olmalıdır.

Alan yönetim planını hazırlanırken henüz süreçlerin planlanma aşamasındayken bile süre kısıtları yaşanabilir ve buna bağlı olarak bazı süreçler birbiriyle eş zamanlı paralel olarak yürütülebilir. İstenilen kaynağa planlanan zamanda ulaşılamayabilir çünkü kaynaklara ulaşım kimi zaman kısıtlı olabilir, kaynağa ulaşım süresi uzayabilir. Davet edilen ya da katılması beklenen katılımcılar karar vericiler veya karardan etkilenenler istenilen zamanda katılım sağlayamayabilir veya beklenen katılımcı hiç katılmayabilir. Yaşanabilecek bu aksaklıklar karşısında yönetim planı süreci bitirilmemelidir süreç açık bırakılmalıdır, yaşanan bu aksaklıkların giderilmesi için eylemler planlanıp eylem planlarında yer verilmelidir. Sürdürülebilirlik anlayışıyla alan yönetim planları bitmiş bir süreci değil devamlı yenilenen bir süreci tanımlar.

Yönetim planlarında yetki ve sorumluluklar, paydaşların rolleri tam olarak tanımlanmalıdır. Yoruma açık ve ölçülemez ibareler barındırmamalıdır. Nihai kararların kim tarafından ve nasıl oluşturulacağı konusunu açıklığa kavuşturmalıdır.

Yönetim planlarında alan başkanlığının görevleri yazılmaktadır fakat görev tanımlarında hangi görevlerin yapılacağı tanımlanmamaktadır. Alan yönetim başkanlığının görev tanımları ve görev dağılımları net bir şekilde yapılmalıdır yetki ve sorumluluklar belirlenmelidir. Ayrıca tarihi çevrelerde koruma amaçlı imar planları oluşturulurken alan yönetim başkanının görüşü istenmeli ve kararlar verilirken bu görüşlerden faydalanılmalıdır.

Alan yönetim planlarındaki eylemler, fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik sonuçlar yaratır. Yönetim planındaki hedeflere ulaşabilmek için belirlenen eylemlerin yarattığı bu fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik sonuçlar tüm paydaşların bakış açısıyla değerlendirilmeli ve daha sonra oluşturulacak olan yönetim planlarını etkilemelidir ve hatta etkileyecek bir mekanizma geliştirilmelidir

Alan yönetim planında planlanan eylemlerin fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik etkileri tarihi çevrelerde yaratacağı sonuçlar ölçülebilmelidir. Yönetim planları geleceğe yönelik gelişmelere açık olmalı ve gerekli revizyonların yönetim planına uyarlanması gereklidir.

Alan yönetim planında planlanan eylemlerin fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik etkilerinin tarihi çevrelerde ölçülebilmesi, yönetim alanında veya çevresinde yaşayan insanlarla anket çalışmaları ve sosyal deneylerle yapılabilir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z. 1996. Tarihi çevre koruma ve restorasyon. Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul,192 s.

Ahunbay, Z. 2005. Doğal ve kültürel mirası koruma alanında geçerli uluslararası belgelerin Türkiye'deki uygulamalara yansımaları: Korumada 50 yıl. Editör: İlgi,P., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s 9-25.

Akçura, N. 1972. Türkiye ve eski eserler. *Mimarlık Dergisi*,10(8): 39-41.

Anonim, 1972. The Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. UNESCO, Fransa.

Anonim, 1990. Defınıtıon of cultural heritage references to documents in historyworking group heritage and society' selected by J. Jokilehto. ICCROM, Rome.

Anonim, 1998. Guide to the principles of the conservation of historical buildings, British Standarts Institude, yayın no:7913, London.

Anonim, 2005a. Alan Yönetim ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. Kültür ve Turizm Bakanlığı, yayın no:26006, Ankara.

Anonim, 2005b. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. UNESCO, Fransa.

Anonim, 2010. Yerelden ulusala ulusaldan evrensele koruma bilincinin gelişim süreci. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, İstanbul.

Anonim, 2013. Bursa (Hanlar Bölgesi & Sultan Külliyeleri) ve Cumalıkızık Yönetim Planı 2013-2018.Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa.

Anonim, 2014a. City of Bath World Heritage Site Managment Plan. Bath North East Somerset Council, England.

Anonim, 2014b. Kültürel mirasın korunması İSMEP rehber kitapları**.** İstanbul Valiliği, İstanbul.

Anonim, 2016. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Yönetim Planı 2016-2020.Bergama Belediyesi, İzmir.

Anonim, 2017. Liverpool Maritıme Mercantile City World Heritage Site Management Plan .Liverpool City Council, England.

Anonim, 2019a. https://management-masters.bath.ac.uk/our-city/uk-map, (Erişim tarihi 01.09.2019)

Anonim, 2019b. www.bathworldheritage.org.uk, (Erişim tarihi 01.09.2019)

Anonim, 2019c. whc.unesco.org/tr, Erişim tarihi 01.09.2019)

Anonim, 2019d. http://www.bursa.gov.tr (Erişim tarihi 01.09.2019)

Daifuku, H. 1979. The Significance of Cultural Property , The Conservation of Cultural Property. Unesco, Paris, 27 pp.

Dinçer, İ. 2010. Türkiye'de kent ölçeğinde koruma ve kent planlamanın yollarının kesişmesi ve yeniden ayrılması: Protokol alanından yenileme alanına, kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama avrupa deneyimi, İstanbul Uygulamaları, Editör: Özdemir,D., Nobel Yayınevi, İstanbul, s 225-255.

Fairclough, G. 2008. New Heritage, An Introductory Heritage Reader. Routledge, London, 298 pp.

Feılden, B., Jokılehto, J. 1993. Management guidelines for world heritage sites. ICCROM, Roma, 137 pp.

Fitch, J.M. 1982. Historic preservation: Cultural management of the built world. University of Virginia Press, ABD, 443 pp.
Güler, M., Ekinci, Y. 2010. Tarihi çevre korumanın yönetsel boyutu ve alan yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 19(3):1-24
Kuban, D. 2000. Tarihi çevre korumanın mimarlık boyutu – kuram ve uygulama. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 207 s.
Kuşçuğlu Öksüz G.,Taş M. 2017. Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2 (1) : 62-71.
Madran, E. 2005. Kültür ve tabiat varlıklarını koruma mevzuatındaki son düzenlemeler. Korumada 50 Yıl, 17-18 Kasım 2005, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
Madran, E., Özgönül, N. 2011. Kültürel ve doğal değerlerin korunması. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, 190 s.
Osmay S. 1998. 75 yılda değişen kent ve mimarlık. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 353 s.
Ömeroğlu, C. 2006. Antakya kentinin özgünlüğü ve günümüz koruma sorunlarının antakya kentsel sit alanında irdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Ringbeck B. 2014. Doğal, kentsel ve sosyal çerçevede koruma ve alan yönetimi: Dünya kültür mirası alanları için yönetim planları kültür mirasının korunması için entegre planlama ve uygulama tasarıları, editörler: Martin, B., Çiğdem, M., Seçil, T., Duygu, G.,Miras, Ege Yayınları, İstanbul, 1-11.
Sayan, Y. 1994. Tarihi çevrelerin bazı tahrip sebepleri ve korunması için öneriler. *Çevre Dergisi*, 11(1): 46-49.
Schofield, J. 2008 Heritage management, Theory and practice: Heritage Reader, Ed.:Fairclough, G., Routledge, London, pp:15-30.
Şahin N., 2005. 2003-2005 Döneminde gerçekleştirilen yeni yasal düzenlemeler ve koruma alanına etkileri: Bir ön değerlendirme. Korumada 50 yıl, 17-18 Kasım 2005, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
Şahin N., Kurul, E. 2009. A history of the development of conservation measures in Turkey: from the mid 19th century until 2004. *METU JFA*, 26(2):19-4
Tekeli İ. 1998. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*,8(1): 1-24.
Tekeli, İ. 1987. Kentsel korumada değişik yaklaşımlar üzerine düşünceler. Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu: Tarihi kentlerde planlama/düzenleme sorunları, Trakya Üniversitesi, Edirne.
Thomas, L., Middleton J. 2003. Guidelines for management planning of protected areas. The World Conservation Union, Switzerland, 79 pp.
Turan, Ş.1963. Osmanlı teşkilatında hassa mimarları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*,1(1):157-202.
Vicente, G.J., Smirnow, L. 2010. Management plans and the world heritage convention: a bibliography. ICOMOS Documentation Centre. Paris.
Zeren, N. 1981. Kentsel alanlarda alınan koruma kararlarının uygulanabilirliği. *Doktora tezi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
Zeren, N. 2003. Sit koruma ders notları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, https://ninova.itu.edu.tr/tr/dersler/mimarlik-fakultesi/9164/sbp-331- (Erişim Tarihi 07.09.2017).

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi : Eskişehir / 18.02.1992
Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu
Lise : Tan Fen Lisesi
Lisans : Yeditepe Üniversitesi
Yüksek Lisans : Uludağ Üniversitesi

Çalıştığı Kurum/Kurumlar : Arslanlar Grubu (2017-
Kıta Teknik (2016-2017)
Taşlar Yapı (2015- 2016)

İletişim (e-posta) : gzmoksuz@gmail.com

Yayınları : **Kuşçuğlu Öksüz G.,Taş M. 2017.** Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2 (1) : 62-71.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Gizem ÖKSÜZ KUŞÇUOĞLU
Tez Adı	Tarihi Çevrelerde Alan Yönetiminin Sürdürülebilirliği
Enstitü	Fen Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Mimarlık
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Murat TAŞ
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :10.10.2019

İmza :